

Sarmīte Dundure

GULBENES RAJONS

CEĻVEDIS

1997

Gulbenes

Degviela

NAFTAS PRODUKTU TIRDZNICĪBA

Tālrunis/fakss: 23124, Realizācija: 22278
Miera 17, LV-4401, Gulbene

97-4
L 118

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

L
16

Sarmīte Dundure

0404017282

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

Sarmīte Dundure

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

GULBENES RAJONS

CEĻVEDIS

Latvijas Nacionālā BIBLIOTĒKA	04
Gulbenes vēstures un mākslas muzejs Londam	06
Mākslinieciskais lokālojoms Gaitis Vānags - dizaina birojs «ZIMERS»	07
Dzīvokļu komplekss dizaina birojs «ZIMERS»	08
Latvijas Nacionālā BIBLIOTĒKA	09
Gulbenes bibliotēka G. Kalpiņa 60, Gulbene LV-4401, tālrunis 23219	101
Latvijas Nacionālā BIBLIOTĒKA	101
Latvijas Nacionālā BIBLIOTĒKA	115
Latvijas Nacionālā BIBLIOTĒKA	120
Latvijas Nacionālā BIBLIOTĒKA	127

GULBENES
BIBLIOTĒKA

1 9 9 7

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

94-15526

S.Dundure
Gulbenes rajons

0304017582

Izdevējs:

Gulbenes bibliotēka

Redkolēģija:

Laima Lupiķe
Sarmīte Dundure
Irina Zeibārte - redaktore
Jānis Podnieks - galvenais fotogrāfs
Anitra Vanaga

Foto:

Jānis Podnieks
Laima Lupiķe

Izmantotas O. Priedīša, F. Knoka, H. Bruža,
K. Trušes, Valdas Vorzas fotogrāfijas no
Gulbenes vēstures un mākslas muzeja
fondiem.

Mākslinieciskais iekārtojums:

Gatis Vanags - dizaina birojs «ZĪMES»

Datorsalikums:

dizaina birojs «ZĪMES»

Gulbenes bibliotēka
O. Kalpaka 60, Gulbene,
LV - 4401, tālr./fax 23219

- © S. Dundure - teksts un kartes. 1997.
- © J. Podnieks - 1996.g. fotogrāfijas. 1997.
- © G. Vanags - mākslinieciskais iekārtojums. 1997.

ISBN - 9984 - 509 - 68 - 0

S A L T U N R E S

Priekšvārds	4.
Gulbenes rajona vispārģeogrāfiskais raksturojums	5.
Gulbene	9.
Beļavas pagasts	27.
Daukstu pagasts	34.
Druvienas pagasts	39.
Galgauskas pagasts	44.
Jaungulbenes pagasts	52.
Lejasciema pagasts	60.
Litenes pagasts	68.
Lizuma pagasts	73.
Līgo pagasts	81.
Rankas pagasts	86.
Stāmerienas pagasts	93.
Stradu pagasts	101.
Tirzas pagasts	106.
Ieteicamie maršruti	115.
Izmantotās literatūras saraksts	120.
Reklāmas	127.

P r i e k š v ā r d s

Ziņkārība un zinātkāre ir vienas no cilvēcīgākajām rakstura īpašībām. Pateicoties tām, mums ir vēlēšanās uzzināt to, kas agrāk bijis apslēpts mūsu acīm un ausīm. Uzzināt to, kas atrodas tālāk aiz tās pļavas, tā meža, kaimiņu sētas, pagasta vai valsts robežas.

Gulbenes rajonu bieži vien maldīgi uzskata par neinteresantu tūristiem. Protams, šeit nav ne slavenās Rundāles pils dvīņumāšas, ne Sīguldas vai Cēsu jaukumu. Tomēr šeit ir pietiekami daudz kultūrvēsturisku vietu un brīnišķīgu dabas skatu. Diezin vai Latvijā ir vēl kāds rajons, kas devis tik daudz ievērojamu cilvēku - rakstnieku, dzejnieku, mākslinieku, aktieru, zinātnieku utt. Tikai Gulbenes rajonā jūs atradīsiet vienai teātra izrādei - R. Blaumaņa "Skroderdienām Silmačos" - veltītu muzeju un brīvdabas estrādi. Tikai Gulbenes rajonā jūs atradīsiet tik unikālu muzeju skolai, apkārtnes vēsturei, novadniekiem un reizē arī literāro darbu varoņiem, kāds ir Druvienas vecās skolas muzejs. Tikai no Gulbenes ir iespējams uzsākt ceļojumu ar "bāniti" (vienīgo pasažieru maršruta šaursliežu vilcienu Latvijā!) uz Stāmerienu vai kaimiņos esošo Alūksnes rajonu. Cik daudz ūdensdzirnavu Latvijā darbojas? Mēs varam lepoties ar divām - Sinolē un Velēnā. Un cik jūs atradīsiet vecās vējdzirnavās iekārtotas izstāžu zāles, kāda ir Lizumā? Dabas mīļotājiem šeit ir lieliskas iespējas pavadīt brīvo laiku - te ir gan daudzas upes un ezeri, gan lieli mežu masīvi un purvi. Izlasot šo grāmatu un ceļojot pa Gulbenes rajonu, jums ir iespēja šo uzskaitījumu turpināt.

Ceļveža veidošanā par pamatu ņemts rajona administratīvais iedalījums - katram pagastam un Gulbenes pilsētai veltot atsevišķu nodaļu. Tas jāva apskatei ieteicamo objektu vidū iekļaut arī tādus, kas atrodas tālāk no lielajiem ceļiem, kā arī sniegt vispusīgāku informāciju par pagastiem un pilsētu. Būtībā šis ceļvedis sastāv no 14 atsevišķiem ceļvežiem, ko pēc vēlēšanās var apvienot, patstāvīgi veidojot ceļojumu maršrutus. Šo darbu atvieglinās tekstam pievienotais kartogrāfiskais materiāls, kā arī plašais literatūras saraksts. Ierosmei pievienoti vairāki iespējamie maršruti rajona apskatei.

G U L B E N E S

R A J O N A

vispārģeogrāfiskais raksturojums

Gulbenes rajons atrodas Latvijas Republikas ziemeļaustrumu daļā. Tas robežojas ar Alūksnes, Balvu, Madonas, Cēsu un Valkas rajoniem. Platības un iedzīvotāju skaita ziņā Gulbenes rajons ir viens no mazākajiem valstī - 1875, 6 km² ar 30 tūkstošiem iedzīvotāju. (82.)* Rajons iedalīts trīspadsmit pagastos, tā centrs ir Gulbenes pilsēta.

Lai gan rajona centrs atrodas 186 km (pa dzelzceļu 179 km) attālumā no Rīgas, tomēr sakarus ar galvaspilsētu un apkārtējiem rajoniem nodrošina samērā labi attīstītais ceļu tīkls. Rajonu šķērso Rīgas - Pitalovas (caur Ieriķiem un Pļaviņām) dzelzceļa līnijas ar galapunktiem Gulbenē un Vecumos. Gulbene ir abu šo līniju centrālā stacija. (49.) Šaursliežu dzelzceļa līnija savieno Gulbeni ar Alūksni. Šis ir pēdējais šāda veida dzelzceļš Latvijā, kas vēl darbojas. Attīstīts arī vietējās un valsts nozīmes autoceļu tīkls. Gulbenei ir autobusu satiksme ar Rīgu, Alūksni, Balviem, Madonu, Cēsīm, Valmieru, Smilteni, Rēzekni, Daugavpili, Preiļiem un citām pilsētām.

Kopumā rajona reljefu var raksturot kā viegli viļņainu, tomēr atsevišķās tā daļās vērojamas atšķirības. Rajona ziemeļrietumu daļā stiepjas Vidusgaujas ieplaka ar iekšzemes kāpām gar Gaujas kreiso krastu pie Lejasciema. Rietumu daļu ap Druvienu un Lizumu aizņem Vidzemes augstienes sīkpaugurainā nomale, kas vietām sasniedz 200 m augstumu virs jūras līmeņa. Rajona vidusdaļā stiepjas Gulbenes paugurvalnis, kas sākas uz dienvidiem no Alūksnes augstienes Zeltiņu pacēluma un, turpinoties uz dienvidaustrumiem, pāriet Vidzemes augstienē. To veido nekārtīgi izvietotas pauguru grupas un pacēlumi, kas dienviddaļā virknējas grēdās. (200., 2.-3.) Lielākā pauguru grupa stiepjas apmēram 20 km garumā gar Lienes upi, veidodama Lieneskalnus. Gulbenes paugurvaļņa vidējais platums rajona teritorijā ir 5-10 km, bet augstums - 120-170 m virs jūras līmeņa. Augstākais punkts valnī ir Beļavas (Kārtenes) pilskalns - 178 m virs jūras līmeņa (102.), bet vairāku pauguru virsotnes sasniedz 150-170 m augstumu. (91.) Rajona dienvidaustrumos atrodas Lubānas līdzenuma nomale.

Rajonam raksturīgs pārejas tipa klimats no piejūras klimata uz kontinentālo klimatu. Tā veidošanos visvairāk ietekmē Vidzemes augstienes un Alūksnes augstienes tuvums. Ziemas šeit ir aukstākas nekā dienvidu un rietumu rajonos, bet siltākas nekā Vidzemes augstienē. Aukstākie mēneši ir janvāris un februāris, kad vidējās gaisa temperatūras noslīd līdz -6,5°C. Viszemākās novērotās temperatūras sasniedz aptuveni -40°C. (200., 5.) Arī vasaras ir vēsākas nekā Latvijas dienvidu rajonos. Vidējā jūlija temperatūra sasniedz +16,4°C, bet maksimālā +32°C. Nokrišņu daudzums ir lielāks nekā vidēji Latvijā - 600 mm gadā.

Rajonā pārsvarā izplatītas velēnu vidēji podzolētās augsnes. Visvairāk tās ir paceltajā rajona vidusdaļā. Sastopamas arī velēnu vāji podzolētās (Galgauskas un Stradu pagastā), velēnu stipri podzolētās un tipiskās podzolaugsnes (Vidusgaujas ieplakā un līdzenajā rajona austrumu daļā), izskatītās velēngleja un kūdrainās podzolētās gleja augsnes (gar Pededzi un Situ), un zemo purvu augsnes (rajona dienvidaustrumu malā). (140.)

Gulbenes rajons ir bagāts ar upēm un ezeriem. Upes pieder pie divu upju baseiniem

* Iekavās norādīts literatūras avots. Aiz komata - lappuses numurs.

- Gaujas un Pededzes. Gulbenes paugurvalnis ir dabiskā ūdensšķirtne šiem abiem baseiniem. (200., 7.)

Aiviekstes pieteka Pededze ir viena no lielākajām upēm rajonā. Tā sākas Igaunijas Republikā un Gulbenes rajonā stiepjas 62 km garumā. Upes vidējais platums Gulbenes rajona teritorijā ir 30 metri. Posmā starp Alūksnes rajonu un Sitas upes ieteku Pededzei raksturīgas nelielas, šauras terases ar plāvām un krūmājiem. Lejpus Sitas ietekai Pededze tek pa smilšainu, zemu līdzenumu, veidojot plašus līčus gar abiem krastiem. (200., 7.) Nolūzušo un upes likumošanas rezultātā izskaloto ozolu stumbri bieži vien nonāk upes gultnē, kur, ilgstoši atrazdamies ūdenī, tie kļūst par īpaši izturīgu un vērtīgu koksni. Rajona dienvidaustrumos Pededzē ietek Krustalices upe. Šeit notiek stipra upes meandrēšana, veidojas vecupes, kas pamazām pārvēršas purvos. Vietām Pededzei raksturīgi stāvi krasti. Pededzē ietek nelielas upes. Labā krasta pietekām - Guldūpei, Mugurupei un Krustalicei ir straujš tecējums un samērā liels kritums, jo tās sākas paugurainā apvidū. Vasaras periodā tajās ievērojami samazinās ūdens daudzums. Kreisā krasta pietekas - Sita u.c. - tek pa purvainu zemieni un ir ar nelielu kritumu. (200., 8.)

STĀMERIENAS EZERS. 1996.g.

Rajona rietumu daļā aptuveni 20 km garā posmā tek viena no lielākajām un skaistākajām Latvijas upēm - Gauja. Rajona teritorijā tā veido lielu likumu, mainot tecēšanas virzienu no austrumiem uz ziemeļaustrumiem un ziemeļiem. Gaujai ir ātrs tecējums, smilšaina un mainīga gultne. Pie Lejasciema Gaujā ietek tās labā krasta pieteka Tirza, tā savāc ūdeņus no upītēm, kas tek no Gulbenes paugurvalņa rietumu nogāzes. Gaujas kreisais krasts ir zems, purvains un mežiem apaudzis. Gar to tek Tirziņas upe, kas savāc ūdeņus no apkārtējiem ezeriem un uz ziemeļiem no Sinoles, Alūksnes rajonā, ietek Gaujā. (200., 8.) Šī ir pati likumainākā, darbigākā, duļķainākā un mainīgākā Latvijas upe. (43., 5.) Par tās attīstības vēsturi liecina Lejasciema un Sinoles apkaimē upes smilšainajās sērēs atrastās bruņuzivju un citu fosiliju atliekas. (11.)

Līdz pat 19. gadsimtam Gauja, Tirza un Pededze bija nozīmīgas pērļu ieguves vietas. Pērles ieguva no divu sugu upes gliemenēm - lielajām un mazajām upes pērļenēm, kas

upēs bijušas sastopamas vēl 20. gadsimta 20.-40. gados. Pieaugot upju un apkārtējās vides piesārņojumam, tagad to vairs praktiski nav, un tās ierakstītas Latvijas "Sarkanās grāmatas" izzūdošo dzīvnieku pirmajā grupā. (43., 40.-41.)

Kopš seniem laikiem upēm bijusi liela nozīme cilvēku saimnieciskajā dzīvē. Vēl līdz 20. gadsimta piecdesmitajiem gadiem Gauja, Pededze un Tirza tika izmantotas kā izdevīgs kokmateriālu transportēšanas ceļš. Kā priekšnoteikums tam bija plašie mežu masīvi upju tuvumā. Uz daudzām rajona upēm bija uzceltas ūdensdzirnavas, bet līdz mūsu dienām pilnīgi saglabājušās un darbojas tikai divas - Sinolē un Velēnā uz Gaujas.

Bez jau minētajām upēm rajonā ir vēl apmēram trīsdesmit mazākas upes un strauti, kam galvenā nozīme ir noteces regulēšanā apkārtnē. (200., 9.)

Ezeri Gulbenes rajonā aizņem 1373, 4 ha lielu platību. (200., 9.) Tie veidojušies ledāju darbības rezultātā. Ezeriem raksturīga noapaļota forma, un daži no tiem aizaug. Kā piemēru var minēt Valmes ezeru, kas atrodas apmēram 2 km uz rietumiem no Gulbenes. Visvairāk ezeru ir rajona ziemeļu daļā - Ludza ezers (lielākais rajonā) ar platību 290 ha, Sudala - 172 ha, Stāmerienas - 90 ha, Augulienas - 76 ha, un citi. Visiem šiem ezeriem ir notece uz Pededzi vai Gauju. Rajona rietumu daļā atrodas virkne nelielu ezeru, kas savā starpā savienoti ar Tirziņas upi. Lielākais no tiem ir Ādmiņu ezers. Nelieli ezeri sastopami Pededzes tuvumā, leļpus Litenes. Tie ir ātri aizaugošas vecupes. 14 km garumā sastopams vairāk, nekā trīsdesmit šādu ezeriņu.

UŠURU PURVS. EKSPORTAM SAGATAVOTĀ KŪDRA. 1996.g.

Purvi rajonā aizņem 15732 ha lielu platību jeb 8,4 % no teritorijas. (80., 151.) Rajonā ir visu trīs tipu purvi - augstie, zemie un pārejas. Apmēram puse no tiem ir zemā tipa purvi. Augsnes pārpuvošanas veicina zemais un līdzenais reljefs, kā arī bagātīgie nokrišņi. Lielu purvi izveidojušies rajona dienvidaustrumu daļā gar Pededzes upes kreiso krastu, to skaitā viens no lielākajiem rajona purviem - Piebēgas purvs. Tā platība ir 511 hektāri (80., 156.), un tas atrodas Pededzes kreisajā krastā, starp Sitas upi un Kalņa ezeru. Ziemeļaustrumu daļā Piebēgas purvs savienojas ar Kalnasila un Sitas purviem, kas atrodas gar Sitas upes krastiem.

Rajona lielākais purvs ir Lielais Mārku purvs Jaungulbenes pagastā. Tā platība ir 1265 hektāri. (80., 155.) Purva rietumu daļu gar Ušuru ezeru sauc par Ušuru purvu.

Vēl minami šādi lielākie purvi: Ludza ezera purvs Stāmerienas pagastā (platība 469 ha), Sitas purvs Litenes pagastā (platība 463 ha), Vijatas (Vietas) purvs Jaungulbenes pagastā (platība 394 ha), Letes purvs Beļavas pagastā (platība 353 ha) un Gulbišu purvs Stradu pagastā (platība 315 ha). (80., 152.-158.)

Purvus atrodas ievērojami kūdras krājumi, kas ir viena no lielākajām rajona dabas bagātībām.

Meži aizņem 53 % no rajona teritorijas jeb 98776,2 hektārus. (256.) Rajons, tāpat kā visa Latvija, atrodas jaukto mežu zonā. Lielākie mežu masīvi ir rajona rietumu un dienvidaustrumu daļā. Samērā maz mežu ir dienvidu un centrālajā daļā, kur ievērojamas teritorijas tiek izmantotas lauksaimniecībā. Mežos izplatītākās koku sugas ir priele, egļu, bērzs, ozols un apse.

Priežu meži stiepjas gar Pededzes kreiso krastu un gar Gauju Lejasciema apkārtnē. Lielākie egļu meži atrodas rajona dienvidaustrumu daļā - Pededzes labajā krastā. Apdzīvoto vietu tuvumā izvietojušies jaukto koku mežu masīvi, kuros galvenokārt aug bērzi un apses ar egļu un priežu piemaisījumu. (200., 15.)

Mežiem ir liela nozīme apkārtnes ūdensregulācijā. Apmēram 35 % mežu cieš no mitruma pārpilnības, un tiem vajadzīga nosusināšana. (200., 18.) Rajonā tiek veikti nepieciešamie darbi, lai saprātīgi izmantotu mežu bagātības un tās atjaunotu.

Neatņemama veģetācijas sastāvdaļa ir pļavas. Īpaši interesantas ir Pededzes liču pļavas. Šeit izveidojusies tikai Pededzes un Aiviekstes baseina upēm raksturīgā augu valsts, kāda nav sastopama citos valsts apvidos - pļavas ar atsevišķiem ozoliem un vietām pat nelielām ozolu audzēm. (200., 19.)

Rajona teritorijā mīt dažādi dzīvnieki un putni. Biežāk sastopamie dzīvnieki ir aļņi, mežacūkas, stirnas, lapsas, zaķi, caunas, vāveres, vilki, lūši, jenotsuņi u.c. No putniem var minēt rubeņus, medņus, irbes, stārķus, dzērves, pūces u.c. Dzīvnieku valsts bagātība ir priekšnoteikums medniecības attīstībai.

Gulbenes rajons nav bagāts ar derīgajiem izrakteņiem. Šeit atrodamas izejvielas, kas galvenokārt nepieciešamas būvmateriālu ražošanai - māls, grants, laukakmeņi un dolomiti. Bagātīgas ir kūdras atradnes, ko iespējams izmantot kā kurināmo un lauksaimniecības vajadzībām. Lielākās kvartāra mālu atradnes ir Lizuma, Stradu un Tirzas pagastos. Augšdevona dolomītu atsegumi ir Gaujas, Tirzas un Pededzes krastos. Ceļu remontam un celtniecībai granti iegūst Beļavas, Stāmerienas, Lizuma pagastos. Tirzā un Velēnā ir saldūdens kaļķu atradnes. (240.)

Lai gan Gulbenes rajons nav liels pēc teritorijas, tomēr tas ir bagāts ar kultūrvēsturiskajiem un dabas pieminekļiem. Uz 1997. gada 1. janvāri valsts aizsardzībā ņemti 249 kultūras pieminekļi. No tiem 77 ir arheoloģijas pieminekļi, 148 - arhitektūras, 21 - mākslas un 3 - kultūrvēstures pieminekļi. (230.)

No dabas objektiem valsts aizsardzībā ņemti septiņi parki - Gulbenes pils parks (15,8 ha), Spārites un Emzes parki Gulbenē (163 ha), Jaungulbenes parks (39 ha), Kalnienas parks (20,1 ha), Litenes parks (11,5 ha), Rankas parks (6,4 ha) un Stāmerienas parks (28,4 ha). (29.) Tie atrodas bijušo muižu teritorijā. Rajonā ir pieci ģeoloģiskie un ģeomorfoloģiskie objekti - Liedeskalni (9 ha), Rutkaviņu avoti (7,2 ha), vairāki lieli laukakmeņi, Pededzes ozolu audzes botāniskais liegums (22,2 ha), dzērvenāju lieguma purvs Rankas pagastā (45,9 ha) u.c. (52.)

G U L B E N E

1. Gulbenes pilskalns un ev.- lut. baznīca
2. Vecgulbenes muiža
3. Piemineklis par Latvijas brīvību kritušajiem Gulbenes draudzes varoņiem
4. Gulbenes Valsts komerc un arodskola (tagad Gulbenes ģimnāzija)
5. Otrajā pasaules karā kritušo padomju karavīru kapi
6. Vecgulbenes muižas mežsarga māja
7. Gulbenes dzelzceļa stacija
8. Vecā stacija un tējas nams
9. Dzelzceļa ierēdņu kolonijas ēkas
10. Gulbenes Lauksaimniecības b-bas krājaizdevu sabiedrības nams (tagad Krājbanka)
11. Gulbenes vecie kapi

Gulbene. Ābeju iela. 1996.g.

1937. gadā Vilis Veldre par Gulbeni rakstīja:

"Gulbenē ir gandrīz diureiz vairāk iedzīvotāju nekā Balvos, taču Gulbene lielāka par Balviem neizskatās. Un tomēr viņa ir lielākā pilsēta Madonas apriņķī. Viņā tuvu pie 4000 iedzīvotāju, kas apdzīvo kādus 250 koka un 50 mūra namus. Bet maz te ir tādu namu, kas novietojušies cits pie cita cieši kā pilsētā, kaut gan Gulbenei glītu ēku ir diezgan daudz. Pa lielākai tiesai nami novietojušies plašā izklaidā starp dārziem, nelieliem lauciņiem un kupliem kokiem. Un tas vīrs, kas nūpat nesen, ilgi staigājis pa Gulbenes ielām, nevarēdams vien nobrīnīties, ka tepat jau tai pilsētai vajadzētu būt, bet nekur to nevarot atrast, jā, tas vīrs nemaz nav tik visai pārskatījies.

Gulbenē cittauniešu tikpat kā nav, jo uz katriem sešiem latviešiem ir tikai viens cittaunietis. Līdzīga viengabalainība vērojama ticību ziņā, jo kur pieci gulbenieši satiekas, tur četri no viņiem ir luterāņi." (175.)

Kāda Gulbene izskatās šodien, pēc vairāk nekā sešdesmit gadiem? Laiks un cilvēki līdz nepazīšanai izmainījuši daudzas vietas pilsētā, tādējādi atstādami neizdzēšamas pēdas tās sejā.

Mūsdienās Gulbene ir viena no vairāk nekā septiņdesmit Latvijas pilsētām, rajona centrs. Tā atrodas 186 km attālumā no Rīgas, braucot pa dzelzceļu (caur Ierikšiem), - 179 km. (50.) Pilsētas platība ir 12,2 km². (129.) Galvenā apbūve pilsētā izvietota ziemeļrietumu - dienvidu - dienvidaustrumu virzienā, bet kopā ar parkiem un piepilsētas zaļo zonu, Gulbene iegūst ieapaļu konfigurāciju ar izstiepumu rietumu virzienā. Pilsētā dzīvo apmēram 30 % no visiem rajona iedzīvotājiem jeb 10,1 tūkstošis iedzīvotāju.

Vēl 90. gadu sākumā Gulbenē darbojās tādi rūpniecības uzņēmumi kā "Sateh" (bij. "Straumes" filiāle), "Mitran" (bij. "Alfas" filiāle), r/a "Daiļrade" filiāle, dzelzceļa darbnīcas, alus darītava, maizes kombināts, Rēzeknes piena konservu kombināta saldētava, Gulbenes mežrūpsaimniecība, sadzīves pakalpojumu kombināts un citi, taču šobrīd daudzi no tiem, attīstoties ekonomikā, pārstājuši darboties, pārveidoti vai sadalīti mazākos uzņēmumos.

Pilsētā ir ģimnāzija, divas vidusskolas, pamatskola, nepilnā pamatskola, mūzikas, mākslas un sporta skolas. No kultūrizglītojošām iestādēm jāmin Gulbenes vēstures un mākslas muzejs, bibliotēka un kultūras nams. Pilsētas centrā ir viesnīca. Samērā labi ir attīstīts ēdināšanas iestāžu tīkls - ap 10 kafejnīcu, ēdnicu, paviljonu un viens restorāns.

Lai gan Gulbeni bieži uzskata par jaunu pilsētu, tomēr tās pirmsākumi meklējami pirms vairākiem gadsimtiem, par ko liecina apzinātie senkapī, pilskalni un citi arheoloģijas pieminekļi pilsētā un tās apkārtnē. (230.) Pirmās rakstītās ziņas par Gulbeni saglabājušās no 1224. gada jūlija, kad Gulbene minēta Tālavas un Gaujienas dalīšanas līgumā. (152.)

1920. gada 16. augustā Vecgulbene ieguva miesta tiesības. Savukārt 1928. gada 25. februārī pēc miesta valdes un iedzīvotāju ierosinājuma tai piešķīra pilsētas tiesības un vēsturisko nosaukumu Gulbene. (152.)

1938. gada 30. septembrī tika apstiprināts arī pilsētas ģerbonis - sudraba gulbis melnā laukā. (173.) Par ģerboņa zīmējuma pamatu tika ņemts bareljefs bijušās ieobraucamās vietas sienā. Jāpiezīmē, ka 30. gados Gulbenes vietējā presē par šo faktu izvērsās vesela diskusija.

Tomēr laikam vislabāk pilsētas attīstībai var izsekot, apskatot tās vēsturiskās vietas, izstaigājot ielas un parkus. Tādēļ iesākumā dosimies uz pilsētas vecāko daļu, tā saucamo muižas galu. Šeit Krustalīces upes ielokā (tagad tur atrodas Gulbenes ev.-lut. baznīca) paceļas Gulbenes pilskalns, kur, spriežot pēc pētījumiem, atradusies seno latgaļu koka

pils. Šī vieta bija izdevīga pils celtniecībai arī aizsardzības ziņā, jo Krustalice šeit tek pa dziļu gravu. Uzkalna ziemeļu galā bija kapi, bet dienvidu galā - kulta vieta. (204.)

Saglabājies interesants nostāsts par to, kā Krustalice dabūjusi savu nosaukumu:

*"Tas esot bijis ap 10. gadsimtu, *kad Krievijas pierobežu novadus sākuši apmeklēt Polockas un Pleskavas kņazi, ievākdami nodevas. Ar tiem līdzī nākuši krievu priesteri, latgaļus kristīdami pareizticībā. Tā uz Gulbenes koka pili arī tie esot atnākuši. Kādā upes līcī ierakts zemē liels krusts. Ļaudis sabriduši upē, kur tiem priesteris slacījies virsū svēto ūdeni un metis krusta zīmi, skaitījis kristāmos vārdus. Tā latgaļi atsacījušies no tēvu elku dievības un pārgājuši pareizticībā. Bet bijuši arī tādi, kas pareizticību nomazgājuši un palikuši pie saviem senču dieviem. Tādēļ arī upe iesaukta par Krustalici, jo tur stāvējis koka krusts - pareizticības simbols."* (204.)

Interesanti, ka dažādos avotos dažādi tiek minēts upes nosaukums - gan Krustalice, gan Kristalice.

Diemžēl par pašu pilskalnu kā seno latgaļu dzīves vietu ir maz ziņu.

Vēlāk - 1339./40. gadā šajā pašā vietā Rīgas arhibīskaps Fridrihs uzcēla mūra pili, kurai bijusi četrstūra forma un ziemeļaustrumu stūrī apaļš tornis. (116.) Reizē ar pili uzcelta arī maza katoļu baznīciņa, kas atradusies iepretim pilij. Pāri grāvim uz pili bijis pacejams tilts. (204.)

VECGULBENE. AINAVA PIE DZIRNAVĀM. 20. gs. sāk.

Savukārt Livonijas kara laikā (1558. - 1583.) Gulbenes apkārtni ieņēma krievi un 1577. gadā pili nopostīja. (220., 2.) Par šo notikumu saglabājušies nostāsti, ka krievi gribējuši sašaut Gulbenes pili no Krapas Kapu kalna (tag. Daukstu pagastā), bet lodes nav tik tālu sniegušas. Tad krievi ar cepurēm sanesuši Likanšu kalnu un no tā pili sašāvuši. Tur cars Ivans IV esot pazaudējis savu cepuri. (204.) Šeit gan jāatzīmē, ka arī no Likanšu (Rutkastes) kalna (tag. Beļavas pagastā) ar tā laika šaujamočiem nebija iespējams sašaut Gulbenes pili, jo attālums - nepilni 4 - km ir pārāk liels. Turklāt šis kalns pastāvēja ilgi pirms tam, jo bijis apdzīvots jau 5. - 9. gadsimtā. (248.)

* Ticamāk - 11. vai 12. gadsimtā.

Tā nu apmēram pēc 238 gadus ilgas pastāvēšanas tika sagrauta Gulbenes pils. Pēc tam ilgu laiku Gulbenes apvidus bija izpostīts un vāji apdzīvots.

17. gadsimta sākumā Latvijas un Igaunijas teritorijā risinājās zviedru - poļu karš. Tā rezultātā pēc trīsdesmit gadiem (1600. - 1629.) uzvaru guva Zviedrija. Lai nostiprinātu sev atbalstu, Zviedrijas karalis Gustavs III Ādolfs piešķīra virkni Vidzemes muižu zviedru armijas virsniekiem. (220.) 1625. gada Vidzemes muižu arklu revīzijā teikts, ka "viņa ķeizarišķā majestāte ir piešķīris Gulbeni ģenerālim Gustavam Hornam." Šeit atrodamas arī dažas ziņas par apkārtni:

"Senos laikos pie pils stāvējusi baznīca, kas tagad ir pilnīgi nodedzināta. Ir pieci ezeri. Ir divas straumes - Tīrzas strauts un Pededze. Pie muižas ir dzirnavu vieta un divas krogus vietas. Šejienes mežos jābūt pietiekamā daudzumā kokiem priekš pelnu un darvas dedzinātavas." (220.)

1638. gada Gulbenes muižas arklu revīzijā teikts, ka šajā laikā Gulbenes muiža ar Lejas muižu un Liteni skaitās pilnīgs karaļa īpašums, jo citu īpašnieku nav. No tā var secināt, ka Gulbenes muiža jau pirms oficiāli veiktās Vidzemes muižu redukcijas ir pārņemta valsts īpašumā.

BALTĀ PILS. O.PRIEDĪŠA FOTO. 20. gs. sāk.

Vecākais līdz šim atrastais Gulbenes muižas zemju plāns attiecas uz 1681. gadu. Plāns parāda, ka jau 17. gadsimta otrajā pusē muižas centrs atradies pašreizējā teritorijā. Uz rietumu pusi no apbūves ir "uzkalniņš agrāk bijušajai pilij". Aiz tā - dzirnavu vieta un dzirnavu ezers. Uz ziemeļrietumu pusi no apbūves bijis rudzu tīrums, aiz tā pie lielceļa bijusi baznīca un krogs. Aiz upītes uz rietumu pusi - "Pa daļai tīrumi, tālāk egļu mežs, daļēji derīgs līdumiem, daļēji pļavām. Ziemeļaustrumos aiz papuvēm meža gabals."

Ziemeļu kara rezultātā (1700. - 1721.) Vidzeme tika pievienota Krievijai. 1722. gadā muižas īpašnieks bija valsts padomnieks asesors Kaspars Vilkins, bet jau 1750. gadā muiža piederēja pulkvedim Fitinghofam.

1763. gadā ķeizariene Katrīna II iznomāja muižu grāfam Ernestam Miniham.

1789. gadā Vecgulbene par 80 000 zelta rubļiem tika pārdota slepenpadomniekam Oto Hermanim fon Fitinghofam, kam piederēja arī Lubānas, Alūksnes, Alsviķu un Tūjas muižas.

Savukārt ar 1802. gadu Vecgulbenes muiža jau bija baronu Volfu dzimtas īpašums. Tieši baronu Volfu laikā pilnībā izveidojies un sasniedzis ievērojamu kvalitāti muižas apbūves komplekss ar parku. Šis laiks uzskatāms par muižas saimnieciskā uzplaukuma periodu.

Lai gan muiža fon Volfu īpašumā nonāca jau 1802. gadā, tomēr, domājams, uz pastāvīgu dzīvi Vecgulbenes muižā fon Volfu ģimene pārcēlās laikā no 1809. līdz 1811. gadam. To apliecina fakts, ka Johana Gotliba dēls Rūdolfs Gotlibs Magnuss dzimis 1809. gadā Jaunlaicēnē, bet nākamie bērni - jau Vecgulbenē.

Diemžēl trūkst ziņu par to, kāda Vecgulbenes muiža izskatījās tolaik, lai gan, spriežot pēc tā laika dvēseļu revīzijas grāmatām, muižā bija radīti visi priekšnoteikumi, kas nodrošināja dzīvošanas un saimniekošanas iespējas. Piemēram var minēt 1816. gada dvēseļu revīziju. Tajā laikā muižā kalpoja divi pavāri, trīs sulaiņi, mājas kalps, galdnieks, misiņkalējs, stallmeistars, kučieris, divi govju puīši, lopu gans, dārznieks un citi.

BALTĀ PILS. O.PRIEDĪŠA FOTO. 20. gs. sāk.

Domājams, drīz vien pēc Vecgulbenes muižas nopirkšanas Johans Gotlibs fon Volfs lika tur ierīkot lielāku dārzu vai ainavu parku. Tomēr lielāki parku iekārtošanas darbi sākās 19. gs. 40.-50. gados un turpinājās visu 19. gadsimta otro pusī. Būtībā šajā laikā notika arī plašākie muižas celtniecības darbi. Tika pārbūvēta muižas pils, uzbūvēta baznīca, oranžērija, kūtis, kalpu dzīvojamās ēkas, stārasta māja un citas saimniecības ēkas. Tolaik muižas īpašnieks isu brīdī bija Johana Gotliba fon Volfa dēls Rūdolfs Gotlibs Magnuss, kurš mira jaunībā. No vectēva muižu mantoja Rūdolfa dēls Heinrihs fon Volfs (1843. - 1897.), kura dzīves laikā muiža tika īpaši kopta un pilnveidota.

Daudzas no tolaik uzceltajām ēkām neželīgi skāris laika zobs, bet arī to, kas vēl palicis pāri, ir vērts apskatīt.

Sāksim ar ēku, kuras liktenis, šķiet, ir vistrāgākais, tas ir - pili. Par tās kādreizējo

skaistumu liecina nosaukums - Baltā pils. Pēc arhitektūras speciālistu atzinuma tā pieskaitāma iespaidīgākajām historisma celtnēm ne tikai Latvijā, bet arī Baltijā. (23., 104.-106.) Pils celtniecības sākumu var datēt ar 19. gs. 40. gadiem, kad tika uzcelta divstāvīgā ēkas centrālā daļa, kam simetriski abos galos bija vienkāršs korpuss. 19. gs. 70. gados notika pils pārbūve, kuras rezultātā pils ziemeļrietumu galā tika uzbūvēts četrstāvu tornis ar vaļēju skatu laukumu augšā, dienvidrietumu pusē tika uzbūvēts divstāvu tornis, kas bija arī galvenā ieeja pilī. Šī torņa pirmajā stāvā - caurbrauktuve. Pils fasādes tika bagātīgi izrotātas ar mākslīgā akmens veidojumiem - augu un ziedu ornamentiem, vinjetēm, baronu ģerboņiem, lauvu galvām, vilku un kareivju skulptūrām, kā arī citiem veidojumiem. Rotājumam izmantoti arī grezni metālkalumi.

Pēc barona Heinriha fon Volfa nāves 1897. gadā muižu pārvaldīja attālā radniece Dagmāra fon Volfa no Dikļu muižas. Kopā ar viņu uz Vecgulbeni pastāvīgi dzīvot pārnāca arī viņas dēli Manfreds un Kurts, kurus tautā iesaukuši par asinssuņiem. Īpaši nežēlīgs un jauns pēc dabas bijis Manfreds. Jauno pārvaldnieku saimniekošanas laikā vairs netika kārtīgi kopts ne parks, ne pils.

1905. gada revolūcijas laikā pils tika nodedzināta. Vēlāk to atjaunoja, taču ne vairs pilnībā.

VECGULBENES MUIŽAS KŪTIS. O. PRIEDĪŠA FOTO. 20.gadi.

Baroni Volfi šeit vēl dzīvoja apmēram līdz 1917. gadam. Pēc tam šī ēka tika izmantota dažādām vajadzībām - 1919. gadā šeit atradās Malienas apriņķa iestādes, bet 20. - 30. gados to izmantoja Latvijas Republikas armijas vajadzībām.

Īpaši traģiski ēkas vēsturē bija pēdējie gadu desmiti. 1944. gadā, Otrā pasaules kara laikā, tika sagrauts pils tornis. Visbeidzot, pēc kara atlikušajā ēkas daļā tika izmītināti iedzīvotāji, kas nebūt nebija ieinteresēti saglabāt kādreiz tik skaisto ēku. Tāda nu šī ēka ir šodien - apdrupusi un nezālēs ieaugusi. Ko noārdīt nav iespējais laiks zobs, to pastāvīgi, dienu no dienas dara cilvēki. Tomēr, domājot par nākotni, pastāv zināmas cerības, ka varbūt kādreiz pils un tās apkārtnē atdzims sākotnējā izskatā, jo 90. gadu sākumā Restaurācijas institūtā tika izgatavots Vecgulbenes muižas pils un parka restaurācijas

projekts. Līdzekļu trūkuma dēļ restaurācijas darbus pašlaik nav iespējams uzsākt.

Vecgulbenes muižas apskati turpināsīm ar ēkām, kas atrodas vistuvāk pilij - oranžēriju un dārza māju.

Dārza māja ir koka ēka, kas celta "vasarnīcu stilā". Baronu laikos to rotājis uzraksts "Theater von Göthe" - tātad toreiz tā izmantota teātra izrādēm un citām izpriecām. Balto pili ar dārza māju savienojusi ar vīnogulājiem apaudzēta aleja. 20. - 30. gados gados šeit atradās Vecgulbenes miesta un Gulbenes pilsētas valde, bet pēckara gados (līdz 1993. gada decembrim) tajā dzīvoja PSRS armijas virsnieki.

SARKANĀ PILS. Pēc degšanas 1905. gadā.

Nedaudz uz dienvidrietumiem no dārza mājas atrodas taisnstūrveida balta mūra ēka - bijusi oranžērija jeb dārznīcība. Lai gan ēka ir pārbūvēta, iespējams apjaust tās sākotnējo izskatu. Oranžērijas austrumu fasāde rotāta diviem nelieliem cilņiem, kas saglabājušies līdz mūsu dienām. 20. - 30. gados ēku izmantoja miertiesa, bet vēlāk, pēc Otrā pasaules kara, kādu laiku šeit bija kara komisariāts un no 60. gadiem - dzīvojamās telpas PSRS armijas daļai. Pašlaik abas ēkas - dārza māja un oranžērija - nodotas Gulbenes vēstures un mākslas muzeja izmantošanā, kas līdzekļu trūkuma dēļ kavējas, jo abām ēkām vajadzīgs pamatīgs remonts.

Nogāzē uz dienvidiem no dārznīcības ēkas atradies muižas augļu dārzs, kurā audzēti arī eksotiski augi.

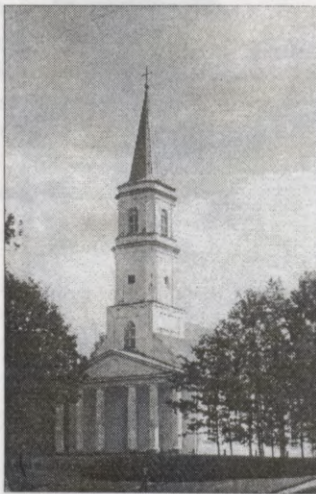
Vēl tālāk uz dienvidaustrumiem atrodas otra Vecgulbenes muižas pils - tā saucamā Sarkanā pils, ko barons Heinrihs cēlis savai sievai Marisai. Jāpiebilst, ka, pēc vietējo ļaužu atmiņām, barona mīlestība pret sievu Marisu bijusi neizmērojama. Tieši viņai par prieku stādīti košumkrūmi, veidotas puķu dobes, bieži burta "M" veidā. Marisai celtas siltumnīcas Sarkanās pils priekšā, kurās audzēti eksotiski augi - milzu palmas, vīnogas, melones, neskaitāmā daudzumā rozēs - ne tikai baltas un krāsainas, bet arī melnas. (105.)

Šī pils celta 19. gs. otrajā pusē no sarkanajiem ķieģeļiem, tādēļ radies nosaukums

- Sarkanā pils. 1905. gadā tā, tāpat kā Baltā pils, tika nodedzināta un pēc tam atkal atjaunota. 20. gadu sākumā notika pils pārbūve, lai to piemērotu skolas vajadzībām, kas šeit atrodas līdz pat mūsu dienām. 70. gados līdzās Sarkanajai pilij tika uzcelts jaunais skolas korpuss, kas kopskatā galīgi nesaderas ar veco ēku.

Ejot atpakaļ gar Balto pili, tālāk uz ziemeļiem izvietota vesela grupa muižas saimniecības ēku - manēža, divas kalpu mājas, kūts, moderniecības ēka, ceptuve un citas.

Turpinot iepazīšanos ar Gulbeni, vēlreiz atgriezīsimies pie Gulbenes pilskalna. Šoreiz runa būs par Gulbenes ev.-lut. baznīcu, kas šeit uzcelta 1838. - 1843. gadā. (51.)

GULBENES EV.-LUT. BAZNĪCA. ĀRSKATS UN ALTĀRIS. 1920. gadi O.PRIEDĪŠA FOTO.

Kā jau iepriekš minēts, pirmā baznīca Gulbenē, domājams, uzcelta ap 1340. gadu, reizē ar Rīgas arhibīskapa pili, bet Gulbenes draudze pirmo reizi rakstos minēta 1429. gadā. (178., 5.) Ir ziņas par baznīcu ēku celtniecību Gulbenē arī no 1641. un 1750. gada.

1816. gadā uzsākta ziedojumu vākšana jaunās mūra baznīcas celtniecībai. Tagadējās Gulbenes ev.-lut. baznīcas pamati likti 1838. gada 11. jūlijā, bet pirms tam trīs gadus ticis strādāts pie viduslaiku pils drupu novākšanas.

Saglabājusies kāda interesanta teika par veco Gulbenes bruņinieku pili, tās sagraušanu, drupu vākšanu un baznīcas celtniecību šai vietā. Teiku stāstījusi 1926. gadā astoņdesmit trīs gadus vecā Vecgulbenes iedzīvotāja L. Kļaviņa:

“Vecā Gulbenes pils atradusies tanī vietā, kur tagad atrodas pirms astoņdesmit gadiem celtā jaunā mūra baznīca; vecā koka baznīca bijusi tanī vietā, kur lielām kūtim iesākas uzbraucamais tilts. Turpat apkārt baznīcai bijusi kapsēta, vēl, kūtij rokot pamatus, izrakti bij” cilvēku galvaskausi un kauli. Pils bijusi mākslīgi mūrēta ar torņiem un pagrabu un ūdens visapkārt, kā tas vēl tagad novērojams no gravas un stāviem krastiem, kas liek domāt, ka tur ir rakts, lai ienaidnieks nevarētu tik viegli uzbrukt. Uzvelkamais tilts bijis ierīkots, ka tikai savējie pār to tikuši ielaisti un izlaisti no pils. Bet tomēr pienācis kara laiks, kur šī pils tikusi sagrauta reizē ar Alūksnes pili

ezera vidū. Pils tikusi apšaudīta no trīs verstes attālā Rutkastes kalna. Pili nocietinājušies zaldāti turējušies dūšīgi pretī, bet pavēlnieki un paši kungi redzējuši, ka beigas būs. Ar labu nolēmuši nepadoties. Tie sarīkojuši lielu balli, ēduši un dzēruši lieliski. Bet kungi jau bijuši ielikuši šur tur pa pagrabiem pulvera mucīņas, kuras uz doto zīmi bijušas jāaizdedzina ar kādu degli, lai pili vienā acumirkli uzspertu gaisā. Un šis brīdis bijis nolemts balles visjautrākā brīdī: noticis liels ribiens un visa apkārtnē nodrebējuse. Pēc tam no lepnās pils bijušas tikai drupas redzamas, kas aprakušas visus pils zaldātus un bruņiniekus līdz ar viņu mantām, tā ka ienaidniekam tur vairs neatlicis ko ņemt, ne ko darīt. Drupas nostāvējušas neaiztiktas līdz tam laikam, kamēr iedomājušies celt tagadējo baznīcu. Tad bijis no visas draudzes pēc kārtas katram pilngadīgam draudzes loceklim jāiet šo drupu kaudzi līdzināt; bijis jālīdzina pēc meistaru norādījumiem un pavēles. Kur bijusi arī šīs stāstītājas māmiņa, tur atrakuši dažādus ieročus un rotas lietas, pat sudraba naudas gabalus. Dažus naudas gabalus pat viņa uz māju atnesusi, bet tas bijis slepeni jādara, jo nebijis brīvu neko aiznest. Tur no pagrabiem iznesuši daudz zobenu un dažādus duramos, un kara cirvjus. Bet vēlāk stāstījuši kā neticamu, ka nevarējis nekā uzmūrēt, - ko pa dienu esot uzmūrējuši, tas pa nakti iegruvis. Tad gājuši nu esot pie kāda buruja vai zilnieka; tas esot teicis, lai iemūrējot dzīvu jaunavu tanī mūrī kā ziedokli vecajiem mūriem, tad ļaušoties uzmūrēties. Tā arī izdarījuši. Pēc tam darbu varējis netraucēti strādāt līdz beigām. Tagad vēl redz baznīcai apkārt ķieģeļu drupas un akmeņu kravas." (84.)

GULBENES EV.-LUT. BAZNĪCA 1996. g.

1843. gada 11. jūlijā notika jaunuzceltās Gulbenes ev.-lut. baznīcas iesvētīšanas svinības. (178., 5.)

Ceļot baznīcu, ir domāts par ēkas un tās apkārtnes estētisko izskatu. Kā piemēru, kas par to liecina, var minēt rakstu avīzē "Latviešu Tautas Biedrs" 1878. gada 41. numurā:

"Tagadējais Dieva nams pieskaitāms pie skaistākiem, ko Vidzemē uziesi. Lejā

visapkārt tek upītes, ar kociņiem un stādiem augsti krasti pušķoti, stiprs, velvains akmiņa tilts ved no lielceļa uz baznīcas placi. Šis ir rūmīgs un allaž glītā kārtībā kopts. Visapkārt ir dzelzs ķēdes ar akmiņa stabiem; taisni pret baznīcas vidus durvīm ir viens asi augsts granīta stabs un tur virsū no balta akmiņa iztaisīts mūsu ticības tēvs Mārtiņš Lutērs.

Ap šo piemiņas stabu dārziņš pataisīts, atkal ar dzelzs ķēdēm un akmiņa stabiem visapkārt.

Tu tur vari nosēsties vairāk vietas, jo ir par smukiem beņķiem ar akmiņa kājām gādāts." (44.)

Gulbenes ev.-lut. baznīca celta klasicisma stilā, ar zvanu torni, ko Otrā pasaules kara laikā 1944. gadā sagrāva. Līdz ar to aizgāja bojā arī baznīcas ērģeles. (238.) 1992. gada pavasarī uzsākti torņa atjaunošanas darbi, bet līdzekļu trūkuma dēļ tie kavējas.

Grezna bijusi arī baznīcas iekšiene - abpus altārim bijuši divi vitrāžas logi un baznīcu apgaismojuši divi dārgi kroņlukturi. Līdz mūsu dienām saglabājiies vienīgi greznais baznīcas altāris, kas griezts no ozola koka gotiskā stilā, kā arī kancele un pulsts.

Ar baznīcu saistīti vairāki vēsturiski notikumi, kas risinājās Gulbenē un tās apkārtnē. Īpaši atzīmējami 19.gs.beigu/20.gs.sākuma. un 1919. gada notikumi, kas guva atbalsi visas Latvijas vēsturē.

VECGULBENES MUIŽAS KROGS - IEBRAUCAMĀ VIETA.

O. Priediša foto. 20. gadi.

20. gadsimts šajā apvidū sākas ar "baznīcas nemieriem", kad neapmierinātie gulbenieši neatlaidīgi cīnījās ar draudzē ienīsto mācītāju, neieļaujot viņam ienākt baznīcā. (162.)

Savukārt 1919. gadā baznīcas telpās atradās bēdīgi slavenais Vecgulbenes revolucionārais tribunāls. Notiesātos cilvēkus lielinieki tālāk veda uz tā saucamo Vaides šķūni, kas atradās tur, kur tagad ir stadions. Vēlāk nežēlīgi spīdzinātos un izmocītos cilvēkus nošāva un apraka bedrēs, ko paši nošaujamo pirms tam bija izrakuši. Pēdējos, ko atkāpdamies nepaguva aprakt, vienkārši sagrūda muižas kūts virvas bedrē. Lielinieku

varai krietot, gulbenieši nošautos pārāpbedija tag. vecajos pilsētas kapos.

Aiz baznīcas uz ziemeļrietumiem atrodas bijusī muižas spirta dedzinātava, alus darītava un ūdensdzirnavas ar dzirnavu dīķi.

VĀRTI PIE SARKANĀS PILS. O. PRIEDĪŠA FOTO 20. gs. 10. gadi.

Ejot no baznīcas pa celiņu uz Brīvības ielu, tieši pretī, pāri ielai, atrodas atjaunotais piemineklis par Latvijas brīvību kritušajiem Gulbenes draudzes varoņiem. Pieminekļa liktenis ir līdzīgs daudzviet citur Latvijā celtajiem šāda tipa pieminekļiem - tas uzcelts, tad nojaukts un visbeidzot celts atkal no jauna. Pieminekļa pamatākmens likts 1928. gada 6. augustā. (166.) Pieminekli cēla pēc E. Ābeltiņa meta obeliska veidā. Tā abās pusēs ir melnas granīta plāksnes ar tekstu. Priekšpusē augšdaļā veidota bronzas saulīte. Uz pieminekli ved kāpnes, kuru katrā malā uz granīta postamentiem novietotas stilizētas urnas. (94., 119.-120.) Darbu pie pieminekļa pabeidza 1929. gadā, un šī paša gada 20. maijā notika atklāšanas svinības, kurās piedalījās arī Latvijas Republikas Ministru prezidents H. Celmiņš un Latgales divīzijas komandieris ģenerālis K. Berķis. (48.) 1940. gadā, sākoties padomju okupācijai, no obeliska pazuda bronzas saulīte, bet pēc Otrā pasaules kara pieminekļa apkārtnē tika ierīkoti padomju karavīru brāļu kapi. Obelisks tika daļēji nojaukts, un tā vietā uzstādīja ģipša padomju karavīru. Tāda šī vieta izskatījās līdz 60. gadiem, kad sākās padomju karavīru brāļu kapu izveide Spārītes parkā. Apbedījumus pārcēla uz jauno vietu, bet ģipša karavīru un pieminekļa pamatus nojauca un nolīdzināja līdz ar zemi. Palika vienīgi dzīvības kokī, kas turpināja augt un zaļot, atgādinādami gulbeniešiem par iznīcināto pieminekli. 1989. gadā pēc iedzīvotāju ierosinājuma un ar Latvijas Tautas frontes Gulbenes nodaļas, rajona un pilsētas valdes atbalstu tika nolemts atjaunot šo pieminekli, kam tauta devusi Brīvības pieminekļa vārdu. Arī šoreiz daļu nepieciešamo līdzekļu ieguva ziedojumu veidā. Pieminekļa praktisko atjaunošanu uzticēja tēlniekam Ojāram Feldbergam. Šī paša gada augustā atraka pamatus, kuros atrada iemūrētu kapsulu ar tekstu. Savukārt 1991. gada 11. novembrī svinīgos apstākļos atjaunojamajā pieminekli iemūrēja jaunu kapsulu ar tekstu

par šī pieminekļa vēsturi un atjaunošanu. 1992. gada 10. novembrī notika atjaunotā pieminekļa iesvētīšanas svinības.

Neatņemama Gulbenes ainavas sastāvdaļa ir parki. Kā jau iepriekš minēts, barons Volfs uzreiz pēc Vecgulbenes muižas nopirkšanas uzsāka parku ierīkošanas darbus. Lielākos darbus veica 19. gs. 40. - 50. gados, bet tie turpinājās visu 19. gadsimta otro pusi. (220., 12.) Darbu rezultātā tika izveidots parks, kura sākotnējā platība bijusi ap 500 hektāriem. (196., 23.) Līdz mūsu dienām saglabājušās atsevišķas parka daļas, kuru kopējā platība ir ap 179 hektāriem. (29.) Tās ir: Pils parks, Rūdolfa parks (nosaukums radies no Rūdolfa Gotlība Magnusa fon Volfa vārda), Spārītes parks (30. gados parkā bijis paviljons "Spārīte") un Emzes parks (nosaukums radies no vācu val. M-See (M-ezers)). Pēdējie divi agrāk bija apvienoti vienā - Marijas parkā.

GAISA TILTS PILS PARKĀ. O. PRIEDĪŠA FOTO. 20. gs. sāk.

Ap abām muižas pilīm atrodas Pils parks un Rūdolfa parks. Pils parka stūros bija no sarkaniem ķieģeļiem mūrēti vārti. Uzkalnā, austrumos no Sarkanās pils, bija lieli pils vārti, parka ziemeļaustrumu stūrī - vidējie vārti, bet ziemeļaustrumos - mazie ķieģeļu vārti. Tūlīt pie ieejas paceļas vairākus metrus augsts kalns, kur bija mākslīgās pilsdrupas un klintis. Kalna galā bija uzbūvēts skatu tornis un paviljons. (220., 22.) Uzkalna pakājē neliela diķīša malā bija liela, no laukakmeņiem cirsta varde. (106.) Pils parku ar Rūdolfa parku savienoja koka gaisa tilts, kas bija uzbūvēts pāri lielceļam un Krustalices upei. (220., 21.)

Izejot par mazajiem vārtiem, varēja nokļūt uz celiņa, kas ved uz attālo meža parku, ko sauca par Marijas parku. Šis parks iekopts purvainā apgabalā, ko sauca par Vilku gāršu. Mūsdienās no pils parka uz šo parku ejams pa O. Kalpaka ielu. Ejot garām stadionam, pa labi redzams 80. - 90. gados būvētais Nākotnes ielas dzīvojamā ēku masīvs, kas uzcelts bijušajā Gulbenes aerodromā. Vēl līdz 50. gadiem Gulbenei bija gaisa satiksme ar Rīgu. 80. gadu sākumā šeit sākās celtniecības darbi, kuru rezultātā uzceltas vairākas piecstāvu dzīvojamās ēkas, bērnudārzs, veikals un brīvdabas estrāde.

Tālāk, pārejot R. Blaumaņa ielai, nedaudz pa labi nonāksim 60. - 80. gados celtajā Skolas ielas dzīvojamā ēku masīvā. Šīs ēkas būvētas vietā, kur atradās baronu Volfu dzimtas kapi. Tajos bez Vecgulbenes muižas baroniem bija apglabāti arī mācītājs un muižas pārvaldnieks, bet kapsētiņas ziemeļu nostūrī apglabāti barona zirgi un suņi. Pie kapiem bijuši balti marmora krusti un masīvas plāksnes ar uzrakstiem. Īpaši grezna bijusi kapličas ēka, kas greznota ar fantastiskiem sīkspārņiem un vijām. Tajā pastāvīgi, dienu un nakti, degušas septiņas tumšzilas lampas. (106.) Protams, līdz mūsu dienām par šiem kapiem saglabājušās vienīgi atmiņas.

Iznākot uz Skolas ielas, kā jau norāda tās nosaukums, nokļūstam pie divām skolām - Gulbenes ģimnāzijas un Gulbenes vidusskolas.

GULBENES KOMERC- UN ARODSKOLA, TAGAD GULBENES ĢIMNĀZIJA. 1996. g.

GULBENES VIDUSSKOLA. 1996. g.

Ģimnāzija ir jaunākā skola rajonā, tā atklāta 1995. gadā. Ēkā, kurā šī skola darbojas, līdz Otrā pasaules kara beigām atradās Gulbenes valsts komerc- un arodskola. Tā celta 1927. gadā pēc arhitekta Indriķa Blankenburga projekta un ārēji atgādina 19. gadsimta sākuma klasicisma pili. (69., 78.)

Vidusskola pašlaik izvietota ēkā, kas celta 1962. gadā. (54.) Tā ir lielākā vispārīgglītojošā skola rajonā. Tajā mācās ap 500 jauno gulbeniešu. Gulbenes vidusskolā mācījušies daudzi Latvijā pazīstami cilvēki - A. Liedskalniņa, I. Kokars, G. Kokars, J. Plotnieks, I. Cepītis un citi.

Pēc šīs nelielās atkāpes vēlreiz atgriezīsimies pie parkiem, jo uzreiz aiz skolas uz ziemeļaustrumiem sākas Marijas parka daļa, ko tagad sauc par Spārītes parku. Tālāk uz stacijas pusi atrodas Emzes parks. Abi parki, kā liecina senākais nosaukums, ir barona Heinriha fon Volfa veltījums savai sievai. Tajos izrakti trīs diķi, no kuriem viens, kas atrodas tagadējā Emzes parkā, ir burta "M" veidā. Otrs, kas atrodas aiz vidusskolas, vairāk uz R. Blaumaņa ielas pusi, ir "Svētēzers". Tā esot barona dāvana sievai dzimšanas dienā. Ezera vidū ir lielāka sala un tai apkārt sešas mazākas. Katrā salā dēstīti atšķirīgi koki, veidotas dažādas skulptūras un akmeņi, kuros iekalts pa burtam no Marisas vārda. (220., 23.) Skulptūras nav saglabājušās, bet uz dažām saliņām vēl atrodas akmeņi ar iecirstiem burtiem.

Trešais - "Asaru" ezeriņš atrodas tieši aiz skolām. Tas izrakts pēc tam, kad pāragri, 27 gadu vecumā, mirusi barona sieva Marisa (1857.-1883.). Ezera vidū ir saliņa asaras formā.

Visos muižas parkos bija dažādi skulpturālie veidojumi: dzīvnieki - vilki, lāči, putni,

kā arī dievu un amoru tēli u.c.

Parkos stādīti dažādu sugu koki un krūmi, arī eksotiski augi. No kokiem visvairāk sastopamas egles, priedes, bērzi, kļavas, lapegles un lazdas. Diemžēl mūsdienās Gulbenes parki ir stipri pārpurvojušies un aizauguši, jo to kopšanai netiek veltīta vajadzīgā uzmanība.

Muižas parkam bija arī savs mežsargs, kura uzdevums bija katru rītu ar "zirga slotu"* izbraukt un izslaucīt parka celiņus, kā arī iezvanīt strādniekiem darbu parkā. Parka malā, Ozolu ielā 4, saglabājusies muižas mežsarga māja, kas celta no guļbaļķiem, ar zvanu tornīti.

AGRIKULTŪRAS SKULPTŪRA.
O. PRIEDĪŠA FOTO. 20. gs. sāk.

OTO FON BISMARĶAM VELTĪTA
SKULPTŪRA. O. PRIEDĪŠA FOTO.
20. gs. sāk.

Pirms dodamies tālāk, vēl mazliet uzkavēsimies skolu apkārtnē, kur atrodas divi ar Otro pasaules karu saistīti apbedījumi.

Skolas ielas malā, apstādījumos starp abām skolas ēkām, atrodas deviņpadsmit vācu karavīru kapavieta. Otrā pasaules kara laikā komercskolas ēkā bija ierīkots hospitālis, un tajā mirušie apglabāti minētajā vietā. Pēc kara šo vietu nolīdzināja, krustus iznīcināja un pāri ierīkoja gājēju celiņu. Tagad apbedījuma vieta atkal ir sakārtota un tiek kopta. (239.)

Aiz vidusskolas ēkas, Spārītes parka malā, atrodas otrajā pasaules karā kritušo padomju karavīru brāļu kapi, kas šeit iekārtoti 1967. gadā. Skulpturālo grupu veidojušas tēlnieces G. Grundberga un I. Zandberga, arhitekts J. Barkāns. (56.) Jāpiezīmē, ka no mākslinieciskā viedokļa šie kapi tiek vērtēti kā viena no veiksmīgāk iekārtotajām šāda veida piemiņas vietām Latvijā.

Pilsētas apskati turpināsim, ejot cauri parkam un pa Ozolu ielu dodoties uz dzelzceļa staciju.

Nu jau gandrīz gadsimta garumā Gulbenes attīstība ir cieši saistīta ar dzelzceļa

* Īpaši rati ar bērza slotu aizmugurē.

attīstību. 20. gadsimts šajā apvidū iesākās ar plašiem dzelzceļa būvniecības darbiem - būvēja dzelzceļa līniju no Stukmaņiem (tag. Pļaviņas) līdz Valkai. Bija paredzēts, ka Vecgulbene būs viena no lielākajām stacijām šīs līnijas vidusposmā. (192.)

Pirmais pasažieru vilciens Vecgulbenes stacijā iebrauca 1902. gada 13. (26.) oktobrī (180.), bet līdz tam bija jāpaveic celtniecības darbi, kas saistīti ar dzelzceļa ierīkošanu. Arī tolaik iecerētie darbi ne vienmēr veicās, kā vajadzētu. Vilcienu satiksmi caur Vecgulbeni bija paredzēts atklāt jau 1901. gada 13. jūnijā, bet darbi ievilkās. 1902. gada ziemā tos pat uz laiku pārtrauca un pabeidza tikai tā paša gada rudenī. (192.) Neviennozīmīga bija arī gulbeniešu attieksme pret jauno transporta līdzekli. Kaut gan vilcieni vēl nekursēja, konflikti jau radās. Vecgulbenes pagasta zemnieki bija sašutuši, ka lokomotīvu vadītāji speciāli baidot zirgus. Citā reizē trulis ar strādniekiem sabraucis cūku, kas nejauši nokļuvusi uz sliedēm (192.) 1903. gada 15. augustā sāka kursēt tiešais Valkas - Stukmaņu vilciens. (192.)

GULBENE. RĪGAS IELA. 30. gadi O. PRIEDĪŠA FOTO.

Jauns posms dzelzceļa attīstībā sākās ar Ramockas (tag. Ieriķu) - Vecgulbenes platsliežu dzelzceļa līnijas izbūvi 1916./17. gadā, kā arī Vecgulbenes - Stukmaņu līnijas pārbūvi no šaursliežu par platsliežu dzelzceļu.

Zināmā mērā var apgalvot, ka, pateicoties dzelzceļam, Gulbene šodien ir tāda, kāda tā ir. Vienlaikus ar sliežu ceļa izbūvi sākās arī dzelzceļa vajadzībām nepieciešamo ēku celtniecība. Šī apbūve veidojās tolaik purvainā, Vecgulbenes muižai nomaļā vietā, gar tagadējām Viestura un Dzelzceļa ielām. Gulbene ir viena no nedaudzajām Latvijas pilsētām, kur saglabājušās tik daudzas ar dzelzceļa attīstību saistītas ēkas. Vecākās no tām atrodas Viestura ielā - sarkano ķieģeļu ēkas, kas celtas 20. gadsimta sākumā. Interesantākās no tām ir divas - vecā stacijas ēka un Tējas nams. Vecā stacija (Viestura ielā 10) celta pie šaursliežu līnijas un atrodas iepretim tagadējai stacijai. Šī ēka kā stacija nav darbojusies sevišķi ilgi, jo līdz ar platsliežu līniju izbūvi radās vajadzība pēc

jaunas stacijas, kas atrodas tuvāk sliedēm nekā esošā. Pēc jaunās ēkas uzcelšanas kādu laiku reizē darbojās abas stacijas. Taču drīz vien pasažieru ērtībai Gulbenes - Alūksnes šaursliežu līnija tika pārcelta tuvāk jaunajai stacijai. Tieši iepretim vecajai stacijai atrodas Tējas nams (Viestura ielā 21), kas celts kā uzgaidāmās telpas pasažieriem. Abas minētās ēkas tagad pārbūvētas par dzīvojamām mājām. Pārējās sarkano ķieģeļu ēkas jau sākotnēji bija paredzētas dzelzceļa darbinieku dzīvokļiem.

Līdz ar dzelzceļa attīstību palielinājās arī tajā nodarbināto skaits, tādēļ radās vajadzība nodrošināt cilvēkus ar dzīvokļiem. Pēc Dzelzceļa virsvaldes pasūtījuma tika izstrādāts projekts Vecgulbenes attīstībai, kurā bija paredzētas rūpniecības un dzīvojamās zonas ar bagātu apzaļumojumu, vietas dažādām sabiedriskām ēkām. (69., 36.) Tomēr uzreiz jāpiebilst, ka līdzekļu trūkuma dēļ šo projektu realizēja tikai daļēji.

Netālu no dzelzceļa stacijas projekta autori bija iecerējuši dzīvojamo rajonu ar atklāto un mazstāvu apbūvi. Projektējot tika ievēroti sekojoši principi: zem viena jumta nedrīkst būt vairāk kā četri dzīvokļi, tiem visiem jābūt pilnīgi izolētiem citam no cita, katrā jābūt vismaz 2 istabām, un pie katra dzīvokļa jābūt vismaz 800 m² lielam dārzam, saimniecības un palīgtelpām. Tā 1920. - 1921. gadā Viestura ielā tika uzceltas sešas dzīvojamās ēkas pēc arhitekta Paula Kundziņa projekta. (69., 34.-36.) Ārēji šīs ēkas (Viestura ielā 20, 22, 24, 29, 29a, 35) atgādina latviešu sētās sastopamo riju, kas devusi arhitektam radošās idejas. Lai gan ēkas celtas pēc tipveida projekta, izmantojot dažādas būvdetaļas, panākts iespajds, ka tās izskatās dažādas. Šīs dzelzceļa ierēdņu kolonijas ēkas samērā labi saglabājušās līdz mūsu dienām, vienīgā lielākā izmaiņa - nomainīts jumta segums.

Arī Dzelzceļa ielas apbūves lielāko daļu veido dzelzceļa darbinieku dzīvokļiem celtās koka ēkas, kurās saglabājies sākotnējais plānojums un ārējais veidols.

GULBENES STACIJA. 1996. g.

Tagadējā Gulbenes stacijas ēka pēc skaita ir jau trešā. Kā iepriekš minēts, pirmā stacijas ēka atrodas pie šaursliežu līnijas, bet abas pārējās - pie platsliežu līnijām. Otrā stacijas ēka, kas vairāk atgādināja baraku, bija būvēta no guļbaļķiem ap 1917.-18. gadu un atradās netālu no tagadējās Alūksnes virzienā. Būtībā tā bija pagaidu būve, kamēr tika uzcelta tagadējā stacija. Tā kā Gulbenē bija vajadzība celt jaunu staciju, Dzelzceļa pārvalde 1925. gadā izsludināja konkursu par labāko stacijas ēkas projektu. (75.) Konkursā par labāko tika atzīts arhitekta P. Federa projekts, un jau 1926. gada

kādu decembra beigās jaunā stacijas ēka tika iesvētīta. Tolaik tā bija viena no modernākajām
ksnes staciju ēkām Latvijā. K. Martinsons par šo ēku rakstīja:

rodas ...*"Jau Gulbenes stacija ir katra Latvijas pilsoņa ievēribas cienīga. Tā ir skaistākā,
nētās greznākā stacijas ēka Latvijā. Balta, gaiša, lieliskiem pilāriem, augstiem griestiem kā
is jau dievnamam un trim masīviem kroņa lukturiem latviskā stilā."* (106.)

dzība Stacijas ēka Otrā pasaules kara laikā tika sagrauta, bet pēc tam atjaunota iepriekšējā
ādāts izskatā. Nobeidzot par dzelzceļu, piebilstams, ka Gulbenes rajons var lepoties ar nu jau
zonas vienīgo Latvijā vēl kursējošo šaursliežu vilcienu Gulbene - Alūksne. Īpaši iecienīta šī
uzreiz linija ir vasarā, kad daudzi gulbenieši ar "bānīti" dodas uz Stāmerienu, lai tur atpūstos
pie ezera.

klāto No pilsētas centra apbūves kā savdabīga un interesanta celtnie jāmīn bijuša
driks Gulbenes lauksaimniecības biedrības krājaizdevu sabiedrības nams Rīgas ielā 69. Ēka
jābūt celta 1927. gadā pēc arhitekta A. Maideļa projekta vispārīnāti stilizētās barokālās formās.
ēcības (69., 114.) Tagad šajā ēkā atrodas Latvijas krājbankas Gulbenes filiāle, veikals un dzīvokļi.

amās Par ikvienas tautas kultūru var spriest arī pēc tā, kāda ir tās attieksme pret saviem
a ielā senčiem un to atdusas vietām. Tādēļ pilsētas apskati beigsim ar vecajiem kapiem.
ktam Gulbenei ir divas kapsētas - vecā un jaunā. Jauno 80. gadu vidū iekārtoja ārpus pilsētas,
atājas, Madonas šosejas malā. Vecajos kapos no pilsētas centra var nokļūt, ejot pa Miera ielu,
mērā kas sākas aiz dzelzceļa pārbrauktuves.

GULBENES KAPU KAPLIČA. 1996. g.

pirmā Kapu malā, pie Miera ielas, atrodas 1925. gadā celtā kapliča. (230.) Uz austrumiem
Otrā no tās atrodas Jāņu kalniņš. Tā ir augstākā un vecākā kapu daļa. Šeit atrodami
7.-18. apbedījumi no 19. gadsimta vidus. Pēc vecāko gulbeniešu atmiņām, mīrušie kalniņā
būve, rakti trijos līmeņos, tātad vecajiem kapiem virsū rakti jaunāki. (228.) Kalniņa austrumu
aciju, nogāze ir ļoti stāva, tā esot norakta un smiltis aizvestas dzelzceļa būvei. Tūlīt aiz nogāzes
ektu, sākas neliels purviņš, ko vietējie tā arī sauc - Kapu purvs. No Jāņu kalniņa virsotnes
gada

paveras plašs skats uz apkārtni, labi pārredzamas arī dzelzceļa ēkas. Kalniņā atrodas 4. Valmieras kājnieku pulka 1919. gadā kritušo karavīru kaps un piemineklis, kas līdz 1988. gadam bija ieaudzis krūmos un atkritumos (iespējams, tas pasargāja šo vietu no nopostīšanas). No Jāņu kalniņa uz Miera ielas pusi atrodas Pirmajā pasaules karā kritušo vācu karavīru kaps. Gulbenes vecajos kapos apglabāti lietišķās mākslas meistara Jūlija Madernieka vecāki, rakstniece Birzmaliete, dzejniece Daina Ilva, Gulbenes draudzes mācītājs Georgs Gustavs Šillings, gleznotājs Voldemārs Mednis, vairāki 1905. gada revolūcijas dalībnieki. Interesi varētu izraisīt arī vairāki vecie čuguna krusti.

Preī kapiem iekārtota jauna SIA "Gulbenes degviela" uzpildes stacija. SIA "Gulbenes degviela" 1996. gadā bija 7. lielākā nodokļu maksātāja Latvijā.

Gulbene. Informācija.

- Gulbenes rajona padome - Ābeļu iela 2, tālr. 22231, 22238
- Gulbenes pilsētas dome - Ābeļu iela 8, tālr. 23194
- Gulbenes rajona centrālā slimnīca - Upes iela 1, tālr. 03, 23868
- Poliklīnika - Brīvības iela 2, tālr. 22809
- Ugunsdzēsēji - Brīvības iela 44, tālr. 01
- Policija - Gaitnieku iela 2a, tālr. 02, 23191
- Autoosta - Dzelzceļa iela 6b, tālr. 23535
- Dzelzceļa stacija - Dzelzceļa iela 8, tālr. 07 - 200
- Viesnīca - O. Kalpeka iela 27a, tālr. 23128
- Zemessardze - O. Kalpaka iela 58, tālr. 23263
- Pasts - Rīgas iela 28/30, tālr. 23538
- Telegrāfs - Rīgas iela 28/30, tālr. 23216
- Degvielas - Miera iela 15, tālr. 23496
- Valūtas maiņa - Ozolu iela 1, Unibanka tālr. 23587
- Ev. - lut. baznīca - Brīvības iela 13, tālr. 23045
- Katoļu baznīca - O. Kalpaka iela 52
- Baptistu lūgšanu nams - Ozolu 29
- Bibliotēka - O. Kalpaka iela 60, tālr. 23219
- Kultūras nams - O. Kalpaka iela 60, tālr. 23110, 23335
- Vēstures un mākslas muzejs - O. Kalpaka iela 60 (kultūras namā, 3. stāvā), tālr. 23098
- Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija - Ābeļu iela 2, tālr. 22020
- Mūzikas skola - O. Kalpaka iela 43, tālr. 22702
- Mākslas skola - Rīgas iela 39, tālr. 23040

- Zvērināta notāre I. Kočāne, Ābeļu iela 8, tālr. 23477
- Calceks aptieka nr.6, Dzelzceļa iela 1, tālr. 07 - 302
- Optika - Vita - aptieka, Rīgas iela 37, tālr. 23324
- Saimnieks serviss - Viss mājas remontam, Rīgas iela 49, 2. stāvā, tālr. 22758
- veikals Gema - Viss mājai un dārzam, Rīgas iela
- sia Lauks AR veikals - rezerves daļas automašīnām un lauksaimniecības mašīnām, gultņi, ķīļsiksna, R. Blaumaņa iela 52a, tālr. 22953

B E Ļ A V A S

P A G A S T S

1. Leo Svempa krūšutēls
2. Beļavas (Kārtenes) pilskalns
3. Beļavas muiža
4. Lisas (Pinteļu) ezermitne
5. Dumpurnieku senkapi
6. Augulienas muiža
7. Lazdukalns - pilskalns un senkapi
8. Blomes muiža
9. Pērļu kalns - senkapi
10. Rutkastes (Likanšu) pilskalns

Blomes muižas kungu māja, vēlāk skola, tagad Ozolkalna pamatskolas internāts. 1996. g.

Beļavas pagasts atrodas uz ziemeļiem - ziemeļrietumiem no Gulbenes pilsētas. Tā platība ir 169 km², iedzīvotāju skaits - 2166. (217.) Lielākās apdzīvotās vietas pagastā ir Beļava I, Beļava II, Letes, Ozolkalns, Silamala, Auguliena un Naglene. Pagastu šķērso vairāki nozīmīgi autoceļi: Gulbene - Smiltene, Pļaviņas - Gulbene - Līzespasts, Gulbene - Alūksne (caur Nagleni), Gulbene - Balvi, kā arī Gulbenes - Alūksnes šaursliežu un Rīgas - Pitalovas dzelzceļa līnijas.

Pagasts atrodas Gulbenes paugurvalņa augstākajā un paugurainākajā daļā. Šeit atrodas arī augstākais punkts rajonā - Beļavas (Kārtenes) pilskalns, kas paceļas 178 m virs jūras līmeņa. (102.) Pagasta ziemeļaustrumu daļa stipri pārpuvota. Lielākie purvi ir: Letes (353 ha), Vaģeļu (75 ha), Siļa (67 ha), Maķešu - Čakaru (63 ha); austrumu daļā atrodas Gulbišu (327 ha) un Vilku (273 ha) purvs. (80., 152.-158.)

Beļavas pagasts ir bagāts ar ūdeņiem. Daudzas upītes - Mudaža, Cirstupe, Dzēsnupe (Dzēsupe), Melnupe un citas, kas tek caur pagasta teritoriju, pieder pie Tirzas un Pededzes baseina. (142.) Ieplakās starp Gulbenes paugurvalņa pauguriem izvietojušies vairāki ezeri - Lisas (Pinteļu), Augulienas, Putriņu, Čušu, Dimdiņu, Omārda un citi.

Meži aizņem 6825,8 ha jeb 40,3 % no pagasta teritorijas. (256.)

Lai iepazītu pagastu, no Gulbenes pilsētas dosimies pa Gulbenes - Zeltiņu ceļu. Apmēram pēc 10 km nokļūstam Beļavā I.

Iebraucot šajā apdzīvotajā vietā, ceļa labajā pusē redzama sarkanu ķieģeļu ēka - bijušais pagastnams. Pie tās 1987. gadā uzstādīts E. Meldera veidotais gleznotāja Leo Svempa krūšutēls. L. Svemps (1897.-1957.) dzimis Beļavas pagasta "Vecbaranos". (98.) Sakarā ar mākslinieka 90 gadu jubileju 1987. gadā ēkā tika iekārtots un dažus gadus darbojās Beļavas izstāžu nams.

Beļavā I atrodas arī tautas nams, bibliotēka, pagasta padome un veikals.

Dodoties pa lielceļu uz priekšu, nonāksim pie kāda apkārtnē labi saskatāma kalna. Tas ir jau iepriekš minētais Beļavas (Kārtenes) pilskalns. Pilskalns ierīkots vairāk nekā 4 ha liela, 35 metrus augsta kalna virsotnē. Kalna malas stūrainas, ar atzarojumiem. Plakumam ir aptuveni sešstūra forma, tas ir kumps, uz visām pusēm par 3 - 5 m nolaidens un pamazām pāriet nogāzēs, kas samērā kraujas. Plakuma garums austrumu - rietumu virzienā apmēram 100 metri, platums - 60-70 metri. (223.) Pilskalna plakumu un sānus līdz nogāžu vidum sedz ap 1 m biezs kultūras slānis. Tas ir ogļmelnis un bez ogļēm satur arī akmeņu drumslas, dzīvnieku kaulus un māla trauku lauskas. Beļavas kalnu kā pilskalnu 1874. gada 20. septembrī apzinājis G. Firhufs, kas dažās vietās izdarīja nelielus izrakumus, visur drīz aizsniedzams "necilātu" zemi un neiegūdamas nekādus rezultātus. Uz Firhufa aprakstu pamata Beļavas pilskalnu reģistrēja K. Lēviss of Menars 1914. gadā un 1922. gadā. 1926. gadā pilskalnu uzmērija un aprakstīja Pieminekļu Valdes pilskalnu ekspedīcija E. Brastiņa vadībā. (22., 168.-169.) Ekspedīcijas laikā Beļavas apkārtnē pierakstīta teika, ka šai kalnā esot aprakta nauda:

"Reiz kādam vīram nauda rādījies sapnī. Zem celma esot jānoliek sievietes galva, tad nauda došoties rokā. Vīrs nokāvis sievu un galvu pabāzījis zem celma. Naudu atradis un pārnesis mājā, bet nokauto sievu vēl ilgi dzirdējuši nakts pilskalnā raudam." (22., 168.-169.)

Turpinot ceļu, apmēram pēc 1,5 km nonāksim Beļavā II, kur pietāsim, lai apskatītu Beļavas muižu.

Senākās vēsturiskās ziņas par Beļavu (vāc. Kurtenhof, Korten Hof, Beliamamuse) saglabājušās kopš 1489. gada, kad Rīgas arhibīskaps šeit dāvināja 6 arklus* zemes Eberhardam Bincam, bet 1505. gadā 1 arkla postažu Hāgenam. (39., 181.) Ap 1550.

* Arklus - zemes platības mērvienība viduslaikos.

gadū Buholcs šeit nodibināja muižu. (39., 181.) Laika gaitā vairākkārt mainījās muižas īpašnieki - Caritofski, Moderofski, Bilkovski, Jans Guts, Vuofski, Joahims Meijers, Gothards Budbergs, Alberts Bilaus. No 1820. gada muiža ir Bergu dzimtas īpašums. Muižas apbūves veidošanās pagaidām vēl maz pētīta, taču zināms, ka pils celta ap 1750. gadu. (230.) Vēlākajos gados tā nedaudz pārbūvēta, saglabājot sākotnējo 18. gs. muižnieka dzīvojamās mājas izskatu. Līdz mūsu dienām vairākās iekšējās saglabājušies sākotnējie interjeru apdares elementi - dekoratīvi griestu veidojumi, sienās iebūvētas mēbeles, greznas podiņu krāsnis. (224.) 20. - 30. gados pili iekārtota skola, kas šeit atrodas joprojām.

BEĻAVAS PILS (TAGAD PAMATSKOLA). 1996.g.

Ap pili atrodas 6,1 ha liels parks (68., 114.), kurā ir divi diķi. Pie viena no tiem (pils priekšā) atrodas piemineklis barona iemīļotajam zirgam. Tuvākajā apkārtnē atrodas vairākas muižas saimniecības ēkas, no kurām kā interesantāko var minēt siernīcu.

Turpinot ceļu vēl uz priekšu pa Gulbenes - Zeltiņu ceļu, var nokļūt Letēs, kur atrodas c/s "Turība" Gulbenes zvērsaimniecība.

Iepazīšanos ar Beļavas pagastu turpināsim, atgriežoties atpakaļ pie Beļavas (Kārtenes) pilskalna un nogriežoties pa labi. Braucot pa Beļavas - Lejasciema ceļu, nokļūsim pie Līsas (Pinteļu) un Augulienas ezera. Abi ezeri savienoti ar nelielu upīti, kas sākas Augulienas ezerā un ietek Līsas ezerā.

Līsas ezera platība ir 63 ha, lielākais dziļums - 16 metri. (127.) No daudzajiem apkārtnes ezeriem tas izceļas ar klāstu mītni, kas atrodas ezera centrālajā daļā, apmēram 200 m no ziemeļu krasta uz zemūdens paugura, apmēram 0,5 - 2 m dziļumā. (8.) Tā atklāta 1959. gada 10. augustā, arheologa J. Apala vadītās ekspedīcijas laikā. Līsas ezera pils pēc platības un formas līdzīga Āraišu pilij Cēsu rajonā. Ēku paliekas saglabājušās vairāku vainagu augstumā. (79., 145.) Zemūdens paugura virspusē un nogāzēs atrodami daudzi vaļēji guļoši 10 - 30 cm resni baļķi, deguši koki, ogles, skaidas, deguši granītkmeņi un to šķembas, koku klāsti, pāļi un mieti. (8.) Kultūras slānis ļoti

bagātīgs, par ko liecina daudzie senlietu atradumi - trauku lauskas, dzīvnieku kauli, dzelzs uzmavas šķēpa gals, bronzas piekariņš un važiņas fragments, māla vērpjamās vārpstas, graudberži u.c. Apkopojot ziņas par šo ezera pili, var secināt, ka tā pastāvējusi mūsu ēras 1. gadu tūkstoša beigās un to apdzīvojuši senie latgaļi.

Protams, arī apkārtējie iedzīvotāji vēl daudz agrāk par arheologiem bija pamanījuši, ka Lisas ezers atšķiras no citiem. Par to liecina vairāki nostāsti un teikas. Vienā no tiem stāstīts par ezera rašanos:

"Vecos laikos ezers tur esot atnācis. Bijis tā, ka tur, kur tagad ezers, toreiz stāvējis viens ciems, kurā pašlaik kāzas svinējuši. Piepeši kāzinieki izdzirduši lielu troksni gaisā, visi ļoti pārbijušies. Tikai brūtgāns ar brūti atjēgušies un nopratuši, kādas briesmas. Iesaukdamiem: "Liss nāk! Liss nāk!" viņi sākuši bēgt un izglābušies, bet citus visus ezers, tanī lejā nolaidzdamies, saviem vīļņiem apklāvis. Rāmā, skaidrā laikā ir tagad māju ezera dzelmē varot redzēt." (24.)

Kādā citā teikā teikts, ka skaidrā laikā ezera dzelmē varot redzēt nogrimušu māju. Cīrvis esot iecirsts pakši, spīļarkls piesliets pie sienas. (72.)

Apmēram pusceļā starp Lisas un Augulienas ezeriem atrodas Kapu kalns, kurā, pēc nostāstiem, esot aprakti Ziemeļu karā kritušie latvieši, kuri paši cits citu apšāvuši, jo biezas miglas dēļ nevarējuši viens otru pazīt. (149.) Tuvinās mājas - "Dumpji" un "Dumpurnieki" savu nosaukumu esot dabūjušas no tā, ka karaspēkā bijis dumpis. Tuvumā esot arī kāda vieta, kas nosaukta par "Dziesmīti", jo no turienes pulciņš meitu ar kroņiem galvā dziedādamas saskrējušas ezerā, jo nobijušas no karaspēka. (89.)

AUGULIENAS MUIŽAS KUNGU MĀJA. 1996.g.

Dodoties vēl uz priekšu, nonāksim pie Augulienas ezera, kas atrodas Gulbenes paugurvalņa rietumu nogāzē. Tā platība ir 78,3 ha, lielākais dziļums - 7,2 metri. Ezers ir ličains, ar stāviem, bet vietām dūņainiem krastiem. No tā iztek Dzēsņupīte (Dzēsņupīte). (126.) Pie ezera ierikota laivu bāze. Ezera krastā atrodas Augulienas (vāc. Roseneck) muižas ēkas. Līdz 18. gs. vidum teritorija piederēja Vecgulbenes muižai, bet pēc tam

atdalīta. 1838. gadā muiža piederēja fon Tranzē dzimtai, kam piederēja arī Jaungulbenes muiža. (73.) No muižas ēkām lielākā daļa saglabājusies līdz mūsu dienām - pils, klēts, kūts, kalpu mājas, brūzis, kalēja māja, kā arī ap pili stādītais parks. Tiesa, lielākā daļa no minētajām ēkām jau vairākus gadus ir pamestas, tādēļ arī to tehniskais stāvoklis ir slikts.

Pēc Augulienas muižas apskates ceļojumu turpināsim, dodoties Gulbenes virzienā (no Augulienas muižas pa kreisi). Lejasciema - Gulbenes ceļš šajā apvidū vijas cauri lieliem mežu masīviem, kur ir labas ogu un sēņu vietas. Apmēram pēc 7 km sasniegsim Silamalu - vienu no lielākajām apdzīvotajām vietām Beļavas pagastā. Vēl pēc apmēram 3,5 km sasniegsim Gulbenes - Smiltenes šoseju, kur pagriezīsimies pa labi. Abās šosejas malās tūlīt pamanāmi divi kokiem apauguši pauguri, ko sauc par Lazdu kalniem. Pa labi esošais ir pilskalns. Tas ir savrups, apaļš kalns, labi redzams apkārtnē. Augšējās kalna nogāzes pastāvinātas, gar lēzenākajām malām rokot grāvi un zemes sametot vaļņveidīgi, stāvākajās vietās nocietinājums pāriet terasē. (231.) 60. gadu otrajā pusē kolhozs "Gulbene" pilskalnā uzbūvēja estrādi, tādējādi izpostot kultūrlāni pilskalna lielākajā daļā. (144.) Ar pilskalnu un tā tuvāko apkārtni saistās daudzi nostāsti un teikas. Kādā no tām stāstīts, ka, Ziemeļu kara laikā atkāpdamies, zviedri šī kalna ziemeļaustrumu stūrī zem liela akmens (tas tiešām šeit atrodas) apslēpuši kara kasi. (149.) Pēc citas teikas kara kase esot nogremdēta purvainā pļavā - Naudas purviņā, kas atrodas blakus kalnam. Zelta meklētājiem līdz šim naudu atrast neesot izdevies, lai gan ap teikā minēto akmeni visapkārt ir izrakņāts. (149.) Interesantu nostāstu par šo kalnu pierakstījis novadpētnieks Jānis Kučers. To viņam 80. gadu sākumā pastāstījis astoņdesmit trīs gadus vecais Antons Berģis Beļavas pagasta "Biržos":

"A. Berģa mātes māte jaunībā plūkusi linus uz Lazdu kalna pilskalna. Kalns tagad ir apaudzis ar vecu mežu, bet pirms simt piecdesmit gadiem meža nav bijis. Mantiģie muižnieki esot kalna virsu aruši un sējuši vai nu labību, vai linus. Tā viņa mātes māte, jauna meita būdama, plūkusi linus. Pie viņas pienācis stārasts jeb vagars. Tas ieskatījies, ka kalna dienvidu pusē zemē ir caurums un ap to izkaisītas zelta monētas. Vagars salasījis naudiņu cepurē. Mātes māte to nav drikstējusi darīt, jo bijis jābaidās pēriena. Vagars dabūjis garu kārti un laidis to caurumā. Kārts sagājusi visa un pazudusi. Iespējams, kāds cilvēks esot lielā steigā bēris caurumā zelta naudu, bet tā izkaisījusies ap caurumu. Varbūt tas esot bijis kara laikā, un cilvēks savu mantu glābis un steigā bēdzis. Zem kalna esot kāds pagrabs, ko tas cilvēks esot zinājis. Pagrabam esot slepenas durvis, kas tolaik bijušas zināmas tik nedaudziem." (233.)

Pāri lielceļam pilskalnā preti esošajā uzkalnā ir senkapī. Tas ir austrumu - rietumu virzienā iegarens pakalns, kura viena mala 30. gados norakta ceļu remonta vajadzībām. (234.) Nobrūkot smiltīm, varēja redzēt cilvēku kaulus un rotas lietas. (204.) Šo kalnu sauc arī par Grantskalniņu.

Tūlīņ aiz Lazdukalna uz Smiltenes pusi atrodas viena no lielākajām apdzīvotajām vietām Beļavas pagastā - Ozolkalns.

Var teikt, ka šai vietai ir pat trīs nosaukumi, kas ikdienā bieži tiek lietoti vienlaikus. Tagadējo Ozolkalnu mēdz saukt arī par Blomi un Lazdukalnu. Blomes nosaukums radies no tuvumā esošās Blomes muižas. Tās vairākas ēkas vēl saglabājušās. Bijušajā kungu mājā, kas celta 19. gs. 3. ceturksnī (230.), pēc Pirmā pasaules kara ierīkoja Blomes pamatskolu. (136.) Šajā skolā mācījušies brāļi Imants un Gido Kokari (dz. 1921.). (67.) Tagad tajā ēkā atrodas Ozolkalna pamatskolas internāts.

Uz rietumiem no Lazdukalna atrodas Pērļu kalns, kurā ir akmens krāvuma kapenes.

(79., 337.) Arī tuvējās mājas sauc par "Pērkjalnu", jo, rokot tām pamatus, atrasti cilvēku kauli, rotas lietas, arkla lemeši, urniņas ar pelniem. Atrastas arī "pērles" - stikla krelles iedzeltenā krāsā. (241.) Pēc nostāstiem, saimnieks tās esot Rīgā pārdevis un par iegūto naudu uzcēlis šīs mājas.

NAGLENES MUIŽAS KUNGU MĀJA. 1996.g.

Atgriežoties Gulbenē, apmēram 1 km pirms pilsētas ceļa kreisajā pusē paceļas savrupstāvošs, apkārtņē labi pamanāms paugurs. Tas ir Rutkastes (Likanšu) pilskalns. Kalns ir apmēram 12 metrus augsts, apaļas formas, plakuma diametrs ir ap 30 metru. Kādus 4 m zemāk gar plakumu iet terase. Pilskalns ir samērā primitīvas formas. Kultūras slānis necīgs - tikai apmēram 25 cm biezs. Domājams, ka pilskalns vēlākos laikos lietots kā kapsēta, jo tajā atrasti arī galvaskausi. (248.) Teika stāsta, ka šo kalnu Livonijas kara laikā ar cepurēm esot sanesuši krievu karavīri. Uz kalna uzstādījuši lielgabalus, ar kuriem apšaudījuši un sagrāvuši Vecgulbenes mūra pili. (149.)

Ar to arī varētu beigt stāstījumu par Beļavas pagastu. Vēl tikai piebilstams, ka šajā pagastā dzimis tulkotājs un žurnālists Vilis Lesiņš (1903. - 1982.) (185.), bet "Dindiņos" dzimis viens no savdabīgākajiem un pazīstamākajiem latviešu gleznotājiem - Voldemārs Irbe (1893. - 1944.) (86., 343.).

Beļavas pagasts. Informācija.

Pašvaldība.

Beļavas pagasta padome, p/n Beļava, LV - 4409, tālr. 90141, 99231

Aptiekas ārstniecības iestādes.

Feldšeru - vecmāšu punkts, Bejava, Avotu iela 2, tālr. 90139
Letes feldšeru - vecmāšu punkts, Letēs, tālr. 36210
Ozolkalna feldšeru - vecmāšu punkts, Ozolkalns, tālr. 99231

Auto uzpilde un remonts.

Auto uzpildes stacija "Grodī", Brīvības iela 99, tālr. 23456
Remonts "Mega - Paks" firma Svelberģis, Bejavas pag. "Svelberģis", tālr. 23517
Degvielas uzpilde "Upmalas", Bejava - 1

Izglītības un kultūras iestādes.

Kr. Valdemāra pamatskola, p/n Pilsskola, tālr. 99543
Ozolkalna pamatskola p/n, Ozolkalns, tālr. 99241
Bejavas pagasta bibliotēka, 90117
Bejavas pagasta tautas nams, p/n Bejava, tālr. 90117

Kārtības sargāšanas iestādes vai personas.

Zemessargu komandieris Guntars Duks, tālr. 37514
Indulis Kanders, 99273

Pasts, telefona sakaru pakalpojumi.

Bejava, tālr. 90140
Zeltaleja, tālr. 96340
Ozolkalns, tālr. 99240
Pilsskola, tālr. 37540

Tirdzniecība, veikali.

k/s Vecgulbenes veikals Bejavā -1, tālr. 90145
k/s Vecgulbenes veikals Bejavā -2, tālr. 37545
k/s Vecgulbenes veikals Ozolkalnā Letēs, tālr. 99231
k/s Vecgulbenes veikals Letēs, tālr. 36234
Zemn. saimniec. "Upmalas", Bejavā - 1
I. U. "BIGMA" Pilsskolā
"Svelberģis" - Svelberģi
ELLVISS - Ozolkalnā
Maizes ceptuve, veikals - z/s Avoti, tālr. 90115

DAUKSTU

P A G A S T S

1. Zajumu senkapi (Krapas Kapu kalns)
2. Krusta priede
3. Krapas muiža
4. Krapas pilskalns
5. Rožkalnu Raganas akmens - kulta vieta
6. Daukstu pamatskola

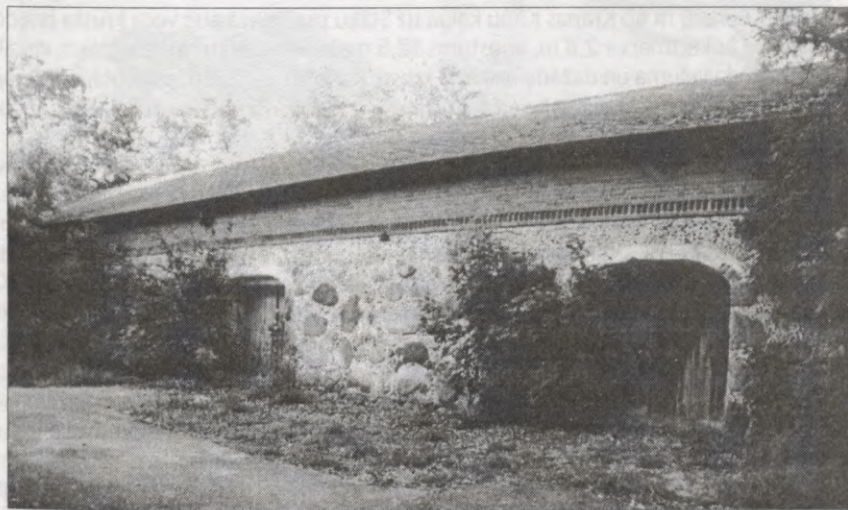
Pagasta padomes ēka Staros. 1996. g.

(sk
vie
lin
- J
au
ai:
ka
pa
šo
sa
Za
sa
ne
pi
Te
ne
sti
bi
Ba

U
S
Rajona dienvidu daļā atrodas pēc Otrā pasaules kara izveidotais Daukstu pagasts (skat. 6. zīm.). Tā platība ir 165 km², iedzīvotāju skaits - 1443. (217.) Lielākās apdzīvotās vietas ir Daukstes, Elste, Stari un Krapa. Pagasta ziemeļrietumu daļu šķērso dzelzceļa līnija Pļaviņas - Gulbene. No autoceļiem nozīmīgākie ir Gulbene - Madona un Gulbene - Jaungulbene.

Daukstu pagasta reljefā izpaužas pāreja no Lubānas līdzenuma uz Vidzemes augstieni. Pagastu ieslēdz vairāki purvi, to skaitā arī Lielais Mārku purvs. (34.) Meži aizņem 8269,2 ha jeb 50 % no pagasta teritorijas. (256.) No upēm lielākā ir Pededze, kas ir robežupe ar Stradu pagastu, un tās pietekas - Audile un Knerša. Lielāku ezeru pagastā nav.

Daukstu pagasta apskati sāksim no Gulbenes, dodoties pa Gulbenes - Madonas šoseju.

KRAPAS MUIŽA. SAIMNIECĪBAS ĒKA. 1996. g.

Pie Gulbenes - Madonas un Gulbenes - Galgauskas ceļu krustojuma atrodas augsts savrups paugurs, noaudzis kokiem, tālu redzams apkārtnē. Šis ir Krapas Kapu kalns jeb Zālumu senkapi. Kādā no teikām stāstīts, ka

"Iaikā, kad krievi iekarojuši Vidzemi un gribējuši sagraut Gulbenes mūra pili, tie sanākuši ar visiem lielgabaliem uz Kapu kalna un sākuši Gulbeni apšaudīt. Tomēr neviens no viņu šāvieniem neķēris pili, visi gājuši pāri. Bruņinieki turpretī no Gulbenes pils krievus kā mušas šķaidījuši tā, ka drīz gandrīz viss kalns ar krieviem bijis aplāts. Tad krievi aprakuši savus kritušos un aizgājuši kādas trīs verstes atpakaļ, gribēdami no turienes Gulbeni sagraut. Bet tā kā tur bijusi zema vieta, tad zaldāti tikai ar mēteļu stūriem vien sanesuši kalnu, no kurienes viņi tad arī Gulbenes pili sagrāvuši." (37.)

Citā teikā stāstīts, ka

"senatnē uz Kapu kalna bijusi baznīca. Reiz Lieldienu rītā, saulei lecot, kad baznīca bijusi pilna ar ļaudīm, tā līdz ar mācītāju un visiem, kas tajā bijuši, piepeši nogrimusi. Baznīcai grimstot, nogāzies tornis, no tā izkritis zvans, kas arī par mazu gabaliņu no

baznīcas nogrimis. Ilgus gadus pēc tam varējis Lieldienās un Jāņu nakti trīs reizes dzirdēt zvana dobjo rūkoņu, bet vēlāk tā pamazām tapusi klusāka, kamēr pēdīgi nemaz vairs nebijusi dzirdama. Tikai, ja labi stipri sviests akmens tai vietā, kur zvans nogrimis, varējis vēl dzirdēt zvana skaņu. Tur, kur zvans nogrimis, bezgalīgi dziļš avots iztekot, kura dibena neviens nevarējis izmērit. Reiz esot trīs kārtis piesējuši citu citas galā, gribēdami avota dziļumu izmērit, - ar striķi nebijis iespējams mērit avota viļņu dēļ, - tomēr kā nevarējuši, tā nevarējuši dibena aizsniegt. Pēcāk avots sācis aizaugt, bet ļaudis, gribēdami dzirdēt zvana skaņas, piesvieduši tajā bezgala daudz akmeņu. Tā tas tapis ar akmeņiem piepildīts un beidzot gluži aizaudzis." (37.)

Zaļumu senkapu rietumu pusē 19. gadsimta beigās, ņemot granti, atrasti cilvēku kauli, galvaskausi, zobi, mazi misiņa zvārguliši, pussalūzīšs zobens un naudas gabals. Pašlaik grants vairs netiek ņemta, bet vietējie iedzīvotāji šo vietu "iecienujuši" kā atkritumu izgāztuvi. (254.)

Apmēram 200 m no Krapas Kapu kalna uz Stāķu pusi pļavā aug veca krusta priede. Tās stumbra apkārtmērs ir 2,8 m, augstums 12,5 metri. Priedes stumbrā iegriezti vairāki desmiti dažāda lieluma un dažāda dziļuma krusti. Kāds no vietējiem iedzīvotājiem zināja stāstīt, ka agrāk bērnieki pie šīs priedes apstājušies, iegriezuši krustu un iedzēruši šņabi. (45.)

Dodoties pa Gulbenes - Galgauskas ceļu uz Galgauskas pusi, ceļa kreisajā pusē atrodas viena no lielākajām pagasta apdzīvotajām vietām - Krapa. Tā veidojusies ap bijušo Krapas muižu (vāc. Koppenhoff, Kroppenhoff). Senatnē to valdīja Kropfenu dzimta (39., 164.-165.), no kā cēlies muižas nosaukums. 1592. gadā muiža piešķirta par mūža valdījumu Košezkim. Vēlākos gados vairākkārt mainījās tās īpašnieki. Kā pēdējais muižas īpašnieks minēts majors Hertzbergs. (39., 164.-165.) Muižas apbūves veidošanās pagaidām vēl maz pētīta, taču ēkas, izņemot kungu māju, ir gandrīz pilnībā saglabājušās. Tās celtas 19. gadsimta otrajā pusē no sarkanajiem ķieģeļiem - pārvaldnieka māja, kūtis, klētis un citas saimniecības ēkas. (230.) Muižas teritorijā ir 4,92 ha liels parks, kas gan ir ļoti aizaudzis. Parkā aug daudz lazdu un krūmu rožu. Ir arī kļavas, melnalkšņi, oši, egles, ozoli, liepas un gobas. (68., 116.)

Apmēram 500 m uz ziemeļaustrumiem no Krapas muižas atrodas liels savrups paugurs - Krapas pilskalns, kas ir viens no lielākajiem pilskalniem Vidzemē. (22., 163.) Virs apkārtējām pļavām un laukiem tas paceļas apmēram 20 m augstumā. Pakājē paugurs ir 250 m garš un 120 m plats. Spriežot pēc pētījumiem, viss kalna garums nav izlietots pilskalnā, bet tikai tā ziemeļu puse. Kalna dienvidu gals beidzas druvās. Kalnam ir pietiekoši krauji austrumsāni, un tos nevajadzēja mākslīgi nostiprināt. Ziemeļu un rietumu sānu nocietināšanai izraktas divas līdztekus terases, kas ziemeļgalā pārvēršas grāvjos. Plakums līdzens ar 3 m slīpumu pret ziemeļgalu. Uzeja pilskalnā bijusi dienvidrietumu stūrī. Mītņu kārtā vairāk nekā vienu metru dziļa, visai melna un atradumiem bagāta. Pēc nostāsta,

"kalnā esot bijusi paglabāta naudas mucīņa. Reiz kāds tēvs ar dēlu gājuši to rakt. Nonācis pilskalnā, tēvs dēlu aizraidījis prom, un pats naudu izcēlis. Cik daudz tur bijis, neviens to nezīnot." (22., 163.)

Iepretim Krapas pilskalnā lielceļa labajā pusē, ap 300 m no tā, atrodas Rožkalnu Raganas akmens - sena kulta vieta. Akmens atrodas pļavas malā, ieaudzis krūmos. Tā apkārtmērs pie zemes ir 10,5 m, augstums - 1,6 metri, mākslīgi tas nav apstrādāts un tajā nav nekādu dobumu. (168., 72.) Tautā šo akmeni sauc arī par Māras akmeni. Senos laikos tas visā apkārtnē bijis ļoti ievērojams. Ļaudis gan no tuvienes, gan no

eizes
ēdīgi
vans
dziļš
i citu
wota
sācis
udz
vēku
bals.
" kā

iede.
virāki
ināja
pabi.

pusē
s ap
fenu
ķirta
i. Kā
ūves

nībā
em -
ijā ir
žu. Ir

rupš
63.)
kājē
nav
ivās.

neju
ršas
ijusi
un

rakt.
tur

alnu
. Tā
s un
eni.
no

tālienes nesuši un nolikuši visādas "nešļavas" gariem un raganām, no kā arī cēlies akmens nosaukums. 19. gadsimtā šī ieraža vēl tik lielā mērā piekopta, ka pat Gulbenes draudzes mācītājs Georgs Gustavs Šillings (par mācītāju Gulbenes un Lejas draudzē kalpojis 1827.-1873. gadā) kādu reizi atbraucis apskatīt pie akmens saliktās dāvanas. Pēc tam viņš sācis ļaudis norāt par šādām aplamībām un licis Raganas akmeni iznīcināt, tādējādi gribēdams, lai cilvēki vairāk ietu uz baznīcu. Taču ļaudis, kurus mācītājs sūtījis saplēst akmeni, bijuši iedzēruši un baidījušies to iznīcināt. Tie saplēsuši citu akmeni, bet istais palicis neskarts. (59.) Pēc cita nostāsta, akmens tomēr saplēsts un aizvests uz Gulbeni, kur iemūrēts kādas ēkas pamatos. (206.) Tomēr, kā redzams, otrais nostāsts nav patiess. Nostāstos teikts arī, ka agrāk ļaudis ļoti baidījušies naktīs iet gar šo akmeni, jo tur spokojoties.

DAUKSTU PAMATSKOLA. 1934. g.

DAUKSTU PAMATSKOLA. 1996. g.

Tālāk ceļu var turpināt uz Galgauskas vai Tirzas pagastu, vai arī atgriezties Gulbenē. Taču, ja ir laiks un vēlēšanās, ceļu varam turpināt, dodoties no Gulbenes - Madonas un Galgauskas ceļa krustojuma uz Stāķiem. Tad pagriezīsimies pa labi un ceļu turpināsim līdz Stariem, kas ir viena no lielākajām apdzīvotajām vietām Daukstu pagastā. Tālāk dosimies uz veco Gulbenes - Madonas šoseju līdz pagriezienam un nogriezīsimies uz Daukstēm, kur varam iegriezties Daukstu pamatskolā. Skolas celtniecība sākta 1923. gadā, bet 1925./1926. mācību gadā jau uzsāktas mācības. 60. gadu otrajā pusē skola kapitāli pārbūvēta. Ilgus gadus skolā par pārzini nostrādājis Oskars Ejups, skolotājas Olga Ignaša un Marta Ejupa.

Pēc skolas apskates ceļu varam turpināt uz Ušuru ezeru vai atgriezties Gulbenē.

No Daukstu pagastā dzimušiem ievērojamiem cilvēkiem minami - "Lieknēs" - bioloģijas zinātni kandidāts Jānis Neilands (dz. 1923.) (184.), "Jaunlejiešos" - bibliogrāfs, literatūrpētnieks un rakstnieks Ojārs Zanders (dz. 1931.) (117.) un "Grūžupēs" - rakstnieks Jānis Plotnieks (dz. 1932.) (96.), "Dzintaros" dzimis operdziedātājs Alvilis Spenners (1898.-1949.). Jānis Lūsis scenārijā filmai "Klāvs - Mārtiņa dēls", esot iekļāvis Daukstēs noskatītus raksturus un notikumus.

Daukstu pagasts. Informācija

Pašvaldība

- Daukstu pagasta padome - Stari, tālr. 22926

Aptiekas, ārstniecības iestādes

- Daukstu feldšeru-vecmāšu punkts - Daukstu "Saulītēs", tālr. 95531

- Staru feldšeru-vecmāšu punkts - Staros, Dārza ielā 10, tālr. 97144

Ēdināšana

- Kafejnīca "Kapriže" - Staros, Dārza ielā 10, tālr. 97495

- Kafejnīca "Sonāte-7" - Staru kultūras namā, tālr. 97266

Izglītības un kultūras iestādes

- Daukstu bibliotēka - Daukstu "Vecrijās", tālr. 95525

- Staru bibliotēka - Staru kultūras namā, tālr. 97266

- Staru kultūras nams - Staros, tālr. 97266

- Daukstu pamatskola - Daukstēs, tālr. 95544

Kārtības sargāšanas iestādes vai personas

- Gulbenes rajona Policijas nodaļas iecirkņa inspektors Daukstu pagastā - Staros, Dārza ielā 1-5, tālr. 97449

- 25. Gulbenes zemessardzes bataljona 2. rota - Jaungulbenes pag. "Veczakaros", tālr. 31616

Pasts, telefona sakaru pakalpojumi

- Daukstu p.n. - Daukstēs, LV 4429, tālr. 95540

- Elstes p.n. - Elstēs, LV 4427, tālr. 97540

- Kāvu p.n. - Kāvos, LV 4430, tālr. 94740

- Stāžu p.n. - Stradu pag. Stāžos, LV 4417, tālr. 97240

Tirdzniecība

- I/ū "B.M.K." veikals - Daukstu "Bričos", tālr. 95557

- I/ū "Stari" veikals - Staros, Dārza ielā 10, tālr. 97495

- K.s. "Vecgulbene" veikals nr. 31 - Krapā, tālr. 94730

- K.s. "Vecgulbene" veikals nr. 40 - Daukstu "Žigujos", tālr. 95530

- Veikals "Laura" - Staros, Dārza ielā 8, tālr. 97343

- Z/s "Gruziši" veikals - Daukstu "Akotos"

DRUVIENAS

P A G A S T S

1. Druvienas muiža
2. Kultūras nams
3. Brāļu Eglu dzimtās mājas "Vasarāji"
("Mazvasaraudži")
4. Vecā skola - muzejs
5. "Silmači"

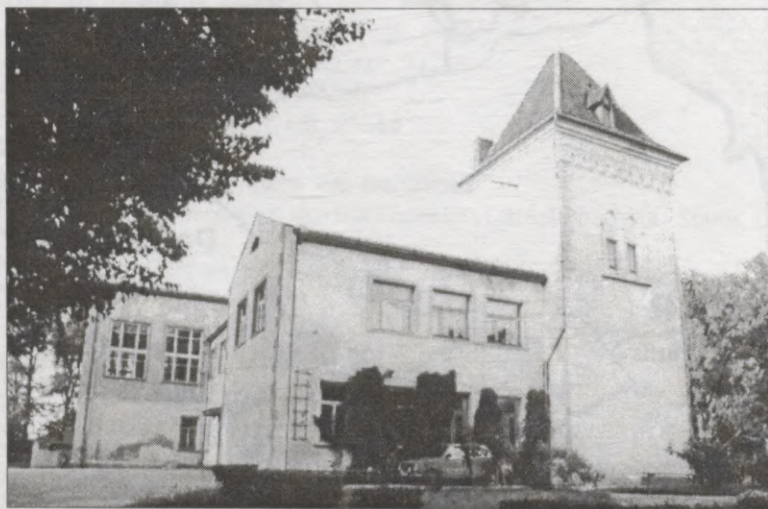

Druvienas kultūras nams. 1996. g.

Druvienas pagasts atrodas Gulbenes rajona rietumu daļā, pie Cēsu un Madonas rajona robežām. Šis ir pats mazākais pagasts rajonā - 68 km² ar 650 iedzīvotājiem. (217.) Lielākās apdzīvotās vietas ir Druvienu, Pērlis un Grote. Pagastu šķērso vairāki vietējās nozīmes ceļi, kas Druvienu savieno ar kaimiņu pagastiem - Ranku, Lizumu un Tirzu.

Druvienas pagasta teritorija atrodas Vidzemes augstienē. Lielākās upes - Tirza, Vijaune, Azanda un Sace - tek gar pagasta robežām. (38.) Lielu ezeru pagastā nav. Var minēt vienīgi Velniņezeru - skaistās apkārtnes dēļ, bet tas atrodas purvainā apvidū, tādēļ piekļūšana tam ir samērā sarežģīta.

Lielu pagasta teritoriju aizņem meži - 3973,8 ha jeb 51 % no teritorijas. (256.) Ar tiem saistīta pagasta nosaukuma rašanās, jo senatnē šajā apvidū bijuši biezi meži, starp kuriem atradušās cilvēku iekoptās druvas, no kā arī cēlies Druvienas nosaukums. (201.) Apkārtējie meži daudzkārt ietekmējuši druvēniešu likteņus. Vēl ilgu laiku pēc Otrā pasaules kara beigām daudzi druvēnieši un apkārtējo pagastu iedzīvotāji mežos cīnījās pret okupācijas varu. Rezultātā 1949. gadā liela daļa iedzīvotāju tika izsūtīta.

DRUVIENAS PILS (TAGAD PAMATSKOLA). 1996.g.

Druvienas pagasts ir dzimtā vieta daudziem visā Latvijā pazīstamiem cilvēkiem. Šeit dzimuši: "Prēdeļos" - rakstnieks un dzejnieks Jānis Poruks (1871.- 1911.) (187.), "Ķempos" - komponists, diriģents un mūzikas publicists Jānis Straume (1861.-1929.) (163.) un viņa brālis - lietišķās mākslas meistars Jūlijs Straume (1874.-1970.) (154.), "Mazvasaraudžos" - tulkotājs un literatūras zinātnieks Rūdolfs Egle (1889.-1947.) (66.) un viņa brālis - literatūras vēsturnieks, bibliogrāfs un tulkotājs Kārlis Egle (1887.-1974.) (65.), "Silmačos" - rakstnieks Vilis Ešots (1907.-1979.) (33.).

Iebraucot Druvienā pa veco Lizuma - Druvienas ceļu, tā malā ir uz pusēm pāršķelts akmeņš. Tam vienā pusē ir iekalti vārdi "Cave canem", bet otrā - "Salve". Teika stāsta,

"ka Druvienas muižas barona dēlam bijusi nolūkota ligava. Reiz Druvienas pili sarīkoto balle, uz kuru uzaicināts un ieradies kāds jaunā barona draugs. Tā sanācis,

ājona
217.)
rtējās
zu.
Tirza,
. Var
vidū,
. Ar
neži,
ums
pēc
ežos
tīta.

ka balles laikā ciemiņš un līgava ieskatījušies viens otrā un iemilējušies. Barona dēls to ņēmis jaunā un uzaicinājis draugu uz divkauju, teikdams vārdus: "Cave canem!" (Sargies suņa!). Draugs esot atbildējis: "Salve!" (Sveiks!). Divkaujā abi esot krituši, bet Druvienas vecais barons pēc tam licis tai vietā pāršķelt akmeni un iekalt minētos vārdus." (201.)

Turpat netālu, pakalnā, atrodas Druvienas muižas (vāc. Druwen, Druween) ēkas. Senākās ziņas par Druvienu atrodamas kopš 16. gadsimta, bet 17. gs. beigās tā bija kroņa muiža. (39., 164.) 1781. gadā Druvienas muižas īpašnieks bija barons Malama, 1836. gadā tā nonāca Volfu dzimtas īpašumā. Domājams, ka tieši šo pēdējo īpašnieku saimniekošanas laikā veidojusies galvenā muižas apbūve, kas daļēji saglabājusies līdz mūsu dienām. Muižas centrālajā ēkā - pili - 1951. gadā veikti lieli pārbūves darbi, ierīkojot skolu. (159.) To rezultātā no ēkas sākotnējā izskata saglabāties diezgan maz. Tuvākajā apkārtnē atrodas vairākas muižas saimniecības ēkas - klētis, kūtis, kalpu mājas. Minētajām ēkām lielākoties saglabājušies sarkano kārniņu jumti. Druvienas pusē daudzām vecajām ēkām saglabājušies kārniņu jumti, jo savulaik šeit darbojās pieci kriegļu ceplji.

Netālu no pils, uz Tīrzas pusi, atrodas Druvienas pagasta kultūras nams un administratīvā ēka, kas celta 80. gadu sākumā pēc Gulbenes rajona galvenās arhitektes Dailas Putniņas projekta. (183.) Kultūras nama foajē zālē atrodas mākslinieka Ralfa Jansona veidotais sienu gleznojums, kura centrā ir novadnieki J. Poruks, brāji Egles un brāji Straumes, kā arī dažādas darba un sadzīves ainas. Tradīciju zālē sienas rotā mākslinieces Helgas Melbārdes - Krisbergas veidotā keramika. (183.)

DRUVIENAS VECĀ SKOLA - MUZEJS. 1996.g.

Šeit
37.),
29.)
54.),
66.)
74.)

elts
sta,
pili
icis.

No Druvienas centra tālāk dosimies pa Jaunpiebalgas ceļu. Apmēram pēc 4 km ceļa kreisajā pusē ir "Vasarāju" ("Mazvasaraudžu") mājas, kur dzimuši brāji Kārlis un Rūdolfs Egles.

Vēl puskilometru uz priekšu atrodas Druvienas vecā skola, kur kopš 1966. gada ir muzejs. Šajā ēkā, kur lasīt un rakstīt mācījušies daudzi vecākā gadagājuma druvēnieši,

tagad iekārtotas piemiņas telpas novadniekiem J. Porukam, brāļiem Eglēm un brāļiem Straumēm. Otrajā stāvā ir mācību klase, kur iespējams kādu mirkli iejusties vecās skolas gaisotnē, pasēdēt tā laika skolas solos. Citā telpā iekārtota guļamtelpa ar skolasbērnu gultiņām un produktu lādītēm. Starp šīm lietām var atrast tās, kas kādreiz varētu būt piederējušas gan bagātajam Buņģim, gan nabaga Cibiņam. Vēl otrajā stāvā apskatāmi daudzi etnogrāfiskie priekšmeti - darbarīki un sadzīves lietas, kas savākti tepat Druvienas apkārtnē.

Netālu no vecās pagastskolas uz Jaunpiebalgas pusi, vecu koku ieskauda, ir vieta, kur atradušās rakstnieka un dzejnieka Jāņa Poruka dzimtās mājas "Prēdeji". Šeit 1871. gada 13. oktobrī aizsākās nākamā dzejnieka mūžs. Apkārtējās dabas skaistums, cilvēki, bērniībā gūtie iespaidi vēlāk bieži izmantoti J. Poruka darbos. Tieši Druvienā varam izsekot Kukažiņas ceļam no Grotes līdz Pērlim, pabūt krāšņajā Pērļa silā, pie Velniņezera, "brūklenāju vaiņaga" vietā un citās Poruka darbos attēlotajās vietās.

DRUVIENA. SILMAČU MUZEJS. 1996.g.

80. gadu nogalē Druvienas vārds daudziem teātra mīļotājiem noteikti saistījās ar Nacionālā teātra brīvdabas izrādi R. Blaumaņa "Skroderdienas Silmačos". Izrādes notika speciāli šim nolūkam būvētā brīvdabas estrādē, kur varam nokļūt, dodoties no vecās skolas tālāk pa Jaunpiebalgas ceļu. Pie estrādes ir arī šai izrādei veltīts muzejs. Nu jau vairākus gadus finansiālu atbalstu dēļ brīvdabas izrādes šeit nav notikušas. Silmaču estrāde uzcelta vietā, kur vairākas mājas sauc par "Silmačiem". Apkārtne bijusi apdzīvota jau pirms vairākiem gadsimtiem, par ko liecina estrādes tuvumā esošā Silmaču viduslaiku kapsēta. Pēc nostāsta, agrākos laikos šajā apvidū bijis liels sils. Pirmais, kas atnācis šeit saimniekot, esot bijis kāds spēkavīrs Mačs. Vēl tagad pie mājām, kur dzīvo Āru ģimene, atrodas akmens, kurā var saskatīt prāvo Mača pēdu. No šiem diviem vārdiem "sils" un "Mačs" tad arī esot cēlies "Silmaču" nosaukums. Pats vecais Mačs katru reizi, kad "Silmačos" ieprecēta jauna sieva, nākot to apskatīt. Ja tā tam patikot, tad tai veikšoties saimniekošana šajās mājās, ja ne - tad gaidāmas dažādas likstas un nepatīkšanas. (201.)

No Silmačiem var doties uz Jaunpiebalgu, no Druvienas caur Tirzu vai Lizumu - uz Gulbeni.

Druvienas pagasts. Informācija

Pašvaldība

- Druvienas pagasta padome - Druvienā, tālr. 44525, 44541

Aptiekas, ārstniecības iestādes

- Druvienas feldšeru-vecmāšu punkts - Druvienā, tālr. 44545

Ēdināšana

- Kafējnīca (uz iepriekšējiem pieteikumiem) - Druvienas vecajā skolā - muzejā, tālr. 44550

Izglītības un kultūras iestādes

- Druvienas bibliotēka - kultūras namā

- Druvienas kultūras nams - Druvienā

- "Silmaču" estrāde un muzejs - Druvienas "Silmačos", tālr. 44547

- Druvienas vecā skola-muzejs - Druvienas "Mazvasaraudžos", tālr. 44550

- Druvienas pamatskola - Druvienā, tālr. 44519

Kārtības sargāšanas iestādes vai personas

- 25. Gulbenes zemessardzes bataljona 3. rotas 3. vads - Druvienas pag. "Murānos", tālr. 44542

Pasts, telefona sakaru pakalpojumi

- Druvienas p.n. - LV 4426, tālr. 44540

Tirdzniecība

- I/ū "JA" veikals - Druvienas "Ezerkalnos", tālr. 44548

- I/ū "LEO" veikals - Druvienas "Krejtavā", tālr. 44544

- I/ū "Velniņš" veikals - Druvienas "Aptiekās", tālr. 44594

- SIA "Apgāde" veikals - Druvienas "Krejtavā"

- Z/s "Egles" veikals - Druvienas pag. administratīvajā ēkā

Ugunsdzēsēji

- P/s "Druvienā" - tālr. 44574

GALGAUSKAS

P A G A S T S

1. Galgauskas pamatskola
2. Galgauskas Dziedāšanas biedrības nams
3. Bļodas kalns - pilskalns
4. Galgauskas muiža,
Sv. Jāņa Kristītāja pareizticīgo baznīca
5. Ticānu senkapi
6. Plēķu laukakmens
7. "Božas" - viduslaiku kapsēta un
fotogrāfa F. Knoka māja
8. Rakstnieka A. Cepļa dzimtās mājas
"Musteri"

Galgauskas Dziedāšanas biedrības nams, tagad kultūras nams. 1996.g.

Galgauskas pagasts atrodas rajona rietumu daļā. Tā platība ir 98 km², iedzīvotāju skaits - 900. (217.) Lielākās apdzīvotās vietas ir Galgauska, Veiši un Rimstavas. Pagastu šķērso Rīgas - Pitalovas dzelzceļa līnija, kā arī rajona nozīmes autoceļš Gulbene - Tīrza.

Galgauskas pagasta reljefā vērojams, kā Vidzemes augstienes nogāzes virzienā uz ziemeļiem nolaideni pāriet Vidusgaujas iepakā, bet ziemeļrietumu virzienā aizstiepjas Gulbenes paugurvalnis. (46.) Cauri pagastam tek Tīrzas upe un tās pietekas - Gosupe, Vijata (Vieta), Lāčupe. Lielākais ezers - Galgauskas (28 ha), minams arī Vaguļu ezers. (46.) Lielākais purvs - Salas purvs (181 ha). (80., 156.) Uz ziemeļiem no Tīrzas upes plešas lieli mežu masīvi. Meži aizņem 4423,2 ha jeb 45 % pagasta platības. (256.)

Galgauskas pagasts var lepoties ar senu un tradīcijām bagātu vēsturi. Vēl 20. gadsimta sākumā to sauca par Golgovsku. Šis nelatviskais nosaukums nāk kā mantojums no poļu laikiem Vidzemē, 16. gs. otrajā pusē, kad šejienes muiža piederējusi poļu panam Golgovskim. (39., 164.) Savukārt par to, ka šis apvidus bijis apdzīvots no seniem laikiem, liecina vairāki apzinātie senkapi un pilskalni. (230.)

GALGAUSKAS PAMATSKOLA. 1996. g.

Tuvojoties Galgauskai* no Gulbenes puses (braucot caur Krapu), pirmā ēka ceļa malā, ko parasti pamana, ir skola. Kopš seniem laikiem skolotājs bieži vien bija viens no apkārtnes gaišākajiem un cienījamākiem cilvēkiem. 1892. gadā Galgauskas pagasta skolai uzcēla jaunu namu, bet līdz tam, no 1868. gada, tā atradās pagastmājas augšējā stāvā. (227.) Jauno skolas ēku cēla Galgauskas muižas zirgu aplokos, vietā, ko ierādīja muižas īpašnieks. Taču drīz vien izrādījās, ka jaunuzceltās skolas telpas ir gaužām neērtas. Tā laika presē rakstīts, ka "skolas telpas, kas celtas pēc "rīgtīga plāna" par 45 rubļiem, iznākušas tādas kā aizgaldiņas, ar šķībām un caurām durvīm un citādiem "izgreznojumiem"". (58.) Tādēļ jau esošajam skolas namam 1906. gadā tika uzcelta piebūve. Šajā laikā, no 1896. līdz 1906. gadam, Veišu skolā par skolotāju strādāja Alvils Klēbahs, kas ir viens no latviešu pedagoģijas pamatlicējiem. (63.) Ar 1907./08. mācību gadu Galgauskā sāka strādāt skolotājs Kārlis Martinsons, īpatnēja un, varētu

*Atsauce atrodas Galgauskas pagasta beigās

pat teikt, pretrunīga personība. Ievērojams skolotājs, kas palicis savu skolēnu labā atmiņā, 1919. gadā vadīja Sociālistisko darba skolu Stāmerienā (16., 393.-394.), 30. gados saņēma augstāko Latvijas Republikas civilo apbalvojumu - Trisvāigžņu ordeni, minēts slavenajā grāmatā "Es viņu pazīstu" (211.), taču, deportāciju neskaris, 50. - 60. tajos gados savā dzejā apdziedāja komunistisko jauncelsmi. K. Martinsons sarakstījis vairākas grāmatas. Var minēt viņa sastādīto krājumu "Gulbenes draudzes skola. 1733.-1933." (105.) 30. gados K. Martinsons vadīja Gulbenes pilsētas jaukto kori "Dziesmu Vara". (211.) Galguskā K. Martinsons nostrādāja līdz 1917. gadam. Veišu skolā viņš ieviesa tādu jaunu tradīciju kā Jaungada svinēšana, rīkoja skolēnu vakarus. Viens no grandiozākajiem K. Martinsona rīkotajiem pasākumiem bija bērnu svētki Musteru līcī, Tirzas upes krastā. (213.) Tie tika sarīkoti 1914. gadā, dienu pirms Pirmā pasaules kara sākuma. Svētkos piedalījās vairāk par 400 skolēniem no Krapas, Jaungulbenes, Tirzas, Lejasciema un Galgauskas skolām. Pasākumā piedalījās arī jaunais gleznotājs, tirmalietis Ludolfs Liberts. Starp daudzajām atrakcijām svētkos bija vizināšanās laiviņās, pušķotos ratos, dejas, rotaļas un daudz kas cits.

SV. JĀŅA KRISTĪTĀJA GALGAUSKAS PAREIZTICĪGO BAZNĪCA. 20. - 30. gadi.
F. KNOKA FOTO.

1936. gada 14. marta vakarā no elektroinstalācijas defektiem izcēlās ugunsgrēks vecajā skolas ēkā, tā nodega līdz pamatiem. (199.) Tā paša gada augustā uzsāka jaunās skolas celtniecību, un jau pēc gada - 1937. gada 24. oktobrī - notika jaunās skolas ēkas atklāšana, kas tolaik bija modernākā visā Madonas apriņķī.* (199.) Tā celta pēc arhitekta J. Leimaņa un inženiera V. Bergkinda projekta.

Ap 200 m no Galgauskas skolas atrodas Galgauskas Dziedāšanas biedrības nams, kas būtībā savu funkciju nav mainījis - tajā atrodas Galgauskas kultūras nams.

Dziedāšanas biedrībai bija liela ietekme Galgauskas pagasta kultūras dzīvē. Pirmā

* Toreiz Galgauskas pagasts ietilpa Madonas apriņķī.

teātra izrāde šajā pusē notika 1875. gadā. Tā bija savulaik populārā Jaunā Stendera luga "Žūpu Bērtulis". (62.) Aktieru mēģinājumi notikuši Galgauskas pagasta namā un Narātu dzirnavās, bet izrādes parasti rādīja Galgauskas kroga augšā vai kādā no šķūņiem. (62.) Dziedāšanas biedrības dibināšanas iniciators bija tolaik jaunatnākušais skolotājs Kārlis Martinsons. (212.) 1908. gada 22. jūnijā Galgauskas muižas tā saucamajā mašīnmājā uz Vijatas upes, pie Galgauskas - Tirzas lielceļa, notika biedrības dibināšanas sapulce. Pēc atklāšanas tūlīt tika izrādīta L. Andrejeva luga "Mūsu mūža dienas". Kā viens no ievērojamākiem Dziedāšanas biedrības veikumiem jāmin Raiņa lugas "Zelta zirgs" iestudējums Galgauskā. Rainis tolaik dzīvoja trimdā - Šveicē, taču no turienes Galgauskas Dziedāšanas biedrība saņēma lugas tekstu. Kā atcerējās K. Martinsons, šajā ziņā palīdzējis rakstnieks A. Deglavs. K. Martinsons devās pie A. Amtmaņa - Briediša un A. Mierlauka uz konsultācijām, no kuriem dabūja arī izrādes tērpus. Pati izrāde notika mašīnmājas šķūnī un nospēlēja vēl vairākas reizes, arī Stāmerienā un Tirzā. (211.) 1911. gadā biedrības valde visā nopietnībā sāka apspriest jautājumu par sava nama celtniecību. Izdevās panākt, ka Galgauskas barons Mengdens šim nolūkam atvēlēja vienu pūrvieta no savas zemes starp skolu un Veišu muižu. Taču Pirmais pasaules karš un K. Martinsona aiziešana uz Stāmerienu uz brīdi pārtrauca biedrības aktīvo darbošanos. (213.) 1921. gada 23. februārī biedrības valde tomēr nolēma sākt sava nama celtniecību, aicinot piedalīties arī aizsargu nodaju un Biškopības biedrību.

1924. gada 14. septembrī svinīgos apstākļos tika likts Galgauskas Dziedāšanas biedrības nama pamatakmens. (213.) Liela daļa naudas, kā arī materiāli nama celtniecībai nāca ziedojumu ceļā, daudzi darbus veica bez maksas. Arī nama plānu inženieris V. Bergkinds biedrībai uzdāvināja. 1927. gada 26. decembrī nams bija gatavs un to varēja iesvētīt. Mākslinieks L. Liberts savam kaimiņu pagastam dāvināja skatuves prospektu un dekorācijas R. Blaumaņa lugas "Pazudušais dēls" izrādei, kas notika pēc nama iesvētīšanas.

Savdabīga ir šī nama apkārtnē, precīzāk - piemiņas zīmes, ko atstājuši cilvēki un laiks, kas gājis pār mūsu zemi. Pie nama sienas ir pirms dažiem gadiem atklātā plāksne 1940/41. un 1949. gada deportāciju upuru un leģionāru piemiņai. Tai iepretim atrodas 60. gadu beigās uzliktais piemiņas akmens galgausniešiem - cīnītājiem par padomju varu. (104.) Mazliet pa labi palikusi Divkārtējās sociālistiskā darba varones M. Semules pieminekļa pamatne. Pašu krūšutēlu (autore M. Lange) 1993. gada aprīlī nozaga krāsaino metālu vācēji. (240.)

Netālu no Galgauskas Veišiem, valsts mežā Vijatas (Vietas) sila stūrī, ko dēvē par Gailjasti, atrodas Bļodas kalns - pilskalns. (225.) Šis pilskalns atklāts samērā nesen - 1986. gada nogalē, tas ir otrais pēckara gados jaunatklātais pilskalns Gulbenes rajonā (pirmais ir Krāču pilskalns Lejasciema pagastā). (167.) Meža stūrī, kur atrodas pilskalns, no trijām pusēm ieskauj tirumi. Kalnam tuvākās ir "Kaiju" mājas. Savu nosaukumu kalns ieguvis formas dēļ - tas atgādina lielu bļodu. Pilskalns izveidots uzkalnā, kuru no ziemeļiem un rietumiem ieskauj purvainas lejas. Kalna piekāje citās pusēs pirms meliorācijas arī bijusi purvainā. Lai nodrošinātu pilskalna aizsardzību, visapkārt uzņemts valnis. Senajiem pilskalniem raksturīgā kultūras slāņa nav. To var izskaidrot tādējādi, ka šis bijis tā saucamais patvēruma pilskalns, kur ļaudis uzturējušies, tikai slēpjoties no ienaidniekiem. Nocietinājumi nav bijuši stipri uzbūvēti, un ļaudis tajos nav ilgi uzturējušies, tādēļ kultūras slānis nav paspējis rasties.

Ceļojumu turpināsim, no Galgauskas pamatskolas dodoties Tirzas virzienā. Pirmajā krustojumā nogriezīsimies pa labi (ceļš uz Ozolkalnu (Blomi)) un dosimies līdz bijušajai

Galgauskas muižai. Kā jau iepriekš minēts, pirmais muižas īpašnieks bijis poļu pans Golgovskis, pēc tam 1631. gadā tā nonākusi Budberga īpašumā. (39., 164.) Taču drīz vien - 1656. gadā - par īpašnieku kļuva fon Mengdena dzimta, kas šeit saimniekoja līdz Pirmajam pasaules karam.

No bijušajām muižas ēkām līdz mūsdienām saglabājies gaužām maz, tās lielākoties ir avārijas stāvoklī. Muižas galvenā ēka - pils - nav saglabājusies, tā bijusi grezna koka ēka, kas ap 20. gadiem nojaukta. (226.) No atlikušajām interesantākās ir divas - melderu māja un pareizticīgo baznīca.

19. gadsimta vidū latviešu zemnieku vidū klīda runas, ka tie, kas pāriešot ķeizara ticībā, dabūšot zemi. Tādēļ šur tur, lai tiktu pie zemes, kas zemniekam ir vislielākā vērtība pasaulē, radās pareizticīgo draudzes. Lidzīgi notika arī Galgauskā. Tirzas upes labajā krastā tika uzcelta pareizticīgo baznīca. Gadiem ejot, pierādījies, ka pareizticīgo saknes Vidzemē nav bijušas dziļas - baznīca jau daudzus gadus ir pamesta, kokos iesaugusi. Vairs tikai zvanu torni, labi ieskatoties, var pamanīt virs koku galotnēm. Stiprā tilta, kas veda pār Tirzas upi uz baznīcu, vietā ir nedroša laipa, pār kuru ejot, var iekrist upē. Arī baznīcas iekšiene ir piederzota - tur kādreiz tuvējo māju iedzīvotāji turējuši aitas. Aiz baznīcas ir baronu Mengdena dzimtas kapi. Šobrīd nav nekādu pazīmju, kas liecinātu par sarosīšanos, lai atdotu dzīvību šai 19. gs. vidū tapušajai celtnei.

Sv. Jāņa Kristītāja Galgauskas pareizticīgo baznīcas iekšskats. 1996. g.

Dodoties tālāk pa Galgauskas - Ozolkalna ceļu, apmēram astoņus kilometrus aiz Galgauskas pie "Ticānu" mājām atrodas senkapi, ko mēdz dēvēt arī par Kara kapiem. (253.) Kāda teika stāsta par notikumiem, kas šeit risinājušies laikos, kad krievi ar poļiem pa Vidzemi karojuši (16. gs.):

"Krievi jau vairākas pils Vidzemē bijuši sagrāvuši, tad tie gribējuši doties uz Alūksnes pilsētiņu, arī to nopostīt. Šim nolūkam viņi gribējuši divos pulkos savienoties un tad doties turpu, jo ar Alūksni nevarējis vis cerēt tik viegli tikt galā, kā ar Gulbenes un Tirzas pilīm. Viens pulks nācis no Gulbenes, kas tur sagrāvis pili, bet otrais no

Meņģeles (Sinoles muižas) puses. Pienākusi tumša nakts, kad abi pulki pie Golgovskas Ticāniem satikušies. Bet, tumsā nepazidami viens otru, sākuši kauties un kāvušies līdz gaismai, kamēr tad pazinuši viens otru. Asiņu daudz esot plūdis, ka turpat esošais ezers sācis pāri plūst. Ezers brāļu asiņu nevarējis panest, - pacēlies gaisā un aizgājis. To vietu, kur ezers esot bijis, vēl tagad saucot par "Ezera purvu". Nošautie zaldāti turpat esot aprakti. Reiz šai vietā atrasts puzsobens, kurš bijis jau gandrīz sarūsejis, bet spals bijis no misīna un bijis vēl tīri labs."(37.)

Runājot par Galgauskas pagastu, bez ievēribas nevar atstāt faktu, ka šeit atrodas viens no lielākajiem laukakmeņiem Gulbenes rajonā - Plēķu laukakmens. Tas atrodas apmēram 1,7 km uz ziemeļiem no Ticāniem, netālu no "Plēķu" mājām. Akmens "ieslēpies" dziļas gravas gultnē, apmēram 50 m no Tirzas upes. Pēc uzbūves Plēķu laukakmens ir smalkgraudains biotitgranīts. Apbrīnu izraisa akmens kubiskā forma un izmēri: augstums - ap 3,8 m, apkārtmērs - ap 15 m un tilpums - ap 50 m³. (207.) Plēķu laukakmens ir valsts aizsargājamais dabas objekts. (131.)

Galgauskas pagasta apskati turpināsim, atgriežoties uz Galgauskas - Tirzas ceļa un dodoties Tirzas virzienā. Apmēram pēc 1,5 km ceļa labajā pusē pamanīsim koka māju, kuras izskats atšķiras no citām, apkārtējām. Lai gan ēka pašlaik ir paplukusi, var iedomāties, kāda tā izskatījās vēl pirms Otrā pasaules kara. Šajā mājā dzīvoja un strādāja vietējais fotogrāfs Ferdinands Knoks. Tieši pateicoties viņam, mums ir iespēja ielūkoties gan Galgauskas un citu apkārtējo pagastu dzīvē 20. gadsimta pirmajā pusē, gan tā laika cilvēku sejās. Jāpiezīmē, ka F. Knoks jau no mazotnes bija kurlmēms, jo bērnībā pārslimoja skarlatīnu. (198.) Māja, kurā dzīvoja F. Knoks, celta ap 1902./03. gadu uz zemes gabala, ko Knoku ģimene nopirkusi no Galgauskas muižas īpašnieka barona fon Mengdena. Šo vietu sauc par "Božām". Vietvārda izcelsmi saista ar krievu valodas vārdu "bog" - "Dievs". (209.)

"Kādreiz Božu kalniņā stāvējusi koka baznīca, ko laika zobš tā sagrauzis, ka kādā vējainā naktī tā nogāzusies Tirzas lejā. Zvans iekritis un nogrimis avotiņā, no kurienes turpinājās skanēt. Avotiņš Tirzas labajā krastā esot vēl tagad, lai arī grūti atrodams. Citā teikā stāstīts, ka kādā svētdienā, kad baznīciņa bijusi pilna ar dievlūdzejēm, tā nogrimusi. Svētku dienās varot dzirdēt skaņas. Ir arī daži nostāsti, ka šai vietā kādreiz bijusi krievu pils, bet Tirzas upes pretējā krastā - vācu pils. Abas tās gājušas bojā."(120.)

Interesanti, ka netālu no "Božu" mājām atrodas "Ūsiņu" mājas, par kurām stāsta, ka tur ceļmalā stāvējis bišu dieva Ūsiņa koka tēls. (206.) Vēl 19. gadsimtā muižas tīrumā izcelts Ūsiņa tēls, kurš pēc tam ierakts atpakaļ, jo apkārtējiem "uzkritusi" acu kaite, un visi nosprieduši, ka Ūsiņš dusmojas par to, ka izcelts no zemes. Atrastajā tēlā bijusi iekalta zelta bite. (120.) Tātad Knoku māja uzcelta vietā, kurai jau ir sava sena vēsture. Apkārtnes Jaudis šo māju sauca par "Knoku pili". Arī mājas apkārtnē tolaik bija skaisti uzkopta - puķu dobes, krāšņi ziedoši košumkrūmi. Par to visu varam pārliecināties, ielūkojoties F. Knoka fotogrāfijās. Pēc Otrā pasaules kara vairs nevaram runāt par F. Knoku kā fotogrāfu, izmaiņas notika arī ar māju. F. Knoka dēli, nespējami visu māju saglabāt neskartu, līdzekļu trūkuma dēļ bija spiesti nojaukt ēkas skaisto tornīti un fotopaviljonu, kas bija bojāti. 1953. gada 6. februārī mira bijušais fotogrāfs. Kādu laiku pēc tam - 1964. gadā - Knoki pārdeva "Božas" un aizgāja no Galgauskas. (198.) Tagad šajā mājā dzīvo ienācēji, kas gandrīz neko nezina par tās bijušo godību un saimniekiem.

Runājot par Galgauskas pagastu, jāmin vēl kāds cilvēks, ko var vērtēt kā diezgan

pretrunīgu, pat traģisku personību.

Galgauskas pagasta "Musteru" mājās 1897. gada 25. maijā dzimis dzejnieks un prozaiķis Alvils Ceplis. (27.) Augdams kalpa ģimenē, mazais Alvils jau agri iepazīna dzīves sūrumu. Pēc Galgauskas pagastskolas beigšanas viņš strādāja pār puspuiši un kalpu. Tad 1913. gadā iestājās Valmieras skolotāju seminārā, taču līdzekļu trūkuma dēļ mācības bija jāpārtrauc. (26.) Nākamie pāris dzīves gadi A. Ceplim saistījās ar Lejascienu, kur viņš strādāja par rakstveža palīgu. Šajā laikā radās arī pirmie literārie sacerējumi, aizsākās darbošanās Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas vietējā organizācijā. 1916. gadā A. Cepli iesauca armijā. Ritēja Pirmais pasaules karš, un 1918. gadā viņš kopā ar citiem 9. latviešu strēlnieku pulka karavīriem nonāca Maskavā, kur tiem uzticēja Kremļa apsardzi. Straujo revolucionāro notikumu ietekmē mainījās un nostiprinājās arī jaunā galgauskieša pasaules uzskats, kura dēļ viņš vairs nekad neatgriezās dzimtenē. A. Ceplis gāja bojā 1937. gadā (?) Staļina personības kulta laikā. (27.) Varam piekrist vai nepiekrist A. Cepla uzskatiem, izteiktajām idejām, taču nenoliedzama ir dzejnieka mīlestība pret savu dzimteni, savu Malienu. Tādēļ arī vienam no dzejas krājumiem dots nosaukums "Mana Maliena". Tajā starp dzejoļiem ir arī šādas rindas:

*"Visdaiļākās dziesmas mana Maliena prata,
Pa postu brienot un nēsājot sāpes.
Nekad tās neizies manim no prāta
Un lūpās kaltīs kā bezgala slāpes."*

F. KNOKA "BOŽAS" ("KNOKA PILS"). 1996. g.

Galgauskas muižā 1889. gadā dzimis Eduards Tomāss, žurnālists, tulkotājs, ģeogrāfijas un apkārtnes mācību grāmatu autors, "Pakuļos" dzimis Kārlis Lesiņš (1906.-1982.), ģenētikas profesors, ap 60 zinātnisko publikāciju autors. 1906. gadā Galgauskā dzimis rakstnieks Jānis Baltiņš, grāmatas "Vaides muklājā" autors. 1921. gadā "Lielpurvos" dzimusi Rita Drīzule, bet 1949. gadā Krasnojarskā piedzimis galgausnietis Artūrs Sniņš. Galgauskas pagasta "Miķītes" ir Haralda Medņa (1906.) - slavenā un tautā tik ļoti milētā kordirģenta dzimtās mājas. (GRCB)

* Apdzīvotā vieta, ko tagad sauc par Galgausku, pirms Otrā pasaules kara saukta par Veišiem (pēc muižas nosaukuma). "Īstā" Galgauska atrodas uz rietumiem - ziemeļrietumiem no Veišiem, kur arī bijusi muiža.

Galgauskas pagasts. Informācija

Pašvaldība

- Galgauskas pagasta padome - Galgauskā, tālr. 98516

Aptiekas, ārstniecības iestādes

- Galgauskas feldšeru-vecmāšu punkts - Galgauskā, tālr. 98566

- Zobārstniecības kabinets - Galgauskā, tālr. 98566

Auto uzpilde un remonts

- /Iu "CN" - Galgauskā, tālr. 98655

- K/s "Kopdarbs" - Galgauskā, tālr. 98517

Ēdināšana

- Galgauskas pamatskolā, tālr. 98523

Izglītības un kultūras iestādes

- Galgauskas bibliotēka - Galgauskā, tālr. 98543

- Galgauskas kultūras nams - Galgauskas "Beverņos", tālr. 98582

- Galgauskas pamatskola - Galgauskā, tālr. 98523

Kārtības sargāšanas iestādes vai personas

- 25. Gulbenes zemessardzes bataljona 2. rotas 2. vads - Jaungulbenes pag. "Veczakaros", tālr. 31616

Naktsmītnes

- Galgauskas pamatskola - Galgauskā, tālr. 98523

- Z/s "Ainavas" - tālr. 98538

Pasts, telefona sakaru pakalpojumi

- Galgauskas p.n. - Galgauskā, LV 4428, tālr. 98540

Tirdzniecība

- /Iu "Gusts" veikals - Galgauskā

- /Iu "Vildēni" veikals - Galgauskā, tālr. 98521

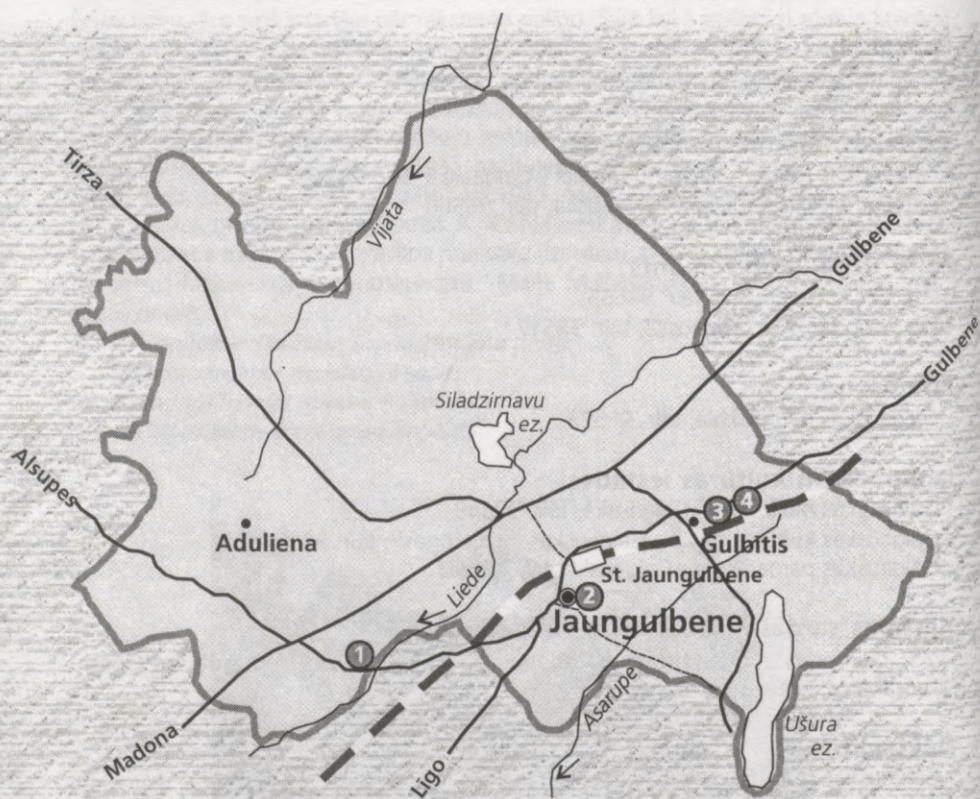
- K.s. "Vecgulbene" veikals nr. 57 - Rimstavās, tālr. 98509

Ugunsdzēsēji

- Galgauskas pagasta ugunsdzēsēju vienība - Galgauskā, tālr. 98516

JAUNGULBENES

P A G A S T S

1. Liedeskalni
2. Jaungulbenes muiža
3. Gulbiša vidusskola
4. Jaungulbenes Dziedāšanas biedrības nams

Jaungulbenes muižas pils. 1996. g.

Jaungulbenes pagasts atrodas rajona dienvidu daļā un ir viens no mazākajiem rajonā - 91 km². (Pirms Otrā pasaules kara Jaungulbenes pagasts bija viens no lielākajiem Latvijā. Pēckara administratīvo reformu rezultātā to stipri samazināja, vienlaikus pievienojot tam daļu Adulienas pagasta.) Pagastā ir 1568 iedzīvotāji. (217.) Lielākās apdzīvotās vietas - Jaungulbene, Gulbītis un Aduliena. Pagastu šķērso Rīgas - Pitalovas dzelzceļa līnija. No autoceļiem nozīmīgākā ir Gulbenes - Madonas šoseja.

Pagasta reljefu kopumā var raksturot kā samērā līdzenu. Pagasts atrodas robežjoslā starp Vidzemes augstieni un Lubānas līdzenumu. (55.) Ziemeļu daļu, kas ietilpst Gulbenes paugurvalnī, šķērso pauguru virkne - Liedeskalni. Pagasta teritorijā ir 394 ha lielais Vijatas (Viētas) purvs, bet pie dienvidaustrumu robežas sākas rajona lielākais purvs - Lielais Mārku purvs, kura platība ir 1265 ha. (80., 152.-158.) Lielākās upes - Liede, Vijata (Viēta), Galene. Pagasta dienvidaustrumos atrodas viens no dziļākajiem Latvijas ezeriem - Ušurs (lielākais dziļums - 40 m). (41.)

LIEDESKALNI. 1996. g.

Iepazīšanos ar pagastu sākšim, dodoties pa Gulbenes - Madonas šoseju līdz autobusa pieturai "Kaipi", tad nogriezšimies pa kreisi (braucot no Gulbenes puses) un dosimies pa veco Gulbenes - Madonas ceļu līdz tiltam pār Liedes upi. Šeit aplūkosim Liedeskalnus, ko zināmā mērā var uzskatīt par dabas brīnumu. Jāpiebilst, ka parasti, runājot par Liedeskalniem, iedomājamiem astoņu* pauguru grupu apmēram 1 km garumā gar Liedes upi no vietas, kur to šķērso vecais Gulbenes - Madonas ceļš. Patiesībā Liedeskalni aizņem daudz lielāku teritoriju. Tie stiepjas apmēram 20 km garumā dienvidrietumu - ziemeļaustrumu virzienā starp Ozolkalnu (Blomi) un Dzelzavu (14.), šķērsojot Beļavas, Galgauskas, Daukstu un Jaungulbenes pagastu Gulbenes rajonā un tālāk turpinoties līdz Dzelzavai Madonas rajonā. Liedeskalni ir kļāpveidīgu pauguru virkne, ko agrākos gados uzskatīja par osu paveidu. Jaunākie pētījumi liecina, ka tie veidojušies kā zemledus reljefa forma kontaktzonā starp divu ledāju mēlēm. Liedeskalnos un to apkārtnē plaši pārstāvētas augstāko un zemāko augu sugas. No retajiem augiem sastopami saulrieteņi un gada stāipekņi. Ir ziņas, ka agrāk šeit redzēts arī purva bruņurupucis. (122.)

*Skat. atsauci Jaungulbenes pagasta beigās

Īpaši interesanta ir Liedeskalniem raksturīgākā daļa Jaungulbenes pagastā uz austrumiem no tilta pār Liedes upi. Šeit upes krastā viens pie otra izvietoti astoņi pauguri. Pirmo, skaitot no tilta, sauc par Zvana kalnu.

"Senos laikos uz šī kalna atradusies baznīca. Reiz pusdienas dievkalpojuma laikā, kad baznīcā bijis daudz ļaužu, viens no zemniekiem iesaucies: 'Lai velns parauj baznīcu!'" Tanī brīdī baznīca nogrimusi ar visiem cilvēkiem. Vēl tagad pusnaktī šeit esot dzirdamas zvana skaņas." (194.)

Skaitot no tilta, otrais no uzkalniem ir pilskalns. Plakums tam ir neliels, mazliet kumps, sāni apmēram 10 m augsti. Redzamu nocietinājuma pazīmju nav. Pilskalnā ir apmēram 0,5 m biezs, melns kultūras slānis. (22., 161.) Pēc kāda nostāsta, kalnā esot naudas pagrabs, kuru sargājot suns. Aprakto naudu gan nedrīkstot meklēt, jo tad racējs paliekot aklis. (22., 161.) No tilta trešais ir Māras kalns - sena kulta vieta. Šajā kalnā redzamas rakumu bedres, ko, iespējams, izracis Adulienas muižas barons, kas, pēc nostāstiem šeit meklējis mantu. Pēc citiem nostāstiem, tās izrakuši trīs mācītāji vai arī kāda zilniece tādos pašos nolūkos.

"Senatnē, kad ļaudis vēl ticējuši, ap šo kalnu esot skraidījis zelta telēns. Tagad tas guļot zem kalna un vairs neskraidot, jo ļaudis vairs neticot." (22., 161.)

Uz austrumiem no Māras kalna, starp upi un pauguru, atradās apmetne. (244.)

Dosimies atpakaļ pa veco Gulbenes - Madonas ceļu, līdz sasniegsim Jaungulbenes centru, kur atrodas viens no skaistākajiem un vērtīgākajiem arhitektūras pieminekļiem rajonā - Jaungulbenes muiža (vāc. Neu-Schwanenburg).

JAUNGULBENES MUIŽAS PILS PIRMS PĀRBŪVES.
O. PRIEDIŠA FOTO. 20. gs. sāk.

Senākās līdz šim atrastās ziņas par šo muižu ir no 18. gadsimta, kad tā vēl bija Gulbenes muižas daļa. (91., 38.) Jaungulbene kā kroņa muiža pastāvēja līdz 1793. gadam, kad Krievijas ķeizariene Katrīna II to dāvināja grāfam Koham. Savukārt tas muižu pārdeva grāfam Īgelštrēmam. (116.) Runājot par šo Jaungulbenes muižas

īpašnieku, ievēribu pelna fakts, ka grāfs Īgelštrēms pirmais Latvijas vēsturē 1802. gadā piešķīra brīvību latviešu zemniekiem Jaungulbenes muižā un igauņu zemniekiem Vābinas muižā Igaunijā, kas arī bija grāfa Jākoba Johana Īgelštrēma īpašums. Pavisam brīvību ieguvuši 3000 dzimtcilvēki. (39., 89.) Pāris gadus vēlāk grāfs nomira, un viņa muižas parādu dēļ nonāca konkursā. Vienlaikus advokāti panāca, lai zemnieku brīvlišana nestātos spēkā. (39., 89.)

1806. gadā Jaungulbenes muižu savā īpašumā ieguva landrāts Kārlis fon Tranzē (vietējie iedzīvotāji sauca par Tranzeju), kura mantinieki šeit dzīvoja līdz Latvijas Republikas agrārreformai 20. gadu sākumā. Tieši ar fon Tranzē valdīšanas laiku saistīta muižas galvenās apbūves veidošanās. Tās galvenā un ievērojamākā ēka - pils, spriežot pēc pētījumiem, celta 19. gs. 30. gados. (230.) Domājams, ka sākotnēji tā bijusi neogotikas stila celtnē, kas laika gaitā vairākkārt pārbūvēta, un līdz mūsu dienām nonākusi pavisam citā izskatā. Pēdējās, lielākās pārbūves notikušas 1900. - 1903. gadā, kad ēkai tika likvidētas pēdējās gotisko formu atliekas. Pagalma pusē tika uzcelta lodžija un veranda. Gala fasādē - piebūvētas jaunas daļas, to skaitā tornis ar piramidālu smaili. (193.) Ēka ieguva eklektisma stila celtnes iezīmes, un tāda tā saglabājusies līdz mūsdienām.

19. gs. beigās toreizējais Jaungulbenes muižas īpašnieks Pauls fon Tranzē - Rozeneks izveidoja bagātāko un vienlaikus arī eklektiskāko mākslas darbu kolekciju Latvijā. Daļa kolekcijas atradās arī viņa Rīgas namā (Raiņa bulvārī), kur tagad ir Vācijas vēstniecība Latvijā. (78.)

SKATS UZ LIEDES UPI JAUNGULBENES PAGASTĀ.

O. PRIEDĪŠA FOTO. 20. gs. sāk.

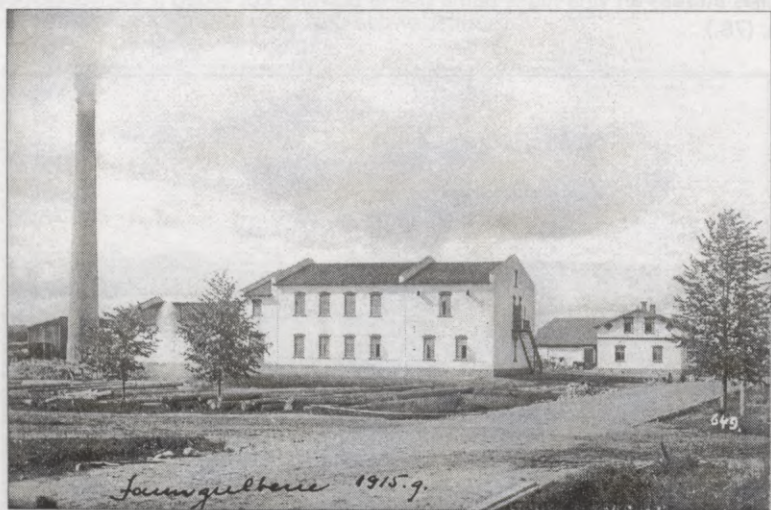
1927. gada novembra sākumā Jaungulbenes muižas pili tika atvērta lauksaimniecības skola (1.), un kopš šī laika ēkas izmantošanas funkcija būtiski nav mainījusies.

Ap pili ir aptuveni 39 ha liels parks - viens no izcilākajiem ainavu stila parkiem

Latvijā. Dominējošās lapu koku sugas ir ozoli un melnalkšņi. No skuju kokiem - Sibīrijas un balzama baltegles, Veimuta un Eiropas ciedru priedes, duglāzijas, Eiropas lapegles. (107., 165.) Parkam lielu estētisko vērtību dod raktie diķi un mazās arhitektūras formas, kas, šeit vēl ir saglabājušās, atšķirībā no citiem rajona parkiem. Īpaši interesanti un savdabīgi ir "Velna vārti" ar mākslīgajām pilsdrupām. Pēc vietējo atmiņām, pie "Velna vārtiem" bijis mitekļis cilvēkam, kam par labu atalgojumu nav bijis jauts ne mazgāties, ne mainīt drēbes, ne skūties un ķemmēt matus. Vienīgais šī "velna" pienākums bijis atvērt un aizvērt vārtus, sagaidot baronu un tā viesus. Lai redzētais būtu ietekmīgāks, akmens mūri un vārtus greznojušas dažādas figūras un pūķi. (74.) Stāsta gan, ka baronam neesot izdevies uz ilgu laiku noligt "velnus", jo latviešu zemnieki neesot bijuši ar mieru ilgi dzīvot tādā netīrībā. (174.)

Tuvākajā apkārtnē atrodas vēl vairāk nekā desmit muižas ēku - "vešas māja", sarga māja, "bišu māja", ugunsdzēsēju māja, dārznieka māja ar dārza inventāra noliktavu, kapliča, baznīca, manēža, stalli, kūtis, kalpu mājas u.c. ēkas.

Nobeidzot parka un muižas apskati, varam doties uz Ušuru ezeru, kurp aizved vēl muižas laikos stādītā bērzu, apšu un ozolu aleja. Ezera apkārtni savai atpūtai bija iecienījis arī Jaungulbenes muižas barons Tranzē - Rozeneks, kas rītos braucis uz šejieni dzert kafiju. Ezera krastā saglabājusies speciāli šim nolūkam celtā Kafijas māja. Tuvumā bijusi arī medību pils, taču no tās palikuši tikai pamati.

ŠVĀNDORFA SĒRKOCIŅU FABRIKA. O. PRIEDĪŠA FOTO. 1915. g.

20. gs. pirmajā pusē Jaungulbenes vārdu pasaulē nesusi arī Švāndorfa sērskociņu fabrika, kas šeit darbojās līdz 1944. gadam, kad vācu armija atkāpjoties to uzspridzināja. (64.) Fabrikas ražojumi lielākoties sūtīti uz ārzemēm, īpaši uz Lielbritāniju. Uz Turciju sūtāmo sērskociņu gali krāsoti sarkanā krāsā. Fabrikas vadība jau kopš pašiem pirmsākumiem rūpējās par saviem strādniekiem - to vajadzībām bija ierīkotas pat aukstas un karstas vannas, atalgojums bija labs, bet darbs - tīrs un veselībai nekaitīgs. (18.) 20. gadsimta sākumā Jaungulbenē bija vēl otra fabrika, kur izgatavotas vērtījamās mašīnas. (18.)

Pagasta apskati beigsim, no Jaungulbenes dodoties uz Gulbīti. Ceļa labajā pusē atrodas Gulbiša vidusskola. Tās pagalmā ir I. Rankas veidotais piemineklis skolas dibinātājam un ilggadējam skolotājam, diriģentam Alfrēdam Vārdaunim (1879. - 1982.). (3.) Gulbiša pamatskolā mācījusies savdabīga gleznotāja Gunta Pārupe, kuras mūža sapnis ir atvest no Austrālijas un šeit parādīt savu gleznu izstādi. (GRCB)

Aiz skolas nākamā ēka ir Jaungulbenes Dziedāšanas biedrības nams. Latvieši ir dziedātāja tauta. To apstiprina arī senās kora dziedāšanas tradīcijas Jaungulbenes pusē. Vairāki jaungulbeniešu dziedātāji no Elstes un Šjaukām piedalījās pirmajos latviešu dziesmu svētkos Dikļos 1864. gadā. (93.) Jauns stimuls dziedātājiem bija Jaungulbenes Dziedāšanas biedrības dibināšana 1872. gadā. Jau pēc gada jaungulbenieši ar savu karogu skolotāja un diriģenta J. Priediša vadībā bija Pirmo vispārējo latviešu dziesmu svētku dalībnieku vidū Rīgā. Ilggadējie kora diriģenti bija vietējie skolotāji - Jānis Priedītis, Jūlijs Ezernieks, Oskars Kurme, Alfrēds Vārdaunis. Kā izcils jaungulbeniešu sasniegums minama izcīnītā pirmā vieta "dziesmu karos" Piektajos vispārējos latviešu dziesmu svētkos 1910. gadā Rīgā. Kordziedāšanas attīstību noteikti veicināja arī 1887. gadā uzceltais Jaungulbenes Dziedāšanas biedrības nams. Tā celtniecībā ar darbaspēku, ziedojumiem un celtniecības materiāliem piedalījās daudzi šīs puses iedzīvotāji. Savu atbalstu neesot liecis arī barons Tranzē - Rozeneks. Kādā laikrakstā pat atzīmēts, ka viņš šeit vietējiem iedzīvotājiem gada laikā atstājis daudz vairāk kapitāla, nekā dažī citi muižnieki divos gados notērējot ārzemēs. (19.) Savu nozīmi Dziedāšanas biedrības nams nav zaudējis arī mūsdienās - tajā atrodas Jaungulbenes kultūras nams.

JAUNGULBENES DZIEDĀŠANAS BIEDRĪBAS NAMS. 1996. g.

Vēl jāmin plašāku ievēribu guvušie šīs puses cilvēki: pedagogs, novadpētnieks un vairāku mācību grāmatu autors Zelmārs Lancmanis (1883. - 1935.), dzimis Fabrikas krogā (4.), "Šjaukās" dzimis pedagogs un sabiedriskais darbinieks, Satversmes sapulces, 1.-4. Saeimas deputāts un 3. šķiras Triju zvaigžņu ordeņa kavalieris Kārlis Dēķens (1886. - 1942.) (35.), dzejniece Lilija Auza (1900. - 1962.) (182.), "Dzeņukalnos" dzimusi

rakstniece Konstance Miķelsone (1905. - 1955.), "Salasavās" dzimis tēlnieks Indulis Ranka (1934.), Adulienā dzimis mūzikas pētnieks, diriģents un pianists Imants Sakss (1918. - 1991.), Jaungulbenē dzimis vijolnieks Vilis Švinka (1902. - 1993.) un Ernests Māršaus (1907.). (GRCB)

GULBĪSA VIDUSSKOLA. 1996. g.

* Dažādos literatūras avotos minēts atšķirīgs pauguru skaits. E. Brastiņa "Latvijas pilskalni" (R., 1930.) minēti deviņi pauguri, Ā. Ozoliņas publikācijā "Esiet sveicināti, Liedeskalni!" ("Dzirkstele" 1983. gada 26. novembris) - septiņi, bet Z. Lancmaņa rakstā "Pa Liedeskalnu strēķi" ("Izglītības Ministrijas Mēnešraksts", 1923. g. Nr. 7) un enciklopēdijā "Latvijas daba" (R., 1995., 3. sēj.) - astoņi pauguri.

Jaungulbenes pagasts. Informācija

Pašvaldība

- Jaungulbenes pagasta padome - Gulbīti, tālr. 31531, 31688

Aptiekas, ārstniecības iestādes

- A. Zundas i/ū "Jaungulbenes aptieka" - Jaungulbenē, tālr. 31542
- Jaungulbenes ambulance - Jaungulbenes "Pamatos", tālr. 31590
- Adulienas feldšeru-vecmāšu punkts - Adulienas skolā, tālr. 31435
- Jaungulbenes iecirkņa slimnīca - Jaungulbenes "Pamatos", tālr. 31556

Auto uzpilde un remonts

- /u "GRA" - "Siladzirnāvās"

Ēdināšana

- Veikals - kafējnīca - "Klintis", tālr. 31583

Izglītības un kultūras iestādes

- Jaungulbenes bibliotēka - Gulbīti, tālr. 31531

- Jaungulbenes tautas nams - Gulbīti, tālr. 31513

- Adulienas speciālā internātskola - Adulienā, tālr. 31416, 31422

- Gulbiša vidusskola - Gulbīti, tālr. 31567, 31638

- Jaungulbenes lauksaimniecības skola - Jaungulbenē, tālr. 31564, 31688

Kārtības sargāšanas iestādes vai personas

- Gulbenes rajona Policijas nodaļas iecirkņa inspektors Jaungulbenes pagastā - Jaungulbenes lauksaimniecības skolā 6, tālr. 31636

- 25. Gulbenes zemessardzes bataljona 2. rotas 1. vads - "Veczakaros", tālr. 31616

Naktsmītnes

- Jaungulbenes lauksaimniecības skolā - tālr. 31564, 31688

Pakalpojumi

- /u "Frizētava" - "Liepkalnos"

Pasts, telefona sakaru pakalpojumi

- Adulienas p.n. - Adulienā, LV 4422, tālr. 31440

- Jaungulbenes p.n. - Jaungulbenē, LV 4420

Tirdzniecība

- /u "Jānis" - Jaungulbenē

- K.s. "Vecgulbene" veikals nr. 33 - Jaungulbenes "Klintis", tālr. 31583

- K.s. "Vecgulbene" veikals nr. 34 - Adulienā, tālr. 31430

- K.s. "Vecgulbene" veikals nr. 35 - Jaungulbenē, tālr. 31683

- Veikals - kafējnīca "Uguntiņa" - Jaungulbenes "Akmensdzirnās", tālr. 31683

- Z/s "Riekstiņi" veikals - Gulbīti, tālr. 31612

Ugunsdzēsēji

- Atbildīgais par ugunsdzēsību Jaungulbenes pag. Jānis Pluksis - Jaungulbenes "Zilēs", tālr. 31666

LEJASCIEMA

P A G A S T S

1. Lajasciema ev.-luterāņu baznīca
2. 1905.g. revolūcijas dalībnieku nošaušanas vieta
3. Lejasciema kapsēta
4. Lejasciema centrs
5. "Zemītes" - novadpētnieka J.Kučera mājas
6. Sinoles muiža un ūdensdzirnavas
7. Krāču pilskalns
8. Mālmuiža

Rīgas iela Lejasciemā. 1996. g.

Lejasciema pagasts atrodas rajona ziemeļdaļā, pie robežas ar Alūksnes un Valkas rajonu. Tas ir lielākais no pagastiem - 338 km² ar 2074 iedzīvotājiem. (217.) Lielākās apdzīvotās vietas ir Lejasciems, Sinole, Dūre, Jānūži, Mālmuiža. Pagastu šķērso vairāki autoceļi. No tiem nozīmīgākie ir: Gulbene - Smiltene, Gulbene - Lejasciems - Velēna, Lejasciems - Alūksne, Velēna - Vireši.

Pagasta teritorija ietilpst Vidusgaujas iepakā, reljefu kopumā var raksturot kā lēzeni vijņotu, vienīgi dienvidaustrumu mala ir pauguraināka. (87.) Posmā starp Lejasciemu un Mālmuižu stiepjas iekšzemes kāpu virkne, tā saucami Kamanu kalni, kas augstākajā vietā sasniedz 128 m virs jūras līmeņa. (103.) Cauri pagastam tek garākā Latvijas upe - Gauja, kas šeit uzņem vienu no lielākajām pietekām - Tirzu. Augšpus Sinoles Gauja veido krāces. (156.) Pagasta teritorijā tā maina savu tecēšanas virzienu no austrumiem uz ziemeļiem - ziemeļaustrumiem: "abām upēm - Gaujai un Tirzai - ir daudz sīku pieteku. Mudaža, Sudaliņa, Ižupe, Pijupīte, Linupīte, Ežupīte u.c. Pagasta ziemeļu daļā ūdeņus vāc Vidagas pietekas un Tirziņa ar Svārbīti. Daudz ezeru - Sudala (175 ha), Moveša (13 ha) (87.), Ādmiņu (36 ha), Mustera (16 ha), Klints (14 ha), Roznieku (11 ha) (156.) un citi. Lielākie purvi: Klajais (189 ha), Cepļa (162 ha), Lazdukalnu (119 ha), Dūkstiņas (108 ha) (80., 152.-158.) un citi. Meži aizņem ievērojamu pagasta daļu - 22624,4 ha jeb 66 % no teritorijas. (256.)

LEJASCIEMS. E. VASIŅEVA FOTO. 30. gadi.

Pagasta apskati sāksim, dodoties pa veco Gulbenes - Lejasciema ceļu. Tuvojoties Lejasciema, pirms pagrieziena uz Dūri ceļa labajā pusē ir Lejasciema ev. lut. baznīcas drupas. Tā bijusi celta pēc arhitekta K. Pēkšēna projekta (210.) ap 1895. gadu vecās baznīcas vietā, Tirzas upes labajā krastā. Ērģeles baznīcai atvestas no slēgtās Bērzones ģimnāzijas. Ar baznīcas celtniecību saistīts arī kāds diezgan kuriozs atgadījums - mūrējot torni, darbi ievilkušies. Rudenī uznācis ilgs lietuss un pēc tam sals. Kaļķi neesot paspējuši sacietēt, bet varbūt bijusi kāda cita kļūme, un kādā naktī tornis nogāzies. Cietušo gan nav bijis, bet nācies mūrēt jaunu torni. To uzcēla zemāku par iepriekšējo. (210.) 1944. gadā vācu armija atkāpjoties baznīcu uzspīdzināja, un tās drupas joprojām stāv nenovāktas.

Netālu no baznīcas drupām ir piemiņas vieta soda ekspedīcijas nošautajiem 1905. gada revolūcijas dalībniekiem, turpat blakus atrodas arī Lejasciema kapsēta. Šķērsojot tiltu pār Tīrzas upi, nokļūsim Lejasciemā. Tā kā tagadējā Gulbenes rajona teritorijā pirms Otrā pasaules kara bija divas pilsētas - Gulbene un Lejasciems, tad iesāksim nedaudz ar to, kā veidojās 20. - 30. gadu mazākā pilsēta Latvijā - Lejasciems. Pie Gaujas un Tīrzas satekas jau 18. gs. vidū esot bijusi baznīca. (88.) 1856. gadā Baltijas domēņu valde valsts Lejasmuižas zemes sadalīja un izdeva apbūvei. Jaunā apdzīvotā vieta sāka strauji attīstīties, jo šeit apmetās uz dzīvi koku pludinātāji, kas sev pelnīja iztiku, vadot plostus pa tolaik svarīgiem ūdensceļiem - Tīrzu un Gauju. Šeit izveidojās arī plašākā apkārtnē pazīstama tirgus vieta ar nedēļas un gada tirgiem. Uz tiem esot braukuši speciāli sviesta uzpircēji, kas tālāk uzpirkto sviestu transportējuši uz Rīgu. Tiesa gan, uzpircēji iedzīvojušies uz tā rēķina, ka Lejasciems bijis nomajus no lielajiem ceļiem un pilsētām, tādēļ par mārciņu sviesta maksājuši par 8 - 10 kapeikām mazāk nekā citur. (177.)

LEJASCIEMA EV.-LUT. BAZNĪCA.
E. VASIŅJEVA FOTO. 30. gadi.

BAZNĪCAS DRUPAS. 1996. g.

1873. gadā apdzīvotā vieta ieguva miesta tiesības un tika nosaukta par Lejasciemu. Tā attīstību zināmā mērā ierobežoja Pļaviņu - Gulbenes - Valkas dzelzceļa līnijas izbūve, jo Lejasciems palika nomajus no tās un līdz ar to zaudēja savu agrāko nozīmi. Tomēr, ņemot vērā iepriekšējo Lejasciema attīstību, 1928. gadā Latvijas Republikas valdība Lejasciemam piešķīra pilsētas tiesības. Tolaik Lejasciemā bija 120 dzīvojamās ēkas, no kurām mūra - 13, koka - 100 un pārējās - jaukta tipa. Iedzīvotāju skaita ziņā Lejasciems ar 466 iedzīvotājiem bija pēdējā, t.i., sešdesmitajā vietā starp Latvijas pilsētām. Desmit gadus vēlāk - 1938. gadā - tika apstiprināts pilsētas ģerbonis - zelta lauks, dalīts ar zilu balķi. (138.), kas simbolizē labības laukus un Gauju. Taču Lejasciema attīstība bija pārāk gausa, un 1939. gadā tas pilsētas tiesības zaudēja.

No tagadējās Lejasciema centra apbūves interesantākās ir vairākas koka ēkas, kas celtas 19. gadsimta beigās. Būtībā šīs ēkas ir kā liecinieces Lejasciema izaugsmei un

attīstībai. No citām ēkām tās atšķiras ar zviņņveida lubiņu sienu apšuvumu un dekoratīviem kokgriezumiem, kas rotā ēku fasādes. Iepazīstoties ar Lejasciema centru, vēl jāatzīmē divas ēkas, kas saistītas ar latviešu tautā pazīstamu cilvēku dzīvi. Vienā no tām - Rīgas ielā 18 - 1897. gadā dzimusi rakstniece Zenta Mauriņa. (135., 447.) Viņa Lejasciemā gan nodzīvoja tikai pāris gadus, jo ģimene pārcēlās uz dzīvi Liepājas apkaimē, Grobiņā. Otrs cilvēks kas jāpiemin, ir dzejniece Tīrzmaliene, populārās dziesmas "Es dziedāšu par tevi, tēvu zeme" vārdu autore. Viņa dzīvoja ēkā Skolas ielā 3 laika posmā no 1912. līdz 1942. gadam. (12., 242.-254.) Šajā ēkā iekārtota Tīrzmalietes piemiņas istaba.

KOKU PLUDINĀŠANA PA TIRZU. E. VASIĻJEVA FOTO. 30.gadi.

Ceļu turpināsim Sinoles virzienā. Dažus kilometrus aiz Lejasciema, kur nogriežas ceļš uz Pauderu dzirnavām, ceļa malā atrodas "Zemišu" mājas. Šeit dzīvoja novadpētnieks Jānis Kučers (1901.-1989.), ko būtībā var saukt par istu enciklopēdistu. Diezin vai rajonā (īpaši Lejasciema un Sinoles apkārtnē) atradīsies daudz tādu vietu, kur savulaik nav pabijis šis nenogurdināmais pētnieks. J. Kučeru interesēja praktiski viss - arheoloģija, etnogrāfija, vēsture, ģeogrāfija, ģeoloģija, petrogrāfija*, ģeomorfoloģija. Apbrīnu izraisa fakts, ka J. Kučers bez kādas "augstas" izglītības visas darbam nepieciešamās zināšanas apguvis pašmācības ceļā. Kā kādreiz izteicās pats J. Kučers, lielu ietekmi uz viņu atstājis Zelmārs Lancmanis, kas strādāja par skolotāju Lejasciemā 1911. - 1914. gadā un mudināja savus skolēnus labāk iepazīt dzimto novadu. Nākamajām paaudzēm J. Kučers atstāja bagātīgus materiālus par rajona senvietām, kulta vietām, muižām, lieliem akmeņiem, kokiem, kalniem, cilvēkiem u.c. Tie ir ne tikai gliši noformēti, bet arī papildināti ar fotogrāfijām un paša autora zīmētiem apvidus plāniem un kartēm, ģeoloģiskajiem griezumiem. Daļa J. Kučera savākto materiālu glabājas Gulbenes muzejā, daļa Rīgā - Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstures institūtā, Akadēmiskajā bibliotēkā un vairākos muzejos, un daļa arī pie radniekiem, bet, iespējams, šis nav vienīgās materiālu atrašanās vietas. J. Kučers miris 1989. g. decembrī un apglabāts Lejasciema kapos.

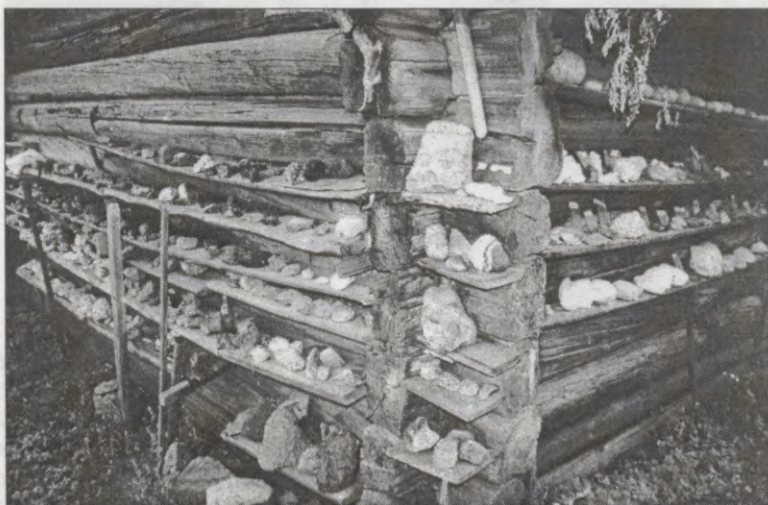
Turpinot ceļu, nonāksim Sinolē, kas, iespējams, savu nosaukumu dabūjusi no vārda

* Petrogrāfija - zinātne, kas pēta iežu sastāvu, uzbūvi, īpašības u.c.

“Silaine”, kā saukusies prieku mežiem klātā apkārtnē Gaujas kreisajā krastā. (71.) Senākās rakstītās ziņas par Sinoli (vāc. Sinohlen) ir no 1429. gada, kad Rīgas arhibīskaps to izlēņoja par mūža valdījumu Tizenhauzenam. (39., 164.) 1510. gadā Sinole kā dzimtas lēnis piederēja fon Rozenam, bet 1627. gadā - Brinkenam kā ķīlas valdījums. No 1631. gada līdz Latvijas Republikas agrārreformai muiža piederēja fon Mengdenam dzimtai.

Muižas galvenā apbūve veidojās 19. gadsimta otrajā pusē. Centrālā ēka - pils - nav saglabājusies, tā bija koka ēka, ko barons pats 1922. gadā nojauc un materiālus pārdeva uz Gulbeni. (203.) No saimniecības ēkām lielāko interesi var izraisīt Sinoles ūdensdzirnavas. Tās celtas 1872. gadā (230.) un līdz pat šim laikam darbojas, izmantojot neizsīkstošo Gaujas enerģiju. Nu jau vairāk nekā pusgadsimtu dzirnavās saimnieko Kārlis Ķuze, kas dzirnavnieka gaitas sāka kā šo dzirnavu nomātājs no barona Mengdena. (118.) Pirms Otrā pasaules kara izbraucot uz Vāciju, barons pieņēma K. Ķuzi par sava īpašuma pārvaldnieku un melderi. Kopš tā laika aizritējuši daudzi gadi, bet sirmāis vīrs joprojām diendienā ir nomodā par savām dzirnavām.

Sinole ir dzimtā puse aktierim Kārlim Sebrim (1914.) (60.), kam šeit iekārtota istaba ar sinoļiešu savāktajiem materiāliem par iemīļoto skatuves mākslinieku.

J. KUČERA AKMEŅU KOLEKCIJA ZEMĪTĒS. 1996. g. (TAGAD - GULBENES VĒSTURES UN MĀKSLAS MUZEJĀ)

No Sinoles tālāk dosimies uz Mālmuižu, kas veidojusies, kā jau rāda nosaukums, ap bijušo muižas centru. Nosaukums - Māli, Mālu muiža, Mālmuiža (vāc. Mahlemois, Mahlemoishoff, Mahlehof) radies tādēļ, ka apkārtnē esot daudz mālu un senatnē šeit bijuši vairāki ķieģeļcepi. (237.) Senākās vēsturiskās ziņas par Mālmuižu ir no 1429. gada, kad Rīgas arhibīskaps to kopā ar Sinoli izlēņojis Tizenhauzenam. (39., 163.) 16. gs. sākumā par īpašnieku kļuva Turaidas novada pārvaldnieks Kerstens fon Rozens. 1631. gadā īpašnieks bija landrāts Oto fon Mengdens, kas apprecēja fon Rozena mazmeitu Ģertrūdi. Fon Mengdenam muiža piederēja līdz 1818. gadam, kad tā ieķīlāšanas rezultātā pārgāja fon Berga īpašumā (tam piederēja arī Beļavas muiža un

Songaste Igaunijā). Savukārt 1863. gadā muižu nopirka fon Ceimerni (237.), kam tā piedereja līdz Latvijas Republikas agrārreformai. No muižas apbūves līdz mūsdienām saglabājušās trīs ēkas - pils, klēts un kalpu māja. To celšanas laiku var datēt ar 19. gs. Pils būvēta kā divjomu celtni ar divslīpju jumtu. Ēkai ir divi stāvi un neliela jumta izbūve. Tās fasādes rotātas dekoratīviem kokgriezumiem. Iekštelpās sākotnēji bija greznas podiņu krāsnis, taču tās gājušas bojā. No interjera saglabājušās lentveida koka kāpnes uz otro stāvu un viena baltu podiņu krāsns.

Līdzīgi pilij arī pārējās saimniecības ēkas rotātas dekoratīviem kokgriezumiem, kas salīdzinoši ir daudz vienkāršāki.

Lai gan pagaidām ēkas un to apkārtni ir diezgan neoptas, pastāv cerības uz situācijas uzlabošanu. Galvenokārt tās saistās ar ēku pašreizējo īpašnieku - Sporta Pedagoģijas akadēmiju, kas tās cenšas atjaunot, vienlaicīgi piemērojot savām vajadzībām - ierīkojot sporta un atpūtas bāzi.

Atceļā no Mālmuižas varam doties atpakaļ uz Sinoli vai Lejasciemu, vai arī izbraukt uz Velēnu. Robežkalnā (uz Gulbenes pusi) Gauja pietuvojas šosejai un kādu gabalu tek gandrīz paralēli. Šeit, Gaujas kreisajā krastā, atrodas "Krāču" mājas, no kurām apmēram puskilometra attālumā ir pilskalns. (242.) Šis ir pirmais pēckara gados atklātais pilskalns rajonā. Pirmās ziņas par to sniedza novadpētnieks J. Kučers 60. gadu sākumā. 1964. gada vasarā viņš šeit veica nelielu izmēģinājuma rakumu 1 m² lielā laukumā. Veicot pārbaudes rakumu, J. Kučeram izdevās atrast māla gabaliņus un trauku lauskas, daudz sadegušu akmens šķembu un vērptamo skriemeļu fragmentus. Kultūras slānis sniedzās līdz 80 cm dziļumam. (205.) Pilskalns ir iegarenas formas ziemeļu - dienvidu virzienā, ap 150 m garš un ap 40 m plats. Ziemeļu pusē ir dabisks grāvis, kas varbūt ir padziļināts. Austrumu un dienvidu puses samērā stāvi iziet uz Gaujas plāvām. Pilskalna plakums tika apstrādāts, tādēļ kultūras slānis labāk saglabājies vienīgi rietumu pusē. (242.) Arī šo pilskalnu, tāpat kā daudzas citas ar senatni saistītas vietas, vairākkārt apmeklējuši mantas meklētāji, par ko liecina izraktās bedres. Kādā no tām ieaugusi apmēram 80 gadus veca priede, bet citā mantas meklētāji atrakuši paprāvu akmeni un, domādami zem tā atrast naudu vai kādu citu mantu, rakušies apakšā. (205.)

Nobeidzot par Lejasciemu, jāmin vēl daži šajā pagastā dzimušie ievērojami cilvēki: "Ratniekos" dzimis veterinārārsts un mikrobiologs Oto Kalniņš (1854. - 1891.) (57.), gleznotājs Vilhelms Jakubs (1899. - 1942.) (165.), draudzes prāvesta ģimenē dzimis komponists un diriģents Helmers Pavasars (dz. 1903.) (128.), "Lauzās" dzimusi rakstniece Anna Sakse (1905. - 1981.). (6) No Lejasciema nāk zinātniece Ilga Laiviņa, vēsturnieks Jānis Tālvālds Zemzaris (1902. - 1996.), valodniece Daina Zemzare, valodniece Maiga Putniņa, filozofe Maija Kūle (1951.) un daudzi citi. (GRCB)

Lejasciema pagasts. Informācija

Pašvaldība

- Lejasciema pagasta padome - Lejasciemā, Rīgas ielā 14, tālr. 51151, 51161

Aptiekas, ārstniecības iestādes

- Lejasciema aptieka - Lejasciemā, Rīgas ielā 23, tālr. 51234
- Lejasciema lauku ambulance - Lejasciemā, Imantas ielā 16, tālr. 51297
- Dūres feldšeru-vecmāšu punkts - Dūres "Dūres skolā", tālr. 55517
- Mālu feldšeru-vecmāšu punkts - Mālmuižas "Jaunzemos", tālr. 54445
- Sinoles feldšeru-vecmāšu punkts - Sinoles "Ārēs", tālr. 53745

Auto uzpilde un remonts

- Degvielas uzpildes stacija - Lejasciemā, Valkas ielā 13, tālr. 51398
- Iu "Rūdolfs Skaistkalns" automašīnu remonta pakalpojumi - Lejasciemā, Liču ielā 2, tālr. 51301

Ēdināšana

- Kafejnīca "Gauja" - Lejasciemā, Rīgas ielā 10, tālr. 51264
- Kafejnīca "Māra" - Lejasciemā, Rīgas ielā 10, tālr. 51264

Izglītības un kultūras iestādes

- Lejasciema bibliotēka - Lejasciemā, Rīgas ielā 17, tālr. 51276
- Mālu bibliotēka - Mālmuižā
- Sinoles bibliotēka - Sinolē, tālr. 53772
- Lejasciema kultūras nams - Lejasciemā, Rīgas ielā 20, tālr. 51376
- Sinoles kultūras nams - Sinolē, tālr. 53732
- Lejasciema estrāde - tālr. 51376
- A. Sakses Lejasciema vidusskola - Lejasciemā, Rīgas ielā 20, tālr. 51103

Kārtības sargāšanas iestādes vai personas

- Gulbenes rajona Policijas nodaļas iecirkņa inspektors Lejasciema pagastā - Lejasciemā, Rīgas ielā 19a/6, tālr. 51274
- 25. Gulbenes zemessardzes bataljona komandieris - Lejasciemā, Rīgas ielā 31, tālr. 51229

Pakalpojumi

- Frizētava "Laima" - Lejasciemā, Rīgas ielā 19, tālr. 51100
- Frizētava "Vīasai ģimenei" - Lejasciemā, A. Sakses ielā 1.

Pasts, telefona sakaru pakalpojumi

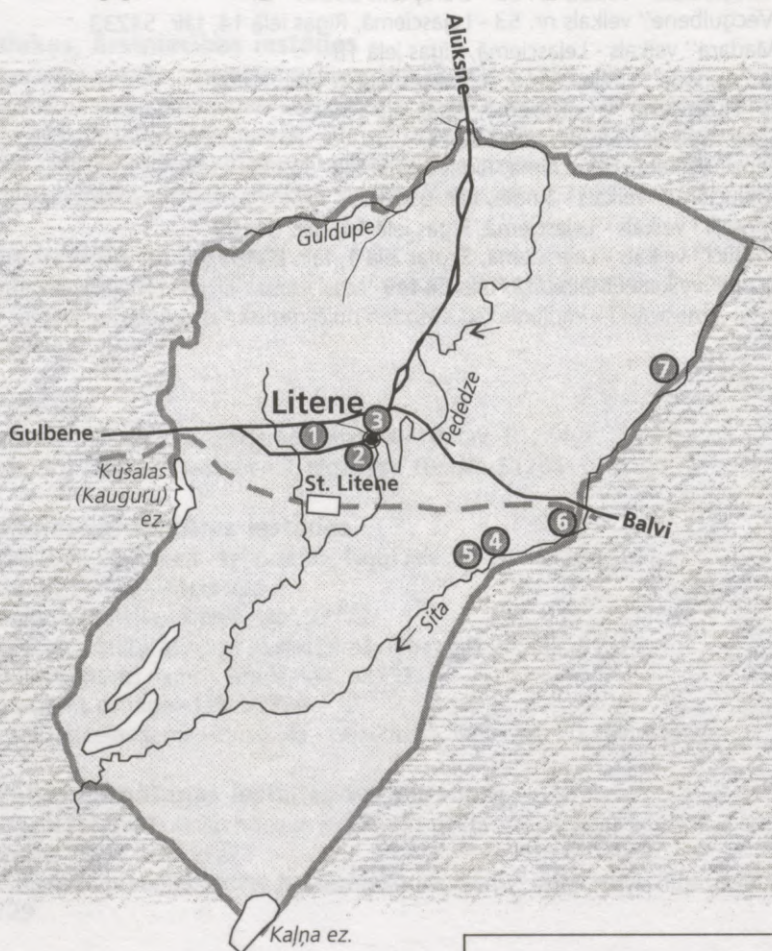
- Dūres p.n. - Dūrē, LV 4411, tālr. 55540
- Lejasciema p.n. - Lejasciemā, LV 4412, tālr. 51340
- Mālmuižas p.n. - Mālmuižā, LV 4414, tālr. 54440
- Sinoles p.n. - Sinolē, LV 4413, tālr. 53740

Tirdzniecība

- I/ū "A.B.Plācenītis" veikals - Lejasciēmā, Rīgas ielā 5, tālr. 51236
- I/ū "Māra" veikals - Lejasciēmā, Rīgas ielā 16, tālr. 51206
- I/ū "V+S" veikals - "Vēri", tālr. 56646
- K.s. "Vecgulbene" veikals nr. 52 - Dūrē, tālr. 55544
- K.s. "Vecgulbene" veikals nr. 53 - Lejasciēmā, Rīgas ielā 14, tālr. 51233
- SIA "Madara" veikals - Lejasciēmā, Rīgas ielā 18
- Veikals "Apgāde" - Lejasciēmā, A. Sakses ielā 2, tālr. 51402
- Veikals "Husqvarna" - Lejasciēmā, Rīgas ielā 16
- Z/s "Ceplji" veikals - Sīnolē, tālr. 53749
- Z/s "Liepa" veikals - Lejasciēmā, Rīgas ielā 5, tālr. 51236
- Z/s "Svīklūciems" veikals - Sīnolē, tālr. 53786
- Z/s "Upesallji" veikals - Lejasciēmā, Rīgas ielā 14, tālr. 51189
- Z/s "Upesliči" veikals - Lejasciēmā, Skolas ielā 1, tālr. 51197
- Z/s "Vīcupi" veikals - Mālmuižā, tālr. 54449

L I T E N E S

P A G A S T S

1. Litenes kapi
2. Litenes muiža
3. Ozols, pie kura nošauti četri 1905. gada revolūcijas dalībnieki
4. Litenes nometnes vieta
5. Fašisma terora upuru kapi
6. Sitas kaujas vieta
7. Akmeņrūču senkapi

Litenes muižas pils, tagad pamatskola. 1996. g.

Litenes pagasts atrodas rajona austrumu daļā, pie robežas ar Balvu un Alūksnes rajoniem. Tā platība ir 127 km² ar 1396 iedzīvotājiem. (217.) Lielākā apdzīvotā vieta un arī pagasta centrs ir Litene. Pagastu šķērso Rīgas - Pitalovas dzelzceļa līnija. No autoceļiem nozīmīgākie ir Gulbene - Balvi un Litene - Alūksne.

Pagasta reljefu veido Austrumlatvijas zemienes lēzeni viļņotais līdzenums (143.), kurā likumo Aiviekstes pieteka Pededze. Šeit tā sevī uzņēm vairākas pietekas - Situ ar Apkārtupi, Guldupi, Mugurupi, Krūzeni, Leščupiti un citas. Pagastā ir tikai divi lielāki ezeri, kas atrodas uz pagasta robežām: dienvidos - Kaļņa ezers un rietumos - Kušolas (Kaugura) ezers. Gar Pededzi lejpus Litenes ir daudz ātri aizaugošu vecupju ezeriņu. Pagastā ir bagātīgas kūdras atradnes - Sitas (463 ha), Kalnasila (250 ha), Salenieku (221 ha) (80., 152.-158.) un citas. Ievērojamu platību - 6549,5 ha jeb 51 % no teritorijas aizņem mežu masīvi, kas dienviddaļā sakļaujas ar Lubānas mežiem, bet ziemeļdaļā ar Annas - Māļupes mežu masīvu. (256.)

LITENĒ PIE PEDEDZES. 1996. g.

Pagasta apskati sāksim, dodoties pa Gulbenes - Balvu šoseju (no Gulbenes puses) līdz pagriezienam uz Liteni. Nogriezīsimies pa kreisi un apmēram pēc 1,5 km sasniegsim Litenes kapus. Tuvojoties tiem no lielceļa puses, kapu malā redzama kapu kopa ar vienpadsmit baltiem koka krustiem. Šeit 1989. gada 2. decembrī tika pārāpbedītas 11 nezināmo latvju karavīru mirstīgās atliekas, ko iepriekšējā gada vasarā atrada, veicot meklēšanu Litenes poligona teritorijā. (157.) Pa labi no kapličas kapsētas ziemeļu pusē ir vēl viens kops, kurā apglabāti vairāki 24. teritoriālā korpusa virsnieki. Šis apbedījums izdarīts 1941. gada atvasarā. Kā galvenais orientieris otrajam apbedījumam daudzos pēckara gadus bija blakus augošais mežrožu krūms. Lai rastu kompozicionālo risinājumu Litēnē bojā gājušo piemiņas iemūžināšanai, 90. gadu sākumā notika radošo darbu konkurss, kura laikā tika iesniegti vairāki projekti piemiņas vietas veidošanai Litenes kapos. Jāpiebilst, ka Litenes kapu kapliča celta 30. gados pēc Gulbenes būvtehnika V. Pūpona projekta. Kara gados sagrauts kapličas zvanu tornis, un pagaidām tas vēl nav

atjaunots.

Turpināsim iesākto ceļu, līdz sasniegsim pagasta centru, kas veidojies ap bijušo Litenes muižu.

Spriežot pēc pētījumiem, pirms 16. gadsimta muižas šeit vēl nebija, tikai gruntsgabals. Muižu dibinājis pirmais Alūksnes stārasts Penkoslavskis, kas poļu laikos šeit cēla noliktavas, kurās savesta labība, lai to tālāk pa ūdensceļu nogādātu Rīgā. (39., 183.) 1763. gadā ķeizariene Katrīna II Liteni kopā ar Vecgulbeni uzdāvināja grāfam Miniham, bet tā dēli jau 1789. g. tās abas pārdeva fon Fitinghofam. 1820. g. par Litenes muižas īpašnieku kļuva fon Volfu dzimta (121.), kuras saimniekošanas laikā notika galveno muižas ēku celtniecība un parka iekārtošana. Apbūves centrālā ēka - pils - cēlta 19. gs. pirmajā pusē un vēlākajos gados pārbūvēta. (230.) Atšķirībā no citām tuvākajām apkārtnē esošajām fon Volfu dzimtas pilīm (Stāmerienā, Gulbenē, Lizumā u.c.), šī arhitektoniskā ziņā ir daudz vienkāršāka. Gar pili tek Pededzes upe, veidodama plašu līci ar stāvu nogāzi kreisajā krastā. Muižas parka veidošanas darbi sākti 19. gadsimta otrajā pusē. Tā platība ir 11,5 ha. (29.) Parkā stādītas gan vietējās, gan eksotisku augu sugas. Emocionāli izteismīgs ir lokveida parādes pagalmis pils priekšā ar vecu koku grupām un regulāru plānojuma centru. Bez lielām izmaiņām apkārtnē saglabājušās gandrīz visas saimniecības ēkas - klētis, stallis, "vešūzis" (veļas mazgājamā māja), kalpu mājas, vagara māja, dārznieka māja, šķūņi un citas. Lielākā daļa no minētajām ēkām piemērotas un tiek izmantotas mūsdienų vajadzībām - klēti ir Litenes pagasta kultūras nams, "vešūzi" - sporta zāle, bet vairākas ēkas tiek izmantotas kā dzīvojamās mājas. Pili kopš 20. - 30. gadiem ierīkota skola. Piebilstams, ka laikā no 1944. līdz 60. gadiem Litenē bija plašākā apkārtnē vienīgā vidusskola ar pilnu mācību kursu no 1. - 12. klasei. (109.) Tā kā uzreiz pēc Otrā pasaules kara netika atjaunotas mācības Gulbenes valsts komerc- un arodskolā, šeit mācījās ne tikai lītenieši, bet arī bērni no Gulbenes pilsētas un apkārtējiem pagastiem - Stāmerienas, Beļavas, Kalncempjiem, Annas, Mālpupes un citiem. Lieli nopelni vidusskolas veidošanā bija lītenietim Reinholdam Liepiņam (1885.-1949.), kurš ir arī vairāku mācību grāmatu autors (dabas zinātnēs un ķīmijā). Laikā no 1924. līdz 1928. g. R. Liepiņš bija Izglītības ministrijas Skolu virsvaldes direktors. (172., 250.) Dziedāšanu Litenes skolā mācīja 20. - 30. gados pazīstamais diriģents Sergejs Duks, bet viņa dzīvesbiedre Lilija Duka ievadīja skolēnus teātra mākslas pasaulē. (109.) 1960. gadā Litenes vidusskolu pārveidoja par pamatskolu, kāda tā ir arī tagad.

Litenes vārds 20. gadsimtā vairākas reizes bijis saistīts ar vēsturiskiem notikumiem, kas atbalsojušies tuvākā un tālākā apkārtnē, iegājuši visas Latvijas vēsturē. Lai sajustu šo vēstures elpu, pēc Litenes muižas apskates dosimies līdz Litenes aptiekai un nogriezīsimies pa labi. Pirms krustojuma ar Gulbenes - Balvu šoseju ceļa kreisajā pusē ir "Ozolciema" mājas. To tuvumā aug vecs ozols, pie kura 1906. g. 19. janvārī soda ekspedīcija nošāva četrus nemieru dalībniekus - A. Pilmani, O. Šmukiņu, O. Zēģeli un A. Kauķi. (83., 80.)

Tālāk dosimies Balvu virzienā un šķērsosim Pededzes upi. Nākošajā ceļu krustojumā pagriezīsimies pa labi. Apmēram pēc 3 km sasniegsim vietu, kur 20. - 30. gados atradās Latvijas armijas vasaras nometne. Tieši no šejienes daudziem latviešu virsniekiem un karavīriem sākās pazemojumu un moku pilnais ceļš uz Sibīriju. Daudzi palika tepat - nošauti un slepus aprakti mežā. Kā liecība tā laika asiņainajiem notikumiem Litenes apkārtnes mežos saglabājušies mācību ierakumi un nodedzinātās nometnes pamati, apdegušas trauku un pudeļu lauskas un citi priekšmeti. Par tradīciju kļuvis ik gadus 14.

jūnijā pulcēties Litenes nometnes vietā Sitas silā un pieminēt bojā gājušos stalinisma upurus.

Netālu no nometnes vietas 1941.g. dažus mēnešus vēlāk varasdarbi pastrādāti arī hitleriskās Vācijas vārdā, nogalinot ap 300 mierīgo iedzīvotāju, galvenokārt ebrejus. (108.) Šajā vietā 60. gadu sākumā iekārtota piemiņas vieta. Vēl mazliet tālāk - nezīnāma latviešu karavīra kaps.

Pagasta apskati turpināsim, atgriežoties uz Gulbenes - Balvu šosejas un dodoties tālāk Balvu virzienā līdz Sitas upei.

LATVIEŠU KARAVĪRU KAPS LITENES KAPOS. 1906. g.

Tuvojoties 1905. gadam, daudzviet Latvijā pieauga tautas neapmierinātība ar nebrīvi un sliktajiem dzīves apstākļiem. Radās vajadzība pēc pārmaiņām, kas uzlabotu smago stāvokli. Litenieši šajā ziņā nebija izņēmums un aktīvi piedalījās 1905. gada notikumos ne tikai Litenē, bet arī apkārtējos pagastos. Kā viena no spilgtākajām epizodēm minama Sitas kauja, kas notika 1905. gada 2. decembrī Sitas upes labajā krastā pie Gulbenes - Balvu lielceļa. Šeit bija sapulcējušies un noslēpušies mežā daži simti cilvēku, kas gaidīja no Pleskavas puses ierodamies ulanus, ko paligos bija aicinājuši Stāmerienas pili aplenkītie muižkungi. (25.) Tikko ulani tuvojās tiltam, sākusies apšaude, kuras rezultātā bojā gāja 4 kareivji, 4 zirgi un ievainoti 28 kareivji. Revolūcijas atbalstītāju pusē cietušo neesot bijis. Lai gan šajā kaujā tika gūta uzvara, taču drīz vien apkārtnē sāka darboties soda ekspedīcija, kas izrēķinājās ar revolūcijas atbalstītājiem, dedzinot to mājas, vairākus cilvēkus noperot un nošaujot. Iepriekšminētie pie "Ozolciema" mājām nošautie revolūcijas dalībnieki nebūt nav vienīgie soda ekspedīcijas upuri Litenes pagastā.

Nobeidzot par Litenes pagastu, vēl par kādu interesantu senvietu - Akmeņrūču senkapiem. Tie atrodas valsts mežā (tādēļ bez zinātāju palīdzības būs grūti atrast) pie Akmeņrūču strauta ietekas Sitas upē. Pirmās ziņas par šiem akmenskrāvuma senkapiem Z. Lancmanim 1923. g. 18. augustā sniedza students mežkopis K. Ozoliņš, tālāk šīs ziņas nodotas Pieminēkļu valdei. (222.) Senvietu tālāk apzināja Pieminēkļu valdes

darbinieks H. Riekstiņš. Kapu uzkalniņa diametrs ir apmēram 20 m, bet augstums ap 1,5 metri. Virs uzkalniņa ir liels daudzums akmeņu un saaugušas kuplas egles. Senāk gan akmeņu esot bijis vairāk, bet daļa aizvesta un iemūrēta mežsargmājās. Nostāsts vēsta, ka savulaik šeit esot racis Litenes muižas barons un palicis akls, jo nepaklausījis nosapņotai pavēlei pārtraukt rakšanu krājumā. Beidzot, kad to izdarījis, atkal kļuvis redzīgs. Aiz ziņkārības esot rakuši arī vietējie iedzīvotāji, kas šeit atraduši "riņķus", dzelzs šķēpa galu un citas senlietas.

Litenes pagasts. Informācija

Pašvaldība

- Litenes pagasta padome - Litenes pagastnamā, LV-4405, tālr. 93720
- zemes komisija - tālr. 93715
- sekretāre, pagasttiesas priekšsēdētāja - tālr. 93516

Aptiekas, ārstniecības iestādes

- Litenes pagasta ambulance - Litene, "Atmiņās" tālr. 93547
- SIA "Aptieka Litene" - "Aptiekas mājā" tālr. 93525

Izglītības un kultūras iestādes

- Litenes pamatskola - tālr. 93571
- Litenes bērnudārzs - tālr. 93531
- Litenes klubs - tālr. 93504
- Litenes bibliotēka

Kārtības sargāšanas iestādes vai personas

- Litenes pagasta iecirkņa pilnvarotais
Gatis Kušķis - dzīvo Stāmerienas pag. "Stāmeriena 161" - tālr. 36687

Pasts, telefona sakaru pakalpojumi

- Litenes pasta nodaļa - Liepu 2-8 tālr. 93550

Tirdzniecība

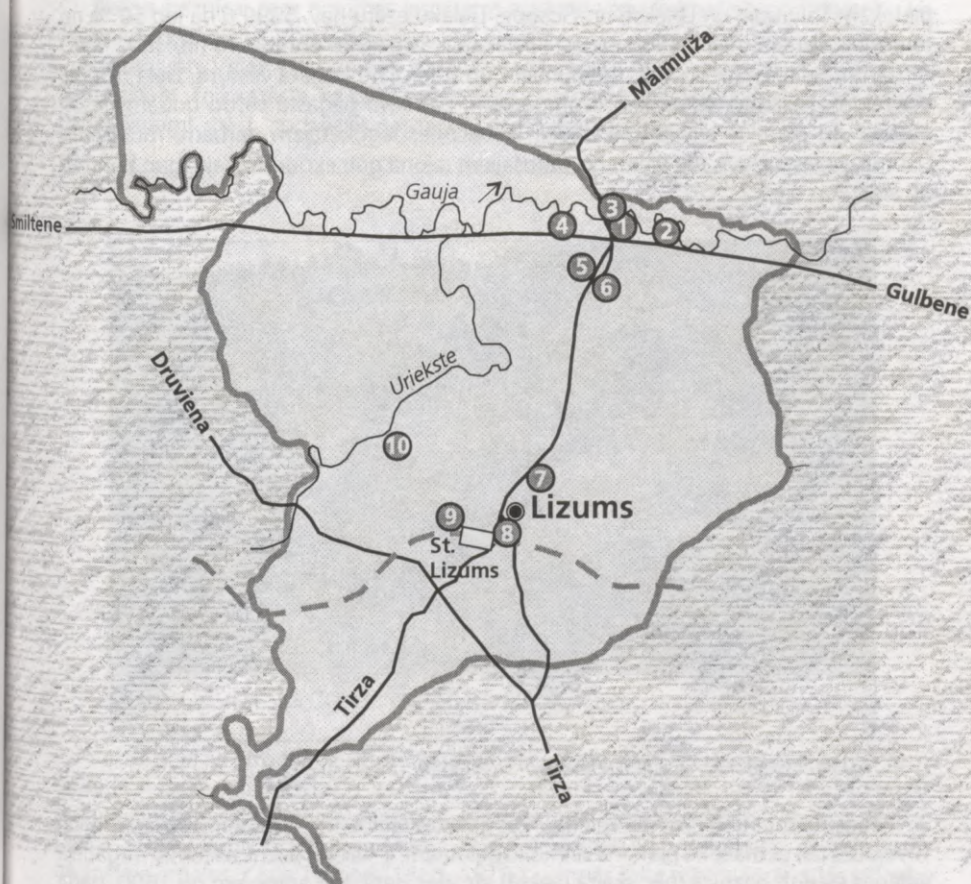
- /u "Lavida" - "Kalēji"
- K.s. "Vecgulbenes veikals nr. 28 - tālr. 93588
- /u "Mežābele" tālr. 93722

Ugunsdzēsēji

- Ugunsdzēsēju vienības priekšnieks Juris Bitainis - Litenē, Ozolu 3, tālr. 93616

L I Z U M A

P A G A S T S

1. Velēnas ev.-luterāņu baznīca
2. Velēnas draudzesskola
3. Jaunzemnieku ūdensdzirnavas
4. Velēnas Gaujas kapi
5. Sila kapi
6. Gosupes velns
7. Lizuma muiža
8. Lizuma vējdzirnavas
9. Apsišu Jēkaba dzimtās mājas "Veckalaņģi"
10. Uriekstes pilskalns

Lizuma muižas klēts, tagad kultūras nams. 1996.g.

Lizuma pagasts atrodas Gulbenes rajona rietumu daļā. Tā platība ir 108 km², iedzīvotāju skaits - 1771. (217.) Lielākās apdzīvotās vietas ir Lizums un Velēna. Pagastu šķērso Rīgas - Pitalovas (caur Ierīkiem) dzelzceļa līnija. No pagastu šķērsojošiem autoceļiem nozīmīgākie ir Gulbene - Smiltene, Ērgļi - Alūksne un Cesvaine - Tilderi.

Pagasta reljefā vērojama pāreja no Vidzemes augstienes (dienviddaļā) uz Vidusgaujas vijņoto līdzenumu (ziemeļdaļā). (97.) Cauri Lizuma pagasta teritorijai tek Gauja ar pietiekām Saliņupīti un Urieksti un Gosupe. Lielāku ezeru nav. 5399,6 ha jeb 50 % no teritorijas aizņem meži. (256.) Pagastā lielākais ir Strēlnieku purvs (146 ha). (80., 157.)

Lizuma pagastam ir sena, notikumiem un tradīcijām bagāta vēsture. Liela nozīme tās veidošanā bijusi arī pašiem lizumniešiem, kas sava pagasta vārdu godam nesuši pasaulē arī pēdējos piecdesmit gados. Pateicoties ieguldītajam darbam, mūsdienās Lizuma pagasts kļuvis par vienu no vadošajiem rajonā gan ekonomiskajā, gan kultūras un izglītības ziņā.

JAUNZEMNIEKU ŪDENSZIRNAVAS VELĒNĀ. 1996.g.

Pagasta apskati sāksim no Velēnas, kas atrodas Gulbenes - Smiltenes šosejas malā. Tuvojoties tai, pirmais, ko pamana virs koku galotnēm, ir slaidais baznīcas tornis. Tagadējā Velēnas ev.-lut. baznīca (pēc skaita piektā) atrodas vietā, kur apmēram no 1600. gada bijušas celtas vairākas šīs baznīcas priekšgājējas. (2.) Pirmā no tām bijusi koka ēka ar velēnu jumtu, no kā tad arī apdzīvotā vieta ieguvusi Velēnas nosaukumu. Jaunās baznīcas celtniecība sākta 1896. gadā, un pēc pāris gadu ilga darba - 1898. gada 2. augustā - notika tās iesvētīšanas svētki. Šo gotiskā stilā celto ēku būvēja būvmeistars J. Brauna vadībā, piedaloties daudziem draudzes locekļiem gan ar līdzekļiem, gan gataviem materiāliem. (124.) Vairāki draudzes locekļi dāvāja vērtīgus priekšmetus dievnama iekštelpu iekārtošanai. Sinoles muižas barons Mengdens dāvināja divus kroņa lukturus, baronese Mengdena dāvināja pašas darināto altāra segu, bijušais Lizuma muižas pārvaldnieks E. Knapē - 500 rubļus jaunajam zvanam, kas kalts Vestfālē, altāra gleznu dāvināja Mālmuižas īpašnieks barons Ceimerns. (124.) Baznīcas apmeklētājus joprojām

priecē Zauera firmā 1898. gadā būvētās ērģeles, kas skaņas kvalitātes ziņā tiek pieskaitītas pie labākajām Latvijā.

Aplūkojot pirms Otrā pasaules kara gatavotās fotopastkartes, kurās redzama Velēna, varam secināt, ka tolaik baznīcas apkārtnē bija samērā blīva apbūve. Kara gados, vācu armijai atkāpjoties, tā tika nodedzināta. Paglābās vienīgi baznīca, ko zvanītājs "nopircis" no vācu karavīriem par gabalu speķa un litru kandžas.

Blakus baznīcai zem nojumes iespējams apskatīt vecu kulmašīnu un "dampi", ko no iznīcības paglābis Vilis Galejs.

Netālu no Velēnas baznīcas uz Gulbenes pusi ir māju puduris, ko sauc par Lielpēteriem. Teika stāsta, ka kādreiz šeit caurbraukdams nakšņojis Krievijas cars Pēteris I un, ieiedams mājā, apdauzījis galvu pret zemo durvju stenderi.

SKATS UZ VELĒNU. 20. gs. sāk. H. BRUŽA FOTO.

Vēl uz priekšu atrodas bijusī Velēnas draudzes skola, kas celta ap 19. gs. 30. gadiem un šeit darbojās līdz 1936./37. gadam, kad to pārcēla uz Lizuma pili. (214.) Skolā par skolotājiem strādājuši daudzi apkārtnē pazīstami un cienijami cilvēki. Andrejs Misiņš (1868.-1894.) (bibliogrāfa Jāņa Misiņa brālis), kas līdztekus nodarbojās ar tulkošanu un spēlēja ērģeles, Kārlis Tarziers (1860.-1918.) - pirmās šaha mācību grāmatas latviešu valodā autors, Jānis Bumbērs - "Velēnas hronikas" autors, Jānis Kārstenis - Šmits (1884.-1921.), kas nodarbojās arī ar rakstniecību.

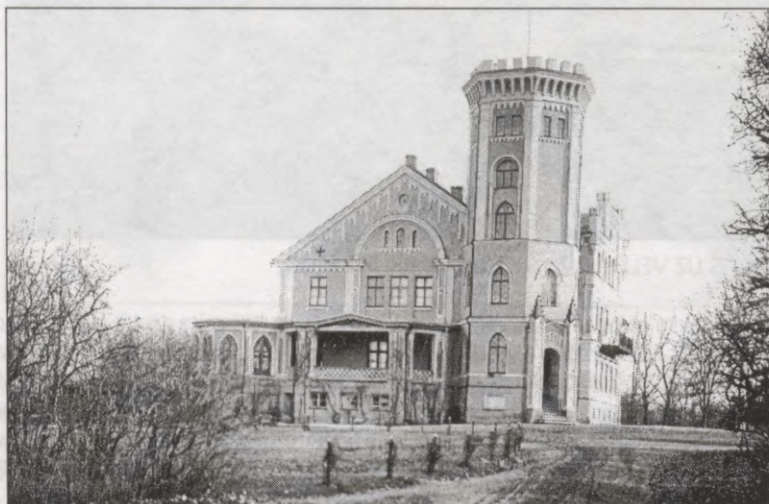
Dodoties no Velēnas uz Mālmuižas pusi, drīz vien nonāksim pie Gaujas. No tilta paveras plašs skats uz gleznaino apkārtni un Jaunzemnieku ūdensdzirnavām, kas joprojām darbojas.

Pa veco ceļu dodoties Smiltenes virzienā, nonāksim pie Velēnas Gaujas kapiem. Šī ir viena no vecākajām kapsētām rajonā, un tā pastāv kopš 18. gs. 70. gadiem. (214.) Kapos apglabāti vairāki soda ekspedīcijas nogalinātie 1905. gada notikumu dalībnieki - K. Rudgalvis, K. Balodis, J. Ceriņš, A. Ozoliņš; Latvijas atbrīvošanas cīņās kritušie karavīri, Lāčplēša kara ordeņa kavalieris Viktors Svīklis, skolotājs un rakstnieks Jānis

Kārstenis - Šmits, skolotājs Andrejs Jaunzems (Apsišu Jēkaba tēvs); kapsētas ziemeļu malā saglabājušās pussagrautās baronu kapu kapličas.

No Velēnas dosimies uz Lizumu. Apmēram pēc 1,5 km sasniegsim Sila kapus, kur apglabāts gleznotājs Jānis Brekte (1920.-1985.). Turpinot ceļu, iepretim autobusu pieturai "Silenieki" no šosejas atdalās vecais Velēnas - Lizuma ceļš. Tā malā braucējus un nācējus sagaida lizumnieša Viļa Zvaigzniša veidotais Gosupes velns. Pēc nostāsta, Gosupes velns gandrīz esot aizvilcis uz elli krogusbrāli Rudgalvju Krustiņu.

Apmēram vēl pēc 4 km sasniegsim Lizumu. Pēc veiktajiem pētījumiem zināms, ka jau pirms poļu laikiem Lizumā (vāc. Lisohn) bijusi muiža, kas piederējusi Tizenhauzeniem, bet vēlāk to valdījis Medums. 1629. gadā kā muižas īpašnieks tiek minēts Antonius Morrie, bet 1657. gadā - Meijers. No 1781. g. muiža nonāca barona Malamas īpašumā, līdz beidzot 1836. gadā par tās īpašnieku kļuva fon Volfu dzimta. (39., 164.) Muižas greznākā celtne neapšaubāmi ir pils, kas celta 19. gadsimta vidū historisma stilā. Iekšējās koka apdares darbus veica Aleksandrs Knoks, pēc tautības igaunis. A. Knoks darināja interjera apdari Zilajā (Mednieku) zālē, kas ir viena no greznākajām telpām pilī. Zāles sienas rotā dekoratīvi koka paneļi, griesti kasetēti un krustpunktos rotāti nokareniem čiekuriņiem. (235.) Pēc darbu pabeigšanas A. Knoks pārcēlās uz Galgauskas pagastu. Piebilstams, ka Aleksandrs Knoks ir fotogrāfa Ferdinanda Knoka tēvs, par kuru stāstīts aprakstā par Galgauskas pagastu. 1936./37. gadā pili iekārtota skola, kas šeit atrodas arī tagad.

LIZUMA PILS. 20. - 30. gadi. O. PRIEDĪŠA FOTO.

Ap pili ir 5 ha liels parks, kurā atrodas četri diķi. Parkā stādītas vietējās un eksotisko augu sugas. No vietējām sugām daudz ozolu, Eiropas segliņu, Austrumsibīrijas krustābeļu, kā arī kļavu, liepu un gobu. Skolas apkārtnē stādījumi pārveidoti, ierīkojot sporta laukumu. (68., 117.)

Iepretim pilij, pāri ceļam, atrodas divas muižas saimniecības ēkas, kas mūsdienās veiksmīgi pielāgotas pašreizējam dzīves vajadzībām. Vienā no ēkām, kas celta 1876.

gadā un kur atradās stallis, tagad izveidota sporta zāle. Bijušajā klētī ierīkots kultūras nams. Pateicoties veiktajām pārbūvēm, abas minētās ēkas piedzīvo otru mūžu.

No pārējām muižas ēkām interesi varētu izraisīt bijušais Lizuma muižas spirta brūzis, kur tagad darbojas SIA "Ražotāji", kas saldummīļu vidū pazīstama ar konfektnēm "Gotiņa".

LIZUMA MUIŽAS STALLIS, TAGAD SPORTA ZĀLE. 1996. g.

Laikam ritot, vienu cilvēku paaudzi nomaina cita, tomēr cilvēku atmiņās saglabājas pārdzīvotais, senču stāstītās teikas un nostāsti. Lizums un lizumnieši šajā ziņā nav izņēmums. Kā kuriozu atgadījumu vietējie atceras barona Volfa mēģinājumu iegādāties "lētu" darbaspēku no ziemeļiem. Vai tam ticēt, to lai lasītājs izlemj pats.

"Tolaik apkārtnē izplatījies ziņa par iespēju dabūt labus strādniekus, kas tikai jāatvedot no Ziemeļiem. Tad nu Lizuma barons nolēmis, ka arī viņam tādi strādnieki nenāktu par ļaunu, jo latvieši tomēr prasot pārāk lielu samaksu un daudz ēdot. Tā kā ziemeļnieki sūtīti pa dzelzceļu, baronam bijis tiem pakaļ jābrauc uz Stukmaņiem (Pļaviņām), jo tolaik dzelzceļš tālāk vēl neesot bijis uzbūvēts. Gaidot atbraucējus, muižas ļaudis atbrīvojuši tiem vietu kalpu mājā, telpas iztīrījuši un labi silti sakurinājuši. Liels bijis vietējo izbrīns, ieraugot, ka drīz vien pēc ieiešanas namā jaunie iemītnieki atvēruši visus logus un durvis - tiem bijis par karstu. Savukārt latviešu zemnieki nav bijuši ar mieru dzīvot pastāvīgi tādā aukstumā, tādēļ logi un durvis atkal aizvērti ciet. Tad ziemeļnieki devušies ārā un uz muižas dīķu ledus no sniega uzcēlušies sev mājvietas, kur dzīvojuši kopā ar saviem uzticamajiem draugiem - suniem. Tā pagājuši visa ziema un, tuvojoties pavasarim, laiks pamazām palicis siltāks. Līdz ar to dzīvošana uz ledus ar katru dienu kļuvusi nedrošāka. Tad kādu rītu izrādījies, ka naktī ziemeļnieki nozuduši, - pēdas vedušas uz meža pusi. Barons gan mēģinājis dzīties pakaļ, taču bez panākumiem, jo, kur mežā iespējams izbraukt ar suņu pajūgiem, zirgam tik viegli netikt cauri. Bez tam izrādījies, ka slavinātie strādnieki nemaz tik labi neesot bijuši, jo baidījušies no daudzām mums pierastām lietām, tai skaitā -

zirgiem un govīm, kas tiem šķitušas pārāk lielas.” (202.)

Lizuma centra apskati turpināsim, dodoties uz Tīrzas pusi. Preti autobusu pieturai atrodas 50. gados uzstādītā tautumeitas skulptūra. Protams, var dot dažādu māksliniecisko vērtējumu šai ģipša skulptūrai, taču nenoliedzami tā ir sava laikmeta liecība. Turpat netālu piekalnītē tuvu un tālu braucēju uzmanību piesaista Lizuma vējdzirnavas. Šī četrstāvu akmens mūra ēka celta 19. gs. pirmajā pusē (236.), bet tagad pārbūvēta par izstāžu zāli, kur apskatāmas Lizuma apkārtnē dzīvojušo un pašreiz esošo mākslinieku - J. Brektes, I. Brektes un V. Galviņa gleznas. Lizuma vējdzirnavas ir iecienīta apmeklējuma vieta jaunlaulātajiem un to viesiem.

APSIŠU JĒKABA "VECKALAŅĢI" LIZUMĀ. 1996. g.

2 km no Lizuma centra "Veckalaņģu" mājās 1858. gada 8. decembrī dzimis latviešu reālistiskā stāsta aizsācējs Apsišu Jēkabs (istajā vārdā Jānis Jaunzems). (10.) Viņa tēvs Andrejs Jaunzems ir viens no skolu celmlaužiem šajā pusē. Arī dēls gāja tēva pēdās un par skolotāju nostrādāja vairāk nekā 50 sava mūža gadus. (188.) Jau mazotnē nākamais rakstnieks iemilēja dzimto pusi, tās vienreizējo un neatkārtojamo dabu. Netālu no rakstnieka mājām sākas Lizuma gārša, kas jau zēna gados vilinājusi Apsišu Jēkabu ar savu jaukumu visos gadalaikos. Gāršas malā ir liels, pa pusei zemē iegrimis akmens, uz kura rakstnieks milējis apsēsties un pasildties saulītē. Vēlākos gados šī dzimtenes mīlestība un bērnībā gūtie iespaidi attēloti Apsišu Jēkaba literārajos darbos: "No manas dzīves", "Krusttēvs Ādams", "Svešos Jaudīs", "Bagāti radi", "Pie pagasta tiesas". Kā vienu no interesantākajiem Apsišu Jēkaba darbiem var minēt 1928. gadā iznākušo grāmatu "No Lizuma senatnes", kur izpētīti Apsišu Jēkaba raduraksti līdz 17. gs., kā arī dažādas ziņas par Lizuma vēsturi. (189.)

Godinot novadnieku, 1976. gadā lizumnieši Apsišu Jēkaba dzimtajos "Veckalaņģos" ierīkoja piemiņas istabu (145.), bet 1982. gadā sakarā ar rakstnieka 125 gadu jubileju pie ēkas tika atklāta piemiņas plāksne.

"Veckalaņģiem" kaimiņos uz gāršas pusi atrodas "Zemgaļu" mājas, kur dzīvoja

Gosupes velna autors Vilis Zvaigznītis (1913-1997). Tuvojoties mājām, nācējus sagaida vēl viens velniņš - grāmatas lasītājs, kas arī ir V. Zvaigznīša roku darbs. Velnu figūru veidošana bija šī sirmā lizumnieša vaļasprieks, par ko pats meistars labprāt stāstīja saviem ciemiņiem.

Cilvēkiem, kurus interesē mūsu senču servietas, varētu ieteikt apmeklēt Uriekstes pilskalnu, kas atrodas valsts mežā ap 3 km uz ziemeļrietumiem no Lizuma. (143.) Tuvākās mājas ir "Lāčkakti". Pilskalns ierīkots iegarenas formas kalnā Uriekstes upes labajā krastā. Pilskalna ziemeļu puse ir Joti stāva, bet dienvidu puse lēzeni izbeidzas purvainā mežā, ko vietējie iedzīvotāji sauc par Vilku purvu. (143.) Pilskalnā nav kultūras slāņa, kā arī nav ziņu par kādiem senlietu atradumiem. Tādēļ, ņemot vērā tā novietojumu, šo pilskalnu var pieskaitīt pie kara slēptuvēm. (22., 102.-103.)

Kā stāsta teika,

"senos laikos šai vietā velns esot nodomājis celt sev pili. Kādu nakti tas gājis pēc akmeņiem uz tuvējām "Ievānu" mājām. Tur saņēmis pilnu klēpi akmeņu, lai nestu uz pili. Te iedziedājies gailis, un acumirkļi viss klēpis velnam izbiris. To vietu, kur akmeņi izbiruši, iesaukuši par Velna klēpi. Šai vietā vēl tagad redzami daudzi akmeņi, lai gan vietējie iedzīvotāji tos veduši projām ēku celtniecībai. Tā nu velnam izjukusi pils celtniecība." (176.)

No ievērojamiem cilvēkiem vēl Lizuma pagastā dzimuši: "Stapānos" žurnālists Riemeļu Jānis (īstajā vārdā Jānis Tomiņš, 1856.-1924.) (150.), lauksaimnieks, Latvijas lauksaimniecības kameras vadītājs līdz 1940. gadam Rūdolfs Dzērve (1886.-1942.) (53.), valodnieks Alvilis Augstkalns (1907.-1940.) (13.), ārste, medicīnas zinātniece Elza Preimāte (dz. 1920.) (135.) u.c.

Lizuma pagasts. Informācija

Pašvaldība

- Lizuma pagasta padome - Lizumā, tālr. 43382, tālr./fakss 43186

Aptiekas, ārstniecības iestādes

- P/ū "Lizuma aptieka" - Lizuma "Aptiekās", tālr. 43236

- Lizuma lauku ambulance - Lizuma "Agroiecirkņi", tālr. 43146

Auto uzpilde un remonts

- Gulbenes 26. ceļu pārvaldes 2. ceļu uzturēšanas iecirkņa degvielas uzpildes stacija - Lizuma "Balstos" tālr. 43136

- K/s "Kalēji" mehāniskās darbnīcas - Lizuma "Kalējos", tālr. 43392

- "Mavex" degvielas uzpildes stacija - Velēnā, Gulbenes - Smiltenes šosejas 35. km

Ēdināšana

- Aleksandra Ogorodova i/ū "ALINS" kafējnīca "Pie Ozola" - Lizuma "Ozolos", tālr. 43358

- Janīnas Ozoliņas i/ū "Dūjas" ēdnīca - Lizuma "Kalējos", tālr. 43348

- Marutas Dārznieces i/ū "Velves-1" bārs un kafējnīca "Velves" - Lizuma "Klintīs",

kultūras nama pagrabstāvā, tālr. 43598

Izglītības un kultūras iestādes

- Lizuma bibliotēka - Lizumā, tālr. 43106
- Lizuma kultūras nams - Lizuma "Klintis", tālr. 43375
- Lizuma vēdzirnavas - izstāžu zāle - Ilonas Brektes privātipašums - Lizuma "Sauliešos"
- Lizuma vidusskola - Lizumā, tālr. 43172, 43330

Izklaide

- Video kasešu noma - Lizuma lauksaimniecības biedrības ēkā

Kārtības sargāšanas iestādes vai personas

- Gulbenes rajona Policijas nodaļas iecirkņa inspektors Lizuma pagastā - Lizuma "Kalna Avotos", tālr. 43267
- 25. Gulbenes zemessardzes bataljona 3. rotas 1. vads - Tirzas pag. "Vectroškās", tālr. 44374
- Druvienas pagasta "Murānos", tālr 44542

Naktsmītnes

- Lizuma sporta zāle - tālr. 43457
- Lizuma vidusskolas internāts - tālr. 43330, 43269

Pakalpojumi

- Ainas Cānes frizētava - Lizuma "Klintis", tālr. 43141
- Ināras Morozovas frizētava - Lizuma "Vidusskolā" (mazajā ēkā), tālr. 43424
- Jevgenijas Bonkas frizierpakalpojumi - Lizumā, Parka ielā 15-15, tālr. 43307

Pasts, telefona sakaru pakalpojumi

- Lizuma p.n. - Lizumā, LV 4425, tālr. 43340
- Velēnas p.n. - Velēnā, LV 4415, tālr. 44140

Tirdzniecība

- I/u "Dzirnas" rūpniecības preču veikals "JANDA" - Lizumā, Lauksaimniecības biedrības ēkā, tālr. 43433
- K.s. "Vecgulbene" veikals nr. 47 - Velēnā, tālr. 44116
- K.s. "Vecgulbene" veikals nr. 50 - Lizumā, tālr. 43167
- P/s "Ražotāji" veikals "Ražotāji" - Lizuma "Ražotājos", tālr. 43132
- P/s "Ražotāji" veikals "Ražotāji - 1" - Lizuma "Kļavās", tālr. 43132
- SIA "Lizums" veikals "Lizums" - Lizumā, Lauksaimniecības biedrības ēkā
- SIA "Vasarāji" veikals "Vasarāji" - Velēnas "Vasarājos", tālr. 44137
- Skaidrites Melnes i/u "Agvida" veikals "Agvida" - Lizuma "Kļavās", tālr. 43408

Ugunsdzēsēji

- Brīvprātīgo ugunsdzēsēju komandas priekšnieks Jānis Upītis - Lizumā, tālr. 43405, 43186

L Ī G O

P A G A S T S

1. Ušuru ezermītne
2. Ušuru senkapi (kara kapi)
3. Siltāju pamatskola
4. 1920.g. atentāta mēģinājuma vieta pret Ministru prezidentu K. Ulmani

Līgo ciems. 1996.g.

Ligo pagasts atrodas Gulbenes rajona dienvidu daļā, pie robežas ar Madonas rajonu. Tā platība ir 79 km², iedzīvotāju skaits - 585. (217.) Lielākās apdzīvotās vietas ir Ligo un Siltais. Ziemeļrietumu daļā pagastu šķērso Pļaviņu - Gulbenes dzelzceļa līnija. No autoceļiem nozīmīgākie ir Gulbene - Jaungulbene - Madona, Jaungulbene - Ligo, Dzelzava - Lubāna.

Pagasta reljefu kopumā var raksturot kā līdzenu. Izņēmums ir ziemeļrietumu daļa, kas iesniedzas Vidzemes augstienē. (141.) Lielākā upe ir Liede ar pietekām Ušurupīti un Niedrīti. Ziemeļu daļā uz robežas ar Jaungulbenes pagastu atrodas purvu apņemtais Ušura ezers. Pagasta teritorijā atrodas daļa Lielā Mārku purva, kas ir lielākais rajonā. (141.) Pagasta dienvidu un austrumu daļu aizņem plaši mežu masīvi - 3487 ha jeb 44 % no teritorijas. (256.)

Sākotnēji tagadējā Ligo pagasta teritorija piederējusi Jaungulbenes muižai un bijusi sadalīta vairākās pusmuižās. Arī pirms Otrā pasaules kara šī teritorija ietilpa Jaungulbenes pagastā, kas tolaik bija viens no lielākajiem Latvijā. Ar to arī izskaidrojams tas, ka Ligo pagastā ir maz ievērojamu celtnu, - muižas un Jaungulbenes pagasta vajadzībām nepieciešamās administratīvās ēkas celtas tuvāk centram, t.i., Jaungulbenei. Ligo pagasts izveidots tikai pēc Otrā pasaules kara.

LIGO PAGASTS. SILTĀJU PAMATSKOLA. 1996. g.

Pagasta apskati sāksim, dodoties Ligo virzienā no Jaungulbenes puses. Pirms Siltājiem nogriezīsimies pa kreisi un ceļu turpināsim līdz Ušuru kapiem. Šeit apglabāti arī vairāki vietējie skolotāji un kultūras darbinieki. Tūlīt aiz kapiem ir "Ezeriešu" mājas, pie kurām atrodas Ušuru senkapi (saukti arī par Zviedru kapiem un Kara kapiem) un apmetne. Pēc vietējo iedzīvotāju nostāstiem, šeit esot aplēpta manta. Savulaik arī Jaungulbenes muižas barons Tranzē kādos vecos zviedru laika dokumentos esot atradis ziņu par šeit aprakto kara kasi, kurā esot daudz zelta naudas, kas nolikta stikla kastē. Tad Tranzē licis nokalt asus dzelzs iesmus un pārmeklēt kādu uzkalnu. Nekā gan neesot atraduši, bet vēlāk mantas meklētājiem bijis noteikts neiet kopā pa divi, bet pa trīs un vairāk, lai gadījumā, ja mantu atrastu, tie viens otru nenosīstu. (216.) 1922. gadā šeit

veikti arheoloģiskie izrakumi A. Nores vadībā, 1965. gadā - J. Apala vadībā. Pētījumu rezultātā arheologi secinājuši, ka Ušuru apmetne bijusi apdzīvota jau mūsu ēras pirmā gadu tūkstoša vidū. (7.)

Aiz "Ezeriešu" mājām, nogriežoties pa labi, nonāksim pie Ušuru ezera, kas atrodas uz robežas ar Jaungulbenes pagastu. Tas ir viens no dziļākajiem ezeriem Latvijā - lielākais dziļums ir 40 metri. Teika stāsta, ka

"reiz vecos laikos uz Lubu mājām, kas atradušās tur, kur tagad viņo Ušuru ezers, aizgājuši divi skroderi meklēt darbu. Saimnieks viņiem to arī devis. Skroderi par darbu ļoti priecājušies un tūdaļ ķērušies pie šūšanas. Istaba bijusi ļoti silta, un tie pārvietojušies ābeļdārzā zem kuplajām ābelēm, pavēnī. Bet tur atkal nelaime - kur gadījies, kur ne - ap skrodera galda kājām sākusī berzēties saimnieka raibā cūka. Skroderi sākuši kliegt: "Uš! Uš! Uš! Nāc, saimniek!" Te nejauši uz mājām uzkritis liels lietus mākonis, kas visus noslicinājis. Izglābušies tikai skroderi, kas uzminējuši ezera vārdu." (171.)

PIEMIŅAS ZĪME PRET K.ULMANI VĒRSTĀ ATENTĀTA VIETĀ. 1996. g.

Vairākās citās teikās stāstīts par milzi, kas senāk šeit dzīvojis.

"Tur, kur tagad Ušuru ezers, agrāk bijusi pļava. Pļavā atradies kaļķu ceplis, kur dzīvojis milzis Ušurs. Ušurs aizvien laupījis apkārtnējiem saimniekiem lopus un dažreiz negriezis pat ceļa cilvēkiem. Reiz viņš paņēmis un aizvedis uz cepli tuvākā kaimiņa vērsēnu. Saimnieks bēdājies, bet nekā nevarējis izdarīt. Saimniekam bijis stiprs puisis. Tas apņēmis vērsēnu atvest atpakaļ. No rīta tas aizgājis uz cepli un kļaudzinājis labi stipri. Milzis dusmīgi uzprasījis, ko šis gribot. Šis atbildējis, ka esot atnācis vērsēnam pakaļ. Milzis uzsaucis, lai lasoties projām. Puisis pārskaities un spēris ar kāju cepla durvīs. Ceplis sacis grimt, un viņa vietā sākušas skriet ūdens strūkļas. Drīz visa pļava

pārvērtusies par ezeru.” (111.)

Tomēr lielāko ievēribu Ušuru ezers un reizē arī Līgo pagasts izpelnījies ar tajā esošo klāstu mītni. Tā atrodas pretī Ezerupītes ietekai ap 104 m no dienvidrietumu krasta. (245.) Arheologi izpētījuši, ka ezerā esošā Līņsaliņa nav nekas cits kā dūņām un smiltīm apskalotas apmetnes atliekas, kas pēc upītes bagarēšanas un ezera līmeņa nokrišanās vietumis paceļas līdz 0,6 m virs ūdens. (7.) Lai ezera mītni apzinātu, 1964. un 1965. gada vasarā šeit izdarīti arheoloģiskie izrakumi J. Apala vadībā. (79., 342.) To rezultātā iegūtas ziņas par šīs mītnes formu un izmēriem, celtnu konstrukciju, kultūras slāņa biezumu. Īpaši bagātīgs ir pētījumu gaitā atrasto senlietu klāsts: ap 3000 māla trauku lausku, dažādas organiskās vielas - zīles, rieksti, tāsīs, čiekuri; no senlietām varētu minēt dzelzs šaurasmens cirvi un vairākas bronzas pakavsaktas ar tordēto loku un atroģitiem galiem. Interesanti, ka pagaidām kultūras slāni nav atrastas kaulu atliekas (7.), kas tikai norāda, ka pētījumi vēl turpināmi.

Turpinājumā dosimies atpakaļ uz Siltājiem. Šeit atrodas viena no pagasta vecākajām ēkām - Siltāju (agrāk Siltā) pamatskola. Tā celta 1876. gadā kā Jaungulbenes divgadīgā ministrijas skola. (145.) Tajā vienu gadu (no 1916. līdz 1917. g.) par skolotāju strādāja dzejnieks Vilis Plūdons. (155.) Skolā mācījusies aktrīse Antra Liedskalniņa (dz. 1930.), kurai šis pagasts ir dzimtā puse.

Pagasta apskati nobeidzot, no Siltājiem caur Līgo dosimies līdz pagasta robežai ar Madonas rajonu un pie Liedeskroga nogriezīsimies pa kreisi. Mazliet uz priekšu, vecā Dzelzavas - Lubānas ceļa malā uzstādīta piemiņas zīme vietā, kur 1920. gadā notika atentāta mēģinājums pret Ministru prezidentu Kārli Ulmani. Piemiņas zīmi 1938. gadā uzstādīja Lubānas aizsargi, taču pēc Otrā pasaules kara akmeni ievēla mežā un uzrakstu iznīcināja. 1988. gada vasarā Lubānas LNNK grupa sarīkoja talku un piemiņas akmens atkal nokļuva savā vietā, vēlāk parādījās arī jauns uzraksts.

Līgo pagasts. Informācija

Pašvaldība

- Līgo pagasta padome - Līgo, tālr. 31244

Aptiekas, ārstniecības iestādes

- Līgo feldšeru-vecmāšu punkts - Līgo, Krasta ielā 14, tālr. 31283

Izglītības un kultūras iestādes

- Līgo bibliotēka - Līgo "Pakrastēs"

- Līgo kultūras nams - Līgo "Pikolos", tālr. 31245

- Siltāju pamatskola - Siltājos, tālr. 31216

Kārtības sargāšanas iestādes vai personas

- Gulbenes rajona Policijas nodaļas iecirkņa inspektors Līgo pagastā - Līgo "Kraatos", tālr. 31232

- 25. Gulbenes zemessardzes bataljona 2. rotas 1. vads - Jaungulbenes pag. "Veczakaros", tālr. 31616

Pasts, telefona sakaru pakalpojumi

- Līgo p.n. - Līgo, LV 4421, tālr. 31240

Tirdzniecība

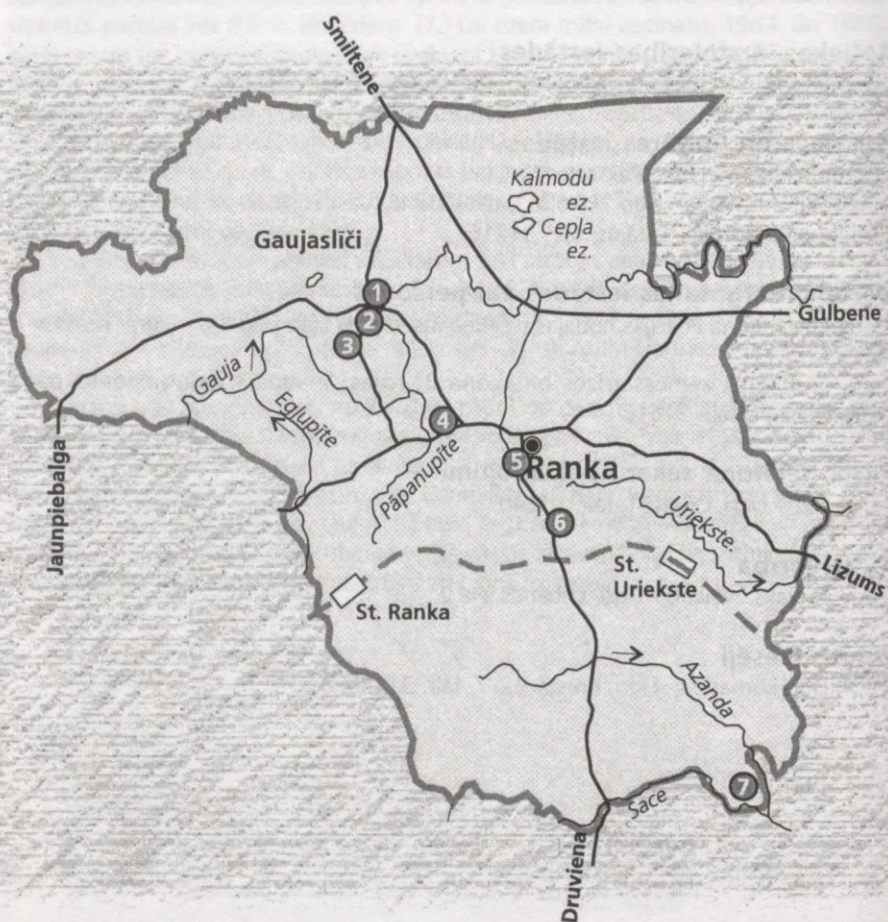
- l/u "Zodiaks" veikals - Līgo, Lubānas ielā 2

Ugunsdzēsēji

- BUB Līgo komanda - Līgo, Krasta ielā 7, tālr. 31289

RANKAS

P A G A S T S

1. Rankas Elizabetes skola (tagad Rēveju pamatskola)
2. Rankas kartonfabrika
3. Kaudžu pilskalns
4. Rankas kapi
5. Rankas muiža
6. Rankas Lutera skola (tagad Rankas pamatskola)
7. Silāješku pilskalns (Vēlna kalns)

Rankas pienotava. 1996.g.

Rankas pagasts atrodas rajona rietumu daļā pie robežas ar Cēsu un Valkas rajonu. Tā platība ir 184 km², iedzīvotāju skaits - 1782. (217.) Lielākās apdzīvotās vietas ir Ranka, Rēveļi, Uriekste, Birzuļi, Kutumi un Ērkalni. Pagastu šķērso Rīgas - Pīlāvas (caur Ieriķiem) dzelzceļa līnija. No autoceļiem nozīmīgākie ir Gulbene - Smiltene, Ranka - Jaunpiebalga.

Reljefa ziņā Rankas pagasta teritorijā vērojama Vidzemes augstienes pāreja Vidusgaujas iepakā. (164.) Pagasta ziemeļaustrumos plešas smilšainie līdzenumi, bet pārējā daļa ir pauguraināka, ar māla, grants un oļu nogulumiem. (164.) Uz dažādām ūdensšķirtnes pusēm ūdeņus nones Gauja ar pietekām Palsu, Eglupīti, Pāpanupīti, Lazdupīti, Urieksti un Tīrzas pietekas Azanda un Sace. Meži pagastā aizņem 10703,7 ha lielu platību jeb 56 % no teritorijas. Lielākie mežu masīvi ir pagasta ziemeļaustrumu daļā. (256.) Šeit atrodas arī vairāki purvi, no kuriem lielākais ir Lielais (132 ha) un Apšupes (125 ha). (80., 152.-158.) No ezeriem minami Kalmodu, Cepļa un Janeļu ezeri, kas atrodas pagasta ziemeļdaļā.

RANKAS MUIŽAS PILS. 20./30. gadi.

Teika stāsta, ka Ranka savu nosaukumu ieguvusi no Tālavas virsaiša Tālivalža dēla Rameķa vārda, kas šo novadu pārvaldījis senatnē. (208.) Laika gaitā nosaukums pārveidojies - senākajos rakstītajos avotos, kā arī vēl 20. gados tika lietots Rankas nosaukums, kas vēlāk kļuva par tagad lietoto Ranku. Domājams, šis izmaiņas galvenais cēlonis bijis izrunas ērtums.

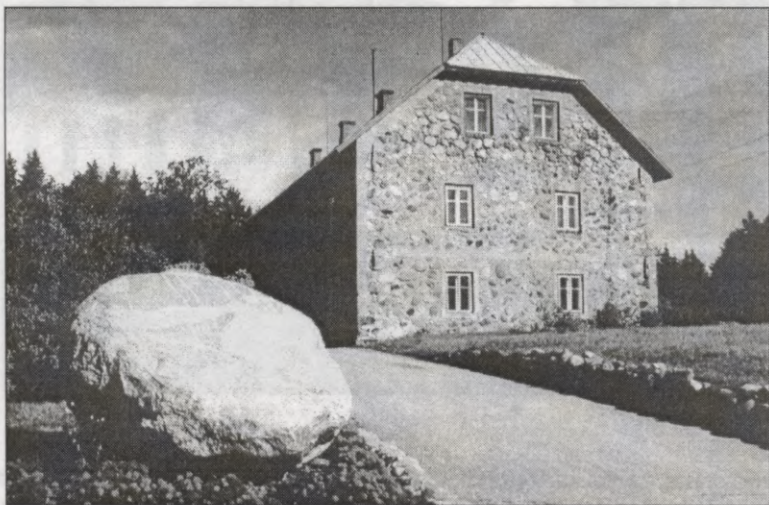
Savu ceļojumu pa Rankas pagastu sāksim no rajona robežas - Ūdrupē, kur nogriezīsimies uz Rēveļiem.

Iebraucot Rēveļos, uzmanību piesaista senatnīga akmens mūra ēka ceļa kreisajā pusē. Tā ir Rēveļu pamatskola, kuras celtniecība sākta 1879. gadā pēc Rankas muižas barona Leona Meiendorfa rīkojuma. Jau pēc gada - 1880. gada 17. novembrī - notika iesvētīšanas svētki, un skolā sākās mācības. Laika gaitā vairākkārt mainījies tās nosaukums, sākotnēji - Elizabetes pamatskola, no 1947. gada - Rankas-Rēveļu nepilnā

vidusskola, no 1960. gada - Rēveļu astoņgadīgā skola, un visbeidzot - Rēveļu pamatskola. Par godu skolas 115 gadu jubilejai 1995. gada rudenī skolas apkārtnē iestādīta ozolu birzs. (246.)

Turpinot ceļu Rankas virzienā, pirms tilta pār Gauju ceļa labajā pusē ir viens no vecākajiem rūpniecības uzņēmumiem Gulbenes rajonā - Rankas kartonfabrika. Savu darbību tā sākusi 1897. gadā. (21.)

Apmēram 1 km uz ziemeļrietumiem no kartona fabrikas Gaujas labajā krastā starp "Pilskalnu" un "Tirumsiliešu" mājām atrodas Kaudžu pilskalns (230.), uz kura, pēc nostāstiem, atradusies Rameķa pils. Pilskalns ierīkots savrupā uzkalniņā, kas atdalījies no Gaujas augstā krasta. (22., 104.-105.) Tā plakums atrodas apmēram 20 m augstumā, tas ir līdzens, pret vidu ielejots. Plakuma dienvidu galā uzmests uzbērums, kas sasniedz 2 m augstumu. Līdzīgs uzbērums ir arī ziemeļu galā, tikai zemāks. Ieeja pilskalnā ir no dienvidiem, jo citur tā bijusi grūtāk ierīkojama. (22., 104.-105.) Kultūras slānis labi izteikts, bagāts ar oglēm, lauskām un akmeņiem. Pēc vietējo iedzīvotāju nostāstiem, uz kalna agrāk bijusi pils, bet tās pagrabos, kas esot kalna iekšienē, glabājoties zelta nauda. Kādreiz to mēģinājis atrast Rankas muižas barons un atradis zelta pakavu. (22., 104.-105.) Pēc arheologu atzinuma, Kaudžu pilskalns ir viens no varenākajiem apkārtnē un pieskaitāms kādreizējiem administratīvajiem centriem. (232.)

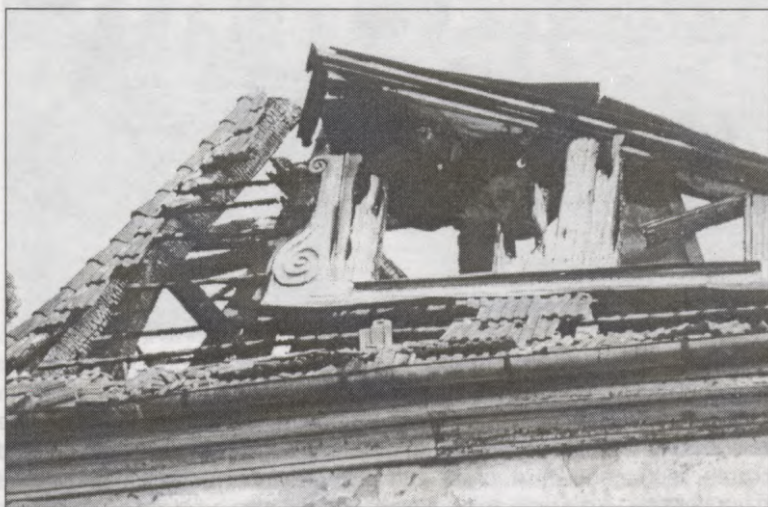
RĒVEĻU PAMATSKOLA. 1996. g.

Gaujas kreisajā krastā augšpus Rēveļiem "Sējatu" māju apkārtnē ir jauki dabas skati. Šeit iespējams aplūkot no Gaujas augstajiem krastiem izplūstošos Rutkaviņu avotus.

Šķērsojot Gauju, apmēram pēc 1,5 km sasniegsim ceļu krustojumu, kurā ceļš pa labi aizved uz Jaunpiebalgu, bet pa kreisi - uz Ranku, kurp mēs dosimies. Nobraucot mazliet vairāk kā 1 km, ceļa kreisajā pusē ir Rankas kapi. Tie iekārtoti 20. gadu otrajā pusē. Kapsētas priekšplānā - 30. gados celtā kapliča. Kapos apglabāts dzejnieks, žurnālists un sabiedriskais darbinieks Ēriks Raisters (1905. - 1967.), pārapbedīts te

1994. gada 2. jūlijā no ASV (99.), vairāki vietējie kultūras un sabiedriskie darbinieki.

Ceļu turpinot, sasniegsim Ranku. Pirmās rakstītās ziņas par to (vāc. Rankau) sastopamas 1528. gadā, kad Rīgas arhibīskaps to izlēņojis savam padomniekam Rozenam. (219., 9.) Poļu laikos muiža bija Dubinska, Krūzes, Delviga un atkal Dubinska valdījums. (39., 164.) Domājams, šīs minētās personas bija muižas nomnieki, jo 1625. gadā Zviedrijas karalis Gustavs I Ādolfs Rankas muižu atņēma Rozeniem par piesliešanos poļiem un izlēņoja savam admirālim Gildenhelmam. (219., 16. - 18.) Pēc tā nāves 1650. gadā muiža kādu laiku bija novēlēta viņa mantiniekiem. 1670. gadā Zviedrijas karaliene Rankas muižu izlēņoja artilērijas pulkvedim, vēlāk padomniekam un landmaršalam Strēlam fon Holšteinaim, kurš jau pēc gada to saņēma kā dāvinājumu. Pēc tam sakarā ar muižu redukciju no 1684. gada Ranku pārvērtā par domēņu muižu, un tāda tā palika līdz 1723. gadam, kad to atdeva atpakaļ fon Holšteina dēlam Oto Vilhelmam. Savukārt viņš šo muižu 1732. gadā pārdeva vēlākajam ģenerālmajoram Burhardam Ernstam fon Trautfeteram. Šajā laikā Rankai pievienota Saliņas muiža. 1786. gadā muižu mantoja Margareta Doroteja fon Budberga, precējusies fon Rihtere. Laikā no 18. gs. vidus līdz 19. gs. 30. gadiem Rankas muiža tika vairākkārt iznomāta. Sākot ar 18. gs. otro pusi, muiža bija apgrūtināta ar parādzimēm, līdz beidzot 1836. gadā tā pārgāja baronu Meiendorfu īpašumā, kas šeit saimniekoja līdz Latvijas Republikas agrārreformai 20. gs. 20. gadu sākumā. Pēc tam Rankas muižas zemi un ēkas sadalīja dažādām vietējām biedrībām, pašvaldību organizācijām, bet pili ar apkārtējām ēkām un zemi ieguva Valsts Rankas mājturības skola.

RANKAS PILS. 1996.g.

Tagadējā Rankas muižas centra veidošana, domājams, sākusies pēc 1724. gada, jo revīzijas laikā konstatēts, ka visas 17. gs. beigās jaunuzceltās koka ēkas nodegušas Ziemeļu kara laikā. (219., 78.-79.) Precīzas ziņas par to, kad uzcelta tagadējā muižas dzīvojamā ēka, pagaidām nav atrastas. Taču domājams, ka tā celta ap 18. gs. vidu un vēlākos gados vairākkārt pārbūvēta, paplašinot līdz tagadējiem apjomiem. Plašas

pārbūves notikušas laikā no 1836. līdz 1866. gadam, kuru rezultātā pils iekštelpu plānojums, interjers un fasādes izveidotas atbilstoši tā laika valdošajam klasicisma stilam. Ap šo laiku celtas arī muižas mūra saimniecības ēkas - kalpu mājas, kūtis, klētis, dārznieka māja, "brūzis" un citas, kas daļēji saglabājušās līdz mūsu dienām. Nozīmīgas pārbūves pili risinājās arī 20. gs. 30. gados, kad šeit saimniekoja Valsts Rankas mājturības skola. Pēc Otrā pasaules kara pils tika piešķirta Rankas lauksaimniecības skolai, kas ir arī tās pašreizējais īpašnieks. Precīzāk gan būtu teikt - drupu īpašnieks, jo savulaik greznās muižas ēkas ir stipri nolaistā stāvoklī. 70. gadu nogalē toreizējai Rankas 13. lauku profesionāli tehniskajai vidusskolai tika uzcelts jauns mācību korpus. Pēc pārvākšanās uz to vecā pils palika bez praktiskas izmantošanas, kā rezultātā 1986. gada augustā izcēlās ugunsgrēks, kura laikā izdega ēkas jumta stāvs. (247.) Drīz pēc tam tika uzlikts pagaidu jumts un likās, ka ēka piedzīvos savu atdzimšanu. Taču to izjauca vēl viens ugunsgrēks 1990. gada maijā. Šoreiz postījumi bija daudz lielāki, un tos vēl palielināja vietējie iedzīvotāji, izmantojot sagruvušo ēku "lētu" celtniecības materiālu ieguvei. Tā desmit gadu laikā Rankas muižas pils pārvērtusies drupu kaudzē.

RANKAS PILS. 1996. g.

Ap pili ir 6,4 ha liels parks, kurā ir divi diķi. (68., 117.) Parks veidots kā brīva plānojuma masīvi un lauces. Tajā stādītas vietējo un eksotisku sugu koki un krūmi. Parkā daudz kļavu, ozolu, liepu, gobu, apšu, pilādžu un lazdu. No introducētajiem augiem minami Nordmaņa baltegle, čuskveida egle un īve. (95.) Šeit zaļo arī viens no valsts uzskaitē ņemtajiem dižozoliem, kura apkārtmērs ir 4,6 metri. Parkā daudz jaunu stādījumu, tas tiek labi kopts.

Dodoties no Rankas uz Druvienu, apmēram pēc 4 km nonāksim pie vecu koku ieskaucas akmens mūra ēkas. Tā ir 1887. gadā celtā Rankas Lutera skola (9.), tagad Rankas pamatskola. Tās absolventu vidū ir arī aktieris Uldis Pūcītis.

Pirms beidzam savu ceļojumu pa Rankas pagastu, vēl par kādu pilskalnu, kas atrodas pagasta dienviddaļā mežainā apvidū (tādēļ bez zinātāja palīdzības būs grūti atrast) pie

robežas ar Druvienas pagastu. Tas ir Silaješku pilskalns, ko dēvē arī par Velna kalnu. (208.) Kalnam tuvākās ir "Silenieku" mājas. No ziemeļiem - ziemeļaustrumiem to apliec Azandas upe, bet no dienvidiem - Sacēs upīte. Šajā apvidū ir vairāki pauguri, pilskalns ierīkots augstākajā no tiem. Kalna lēzenākā puse nocietināta, rokot grāvjus, pavisam trīs. Pilskalnā ved divas ieejas - viena no dienvidaustrumiem, otra no dienvidrietumiem. (22., 106.-107.) Kultūras slānis ir niecīgs, kas ļauj secināt, ka pilskalns apdzīvots neilgi. Šeit atrastas bez ripas darinātu trauku lauskas, akmeņu drumslas un ogles. Domājams, šis kalns izmantots kā paslēptuve kara laikos. Tuvīnajās "Birzuļu" mājās novadpētnieks J. Kučers pierakstījis nostāstu:

"Senatnē šai kalnā bijusi Tālivalža dēla Druvvalža dzīves vieta. Uz kalna bijusi stipra pils, no kurienes tas pārvaldījis apvidu. Iespējams, no Druvvalža vārda cēlies kaimiņu pagasta nosaukums - Druvienu." (208.)

RANKAS KULTŪRAS NAMS. 1996. g.

Rankas pagasts ir dzimtā puse vairākiem plašāk pazīstamiem cilvēkiem: "Magnūžos" dzimis tautskolotājs un diriģents Jānis Pirro (1836.-1916.) (117.), "Lejasveckalvos" - rakstnieks Kārlis Kraujiņš (1879.-1975.) (133.), "Pakalniešos" - agronoms, Tautas Padomes loceklis, Satversmes Sapulces un 1. un 2. Saeimas deputāts, zemkopības ministrs Ernests Bauers (1882.-1926.) (17.), "Kāķupos" - skolotājs un diriģents Kārlis Martinsons (1883.-1969.) (211.), "Sproģos" - arhitekts Augusts Raisters (1888.-1967.) (70.), "Līvānu" mājās - dzejnieks un žurnālists Ēriks Raisters (1905.-1967.) (99.). Ranka ir dzimtā vieta dziedātājai Maijai Krīgenai, tulkotājai Skaidrītei Jaunarājai, aktierim Uldim Pūcītim, Gaidim Graudiņam, gleznotājam Pēterim Krūmiņam un daudziem citiem. (GRCB)

Rankas pagasts. Informācija

Pašvaldība

- Rankas pagasta padome - Rankā, tālr. 44767, 44640

Aptiekas, ārstniecības iestādes

- Rankas pagasta aptieka - Rankā, tālr. 44668

- Rankas pagasta doktorats - Rankā, tālr. 44740

Ēdināšana

- Rankas pienotavas ēdnīca "Pie Rankas sieriem" - Rankā, tālr. 44622, 44792

Izglītības un kultūras iestādes

- Rankas bibliotēka - Rankā, tālr. 44760

- Rankas 2. bibliotēka - kartona fabrikā,

- Rankas kultūras nams - Rankā, tālr. 44760

- Rankas pamatskola - Rankā, tālr. 44671

- Rēveļu pamatskola - Rēveļos, tālr. 44466

- Rankas lauksaimniecības skola - Rankā, tālr. 44724

Kārtības sargāšanas iestādes vai personas

- Gulbenes rajona Policijas nodaļas iecirkņa inspektors Rankas pagastā - Rankas "Krustakalnos", tālr. 44736

Naktsmītnes

- Rankas lauksaimniecības skolas kopmītnes - Rankā, tālr. 44724

Pakalpojumi

- Santas Straumes i/u frizētava - Rankas "Gatvės-4" - 9, tālr. 44641

Pasts, telefona sakaru pakalpojumi

- Krustakmens p.n. - Krustakmens, LV 4418, tālr. 44440

- Rankas p.n. - Rankā, LV 4416, tālr. 44787

Tirdzniecība

- Ata Ērgļa i/u veikals "Pie Ata" - Rankas "Gatvės-6" - 6

- Ilzes Lagimovas i/u veikals "Brīnumi" - Rankas "Brīnumos", tālr. 44744

- K.s. "Vecgulbene" veikals nr. 59 - Rankas "Stūrīšos", tālr. 44794

- K.s. "Vecgulbene" veikals nr. 62 - Gaujasličos, tālr. 44408

- Liksmas Haļinas i/u veikals "Sēlis" - Gaujasličos, Gaujas ielā 3

- Maijas Dikmanes i/u veikals "Pie Maijas" - Rēveļos, kartonfabrikā

- SIA "Apgāde" veikals - Rankas "Druvvaldos", tālr. 44721

Ugunsdzēsēji

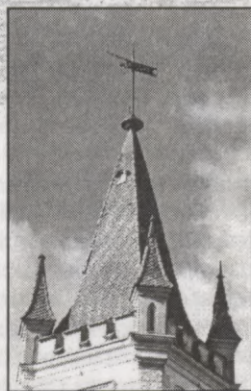
- Atbildīgais par ugunsdzēsību Rankas pag. - Rankā, tālr. 44640

STĀMERIENAS

P A G A S T S

1. Stāmerienas muiža
2. Sv. Aleksandra Ņevska pareizticīgo baznīca
3. Stāmerienas pamatskola
4. Stāmerienas kapi
5. Šaursliežu dzelzceļa stacija
6. Stāmerienas centrs
7. Skolu senkapi
8. Kalnamuiža

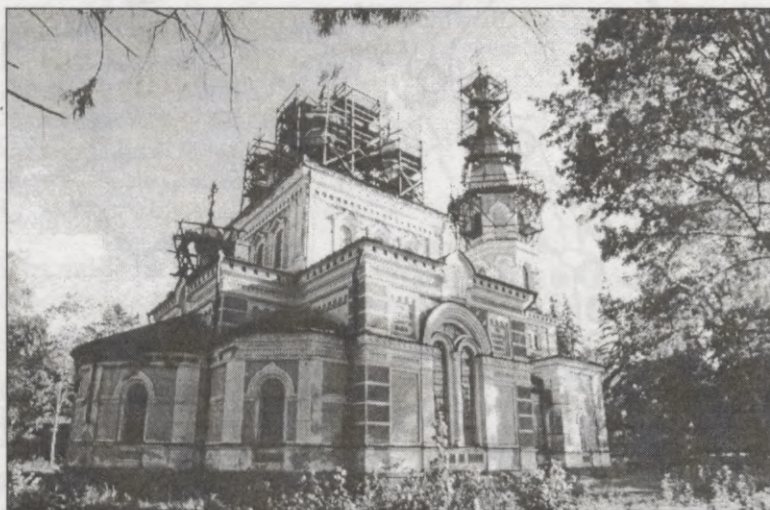

Stāmerienas muižas pils tornis.
1996.g.

Stāmerienas pagasts atrodas rajona ziemeļaustrumu daļā un robežojas ar Alūksnes rajonu. Tā platība ir 130 km², iedzīvotāju skaits - 1367. (217.) Lielākās apdzīvotās vietas ir Stāmeriena un Kalniena. Pagastu šķērso divas dzelzceļa līnijas: Rīga - Pitalova un Gulbene - Alūksne. Nozīmīgākie autoceļi ir Gulbene - Balvi un Gulbene - Alūksne.

Pagasta ziemeļrietumu daļā reljefu veido Gulbenes paugurvalnis, kas austrumdaļā pāriet Austrumlatvijas zemienē. (130.) Caur pagasta teritoriju uz Pededzi savus ūdeņus nes Melnupe un Pogupe. Ziemeļdaļā gar robežu ar Alūksnes rajonu tek Paparze ar Rudupi. Lielākie ezeri - Ludza (279 ha), kas vienlaikus ir arī lielākais rajonā, Stāmerienas (88 ha), Pogas (27 ha), Kalnienas (17 ha). (130.) Meži aizņem 5849,4 ha jeb 43 % no teritorijas. (256.) Lielākie mežu masīvi ir ziemeļu un ziemeļaustrumu daļā.

Savu ceļojumu pa Stāmerienas pagastu sāksim no Gulbenes - Balvu šosejas, nogriežoties uz Stāmerienu, ko sasniegsim pēc 2,7 km.

SV. A. ŅEVSKA STĀMERIENAS PAREIZTICĪGO BAZNĪCA. 1996. g.

Kāds nostāsts vēsta, ka senatnē zemes šajā apvidū piederējušas kādiem Stāmeriem, no kā arī cēlies Stāmerienas nosaukums. Ap 1765. gadu pie Stāmerienas ezera dibināta Stāmeres pusmuiža ar dzirnavām un krogu (100.), kas ietilpa Vecgulbenes muižas teritorijā. 1802. gadā Stāmerienas (vāc. Stomersee) pusmuiža atdalīta no Vecgulbenes kā patstāvīga vienība. Muižas pirmais īpašnieks bija Johans Gotlībs fon Volfs, bet pēc viņa nāves to mantoja pēcnācēji. (218.) 1883. gadā par Stāmerienas muižas īpašniekiem kļuva brāļi Boriss un Pauls fon Volfi. Boriss fon Volfs 1894. gadā apprecējās ar itāliešu dziedātāju marķīzi Terezi Lauru Alisi Barbi, kas 1918. gadā pēc abu brāļu nāves kļuva par muižas īpašnieci kopā ar savu meitu Aleksandru. Tā paša gada rudenī Aleksandra salaulājās ar baronu Pilaru fon Pilhauu, kas uzskatāms par pēdējo Stāmerienas muižas īpašnieku. Borisa fon Volfa atraitne Alise sešdesmit gadu vecumā 1920. gada aprīlī salaulājās ar Itālijā pazīstamo diplomātu un senatoru marķīzu Postro Tomazi Toreti, itāliešu rakstnieka Džuzepes Tomazi di Lampeduzas radnieku. Vēlākajos gados arī Dž. di Lampeduza vairākkārt viesojās Stāmerienas muižā, līdz beidzot 1932. gadā salaulājās

ar barona A. Pilara fon Pilhaua šķirto sievu Aleksandru, dzim. Volfu. Pasaules slavu Džuzepe Tomazi di Lampeduza ieguva tikai pēc nāves ar savu vienīgo romānu "Gepards", kas latviešu valodā izdots 1964. gadā un atkārtoti - 1997. gadā. Pirmajā izdevumā pievienotajā anotācijā teikts:

"Dzius būdams, viņš bija viens no cilvēkiem, kam lemts redzēt vairāk nekā citiem, viens no tiem, kas uztver asāk, jūt skaudrāk un pasauli skata ar vērigākām acīm nekā citi. Tātad viņš tomēr bija rakstnieks. Taču neviens to nezināja un viņš pats - neapjauta. Kādreiz, vēl pusmūžā, viņš atzinies, ka gribētu uzrakstīt romānu, kura darbība notiktu dzimtajā Sicīlijā, tai vēstures posmā, kad Garibaldi vienības izcēlās krastā Marsalā, un kura centrālais tēls būtu viņa vectēvs Džulio di Lampeduza. Divdesmit piecus gadus vēlāk viņš beidzot sāk rakstīt. 1955. gada rudenī piepildījās ar smalku vienmērīgu rokrakstu pirmā lappuse biezā kladē, bet 1956. gada pavasarī - pēdējā lapa. "Geparda" manuskriptam nav melnraksta, nav labojumu, nav variantu. Romāns uzrakstīts nedaudzos mēnešos, bet ilgus gadus rakstīts domās, staigājot pa saules izdedzināto Sicīlijas zemi un Stāmerienas parka ēnainajām alejām Latvijā, klausoties vilcienu riteņu dunā ārzemju ceļojumos, raugoties Vidusjūras nekustīgajā zilumā un Baltijas jūras pelēkajos viļņos." (77.)

STĀMERIENAS KAFEJNĪCA "SONĀTE". 1996. g.

Lai gan Lampeduza laiku pa laikam uzturējās Stāmerienas pili, tomēr tā nav bijusi viņa pastāvīgā dzīves vieta. Dažviet literatūrā un aprakstos par Stāmerienas pili Dž. Tomazi di Lampeduza tiek minēts kā pēdējais Stāmerienas muižas īpašnieks, taču šim apgalvojumam nav pamata.

Runājot par muižas ēku būvēsturi, nav iespējams norādīt precīzus to celšanas gadus un arhitektus, kas piedalījušies to izveidē. Tomēr domājams, ka tā izveidojusies 19. gs. pirmajā pusē un, salīdzinot ar citām Vidzemes muižām, ir samērā jauna. (218.) Muižnieku dzīvojamā ēka - pils - celta historisma stilā un ir viena no skaistākajām Gulbenes rajonā. Tās celtniecības laiks datējams ar 19. gs. 50. gadu beigām vai 60. gadiem. Ap pili ir

28,4 ha liels parks, kas veidots ainavu stilā. (196., 25.) Tas atrodas kalnainā, ūdeņiem bagātā apvidū. No rietumiem un ziemeļrietumiem to ieskauj Stāmerienas ezera līči, bet no dienvidiem piekļaujas Pogas ezers. Abus ezerus savieno kanāls, kas tek cauri parkam. Kanālu aizsprostojot, izveidots plašs dzirnavezers, un ziemeļaustrumos no tā ierīkots liels diķis. Arhitektoniski parks iekārtots pēc tā saucamā vēdekļveida principa, kurā ainavu perspektīvas iziet no vienota kompozīcijas centra - Stāmerienas pils. Šis parks pieskaitāms pie skaistākajiem parkiem un ir viens no labākajiem vēdekļveida kompozīcijas paraugiem Latvijā. Parkā stādītas gan vietējās, gan eksotisku augu sugas. No vietējām sugām daudz melnalkšņu, ošu, egļu, apšu, ozolu, liepu, kā arī lazdu, segliņu, parasto sausseržu, irbeņu u.c. Nozīmīgākās eksotiskās sugas - Eiropas lapegle, balzama un Sibīrijas baltegle, duglāzija u.c. (68.) No daudzajām muižas saimniecības ēkām līdz mūsu dienām saglabājušās dažas, un kā interesantākās var minēt klēti ar pusaploces arkām un dārznieka māju.

KALNAMUIŽAS PILS, TAGAD KALNIENAS PAMATSKOLA. 1996.g.

Runājot par Stāmerienu, nevar nepieminēt 1905. gada notikumus, kas risinājās šajā apkārtnē. Jau pirms 1905. gada Stāmerienas pagastā nodibinājās Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas nelegālais pulciņš Jāņa Gavara vadībā. (25.) Revolucionāri apkārtnē izvērta aktīvu darbību, sarīkojot demonstrācijas un vairākas tautas sapulces. 1905. gada novembra beigās tautas pārstāvji ievēlēja Stāmerienas pagasta rīcības komiteju 12 cilvēku sastāvā ar priekšsēdētāju J. Gavaru. Aktivajai darbībai sekoja represijas - vairāki biedri tika arestēti un ieslodzīti Stāmerienas pilī. Lai tos atbrīvotu, revolucionāri izstrādāja dažādus plānus. Tobrīd pilī uzturējās arī no apkārtējām muižām sabraukušie muižnieki, kas savos īpašumos vairs nejutās droši, un to sargi - kazaki. Stāmerienas pils tika pārvērsta cietoksnī, aizmūrējot apakšstāva logus ar ķieģeļiem un atstājot caurumus šaušanai. 1. decembrī pils apkārtnē sapulcējās ļaudis no tuvākas un tālākas apkārtnes gan braukšus, gan kājām. Stāmerienas dzelzceļa stacijā pienāca īpaši vilcieni ar uzbrukuma dalībniekiem. Kopumā pils ielenkšanā piedalījās

vairāki simti cilvēku. Pēc neveiksmīga uzbrukuma revolucionāri sūtīja pie aplenktajiem muižniekiem delegāciju ar priekšlikumiem, lai tie bez ieročiem atstātu pili sešu stundu laikā. Muižnieki atbildēja, ka viņi ieročus neatdošot, bet pili atstāt sešu stundu laikā esot ar mieru, ja vien tiem būšot garantēta drošība 12 verstu apkārtnē. Tā kā sarunās kompromisu neizdevās panākt, drīz vien atsākās uzbrukumi pilij. Tad kļuva zināms, ka no Pēterburgas puses palīgā aplenktajiem muižniekiem tuvojās karaspēks. No pils aplencēju vidus dažus simtus liels cīnītāju pulks devās to sagaidīt pie tilta pār Sitas upi (par Sitas kauju sīkāk skat. nodaļā par Litenes pagastu). Uzbrukuma trešās dienas naktī aplencēji, iepriekš nodedzinājuši Stāmerienas muižas īpašniekam piederošo līnu fabriku, mēģināja nodedzināt arī pili, taču tas neizdevās. Gaismai austot, aplencēji uz brīdi atkāpās, lai pārgrupētu spēkus. Šo gadījumu izmantoja pili ielenktie muižnieki un ēku slepus atstāja. (148.) Pēc baronu aizbēgšanas revolucionāri atkal sapulcējās un sprieda, ko darīt ar pili. Daži no viņiem gribēja to nodedzināt, taču sapulcē nolēma, ka pils netiks dedzināta. Neskatoties uz to, kāds tomēr ēku aizdedzināja un pils nodega tāda, kādu to muižnieki bija atstājuši. Pirms aizdedzināšanas no tās nekas netika iznests ārā. (5.) 1905. gada decembra otrajā pusē Stāmerienā ieradās soda ekspedīcija, kas uzsāka revolucionāru meklēšanu un sodīšanu. Pie Stāmerienas pils drupām tika nošauts Jānis Gavārs, kas vadīja revolucionāro kustību novadā un uzbrukumu pilij. (83., 82.) Drīz pēc tam tika uzsākta izpostītās pils atjaunošana. Ugunsgrēka laikā celtnieki bija stipri cietuši, no tās bija saglabājušās tikai mūra sienas un skursteņi. Lai palīdzētu 1905. gada notikumos cietušajiem muižniekiem, valdība nodibināja vairākos apriņķos īpašas komisijas, kas tiem izsniedza pabalstus. No Valkas apriņķa muižniekiem paredzētā naudas pabalsta lielāko - 24 tūkstošus rubļu - saņēma Stāmerienas muižas īpašnieks, tāpēc var secināt, ka Stāmerienas muižas zaudējumi bijuši vislielākie Valkas apriņķī. (218.) Izdegusi Stāmerienas pils dažu gadu laikā tika atjaunota, tiesa, ne vairs sākotnējā izskatā. Fasādēs parādījās jūgendstila iezīmes - dekoratīvi cilņi - lauvu un sieviešu galvas, baronu Volfu dzimtas ģerbonis. Kopumā ēka kļuva vēl izteiksmīgāka nekā pirms degšanas. 1908. gadā pils atjaunošanas darbi tika pabeigti, kā to norāda arī pils tornī esošais vēja rādītājs. Pēc Otrā pasaules kara telpas tika izmantotas administratīvu un mācību iestāžu vajadzībām. Taču kā katrai lietai, kam vairāki saimnieki, īstenībā saimnieku nebija, tā arī Stāmerienas pils ar katru gadu vairāk izjuta īsta saimnieka trūkumu. Pamazām lika manīt nu jau daudzus gadus bojātais jumts. Situāciju saasināja fakts, ka nu jau ēka vispār stāv tukša.

Dodoties uz Stāmerienas dzelzceļa stacijas pusi, drīz vien nonāksim pie Sv. Aleksandra Ņevska pareizticīgo baznīcas, kas arī ietilpst muižas apbūves kompleksā. Nepieciešamību celt šeit pareizticīgo baznīcu noteicis tas, ka daļa no pagasta iedzīvotājiem bija pareizticīgie, kā arī fakts, ka muižas īpašnieks Johans Gotlibs Eduards fon Volfs bija apprecējies krievietei Sofiju Potjomkinu. Pirms šīs baznīcas apmēram 50 gadus Stāmerienā pastāvēja tās priekštece - neliela koka ēka ar 250 dievlūdžēju vietām. Nekvalitatīvu būvmateriālu izmantošanas dēļ tā samērā ātri nolietojās. Jaunajai baznīcai pamatu likšanas svinības notika 1902. gada 29. jūnijā, bet tās celtniecību pabeidza un iesvētīšanas svinības rikoja 1904. gada 6. jūnijā. Šajā pašā gadā nojaukta vecās baznīcas ēka. Jaunā baznīca bija paredzēta krietni lielākam dievlūdžēju skaitam - 650-700 cilvēkiem. Pēc Otrā pasaules kara dievkalpojums baznīcā pārtrauca un baznīcas telpās iekārtoja noliktavu. 80. gadu beigās tika uzsākti baznīcas restaurācijas darbi, lai pēc tam tur iekārtotu nelielu koncertzāli, taču līdzekļu trūkuma dēļ tie apstājās. 1995. gada nogalē Stāmerienā savu darbību atsāka pareizticīgo draudze, kas apņēmusies

savest kārtībā šo dievnamu. (31.)

Dodoties tālāk, nonāksim pie Stāmerienas pamatskolas, kuras celtniecība sāka 1923. gadā, bet iesvētīšanas svinības notika 1928. gada 1. janvārī. (100.) Ēka celta pēc arhitekta V. Freizaka projekta. (69., 218.)

Apmēram pēc 2 km nonāksim pie Stāmerienas kapiem, kur vecākie apbedījumi datējami ar 19. gadsimta vidu. Kapos apglabāti vairāki 1905. gada notikumu dalībnieki, apkārtnes skolotāji un kultūras darbinieki.

Turpinot ceļu, sasniegsim Stāmerienas ciematu, kas agrāk saukts par Vārgāļiem, jo šeit atradās Vārgāļu dzirnavas. Ciemats sāka attīstīties ap 1907. gadu, kad pie Stāmerienas dzelzceļa stacijas iemērija apbūves gabalus no dzirnavu zemes. (153., 66.) Bet pirms tam - 20. gs. sākumā - šeit notika šaursliežu dzelzceļa līnijas Valka - Pļaviņas izbūves darbi un stacijas ēkas celtniecība. Saglabāties nostāsts, ka

"sākotnēji dzelzceļa mezgla izbūve ar depo un darbnīcām bijusi ieprojektēta Stāmerienā, jo Ieriķu - Pitalovas dzelzceļa līnijas virziens bijis nosprausts cauri Lejasciemam un Stāmerienai. Bet tā kā Vecgulbenes muižas īpašnieks barons Volfs bijis bagātāks par savu radnieku Stāmerienā, tad viņš piekukuļojis dzelzceļa būves vadītājus un rezultātā dzelzceļa mezgls ar darbnīcām un depo izbūvēts Gulbenē." (139.)

KALNAMUIŽAS ORANŽĒRIJA. 1996. g.

Bijis arī projekts no Stāmerienas savienot Vidzemes pievedceļu (Valka - Pļaviņas) līniju ar Jaunlatgales - Sitas līniju, kas tolaik bijusi izbūvēta līdz Sitai. Taču, Gulbenē izveidojoties par dzelzceļa mezglu, šis projekts netika realizēts (153., 66.), un līdz ar to ciemata attīstība nepaātrinājās. Kā interesantākās ciematā minamas dažādas celtnes: bijusi Stāmerienas pagasta valdes ēka (Brīvības ielā nr. 29) un divas dzīvojamās ēkas ar veikalu telpām pirmajā stāvā (Brīvības ielā nr. 32 un 36). (230.)

No centra varam doties uz "Lāčausi" pie Stāmerienas ezera, kur iekārtota peldvieta un paviljons.

Izbraucot uz Gulbenes - Alūksnes lielceļa, dodoties Alūksnes virzienā un šķērsojot Ludzupīti, nonāksim pie priedēm apauguša uzkalniņa ceļa kreisajā pusē. Šeit, Ludza ezera krastā, atrodas Skolu senkapī, kur 1898. gada vasarā veikto arheoloģisko izrakumu laikā tika atrasta slavenā Stāmerienas villaine. (85.) Tā darināta no vilnas auduma, kura krāsa, iespējams, bijusi tumši zila. Villaines raksti veidoti ar smalkiem bronzas gredzentiņiem. Raksts sastāv no villaines malās sarindotiem ugunskrustiem - pavisam 37 ugunskrusti 20 variantos. (160.) Šī villaine ir bronzas gredzentiņiem rotātu senlatviešu sagšu klasisks paraugs.

Pagasta apskati nobeigsim Kalnienā. Pēc vēsturiskām ziņām, poļu laikos šeit jau bija muiža, ko pārvaldīja Tizenhauzens, kam piederēja arī Gulbenes un Alūksnes muižas. (39.) 17. gs. 20. gados Kalnamuižu (vāc. Kalnemois) kopā ar vairākām citām Vidzemes muižām Zviedrijas karalis uzdāvināja ģenerālim Gustavam Hornam. 1820. g. muiža piederēja fon Fitinghofam, bet jau 1838. g. - fon Volfu dzimtai un Augustam fon Tranzē. 1853. gadā fon Volfu dzimta tiek minēta kā vienīgā muižas īpašniece.

Muižas galvenā apbūve veidojās laika posmā no 18. gadsimta līdz 20. gadsimta 10. gadiem. (230.) Pils celta ap 19. gadsimta vidu, taču laika gaitā tā vairākkārt pārbūvēta. 1904. gadā tajā izcēlās ugunsgrēks, pēc tā ēka tika pārbūvēta un ieguva 18. gadsimta beigu klasicisma stila iezīmes. Tādu šo kungu dzīvojamo māju mēs redzam arī šodien. (23., 223.) Par kļūdainu uzskatāms apgalvojums vairākos izdevumos, ka Kalnamuižas pils nopostīta 1905. gada revolūcijas laikā. 1919. g. kādu laiku pils telpās atradās Sociālistiskā Darba skola. (92.) 30. gadu beigās ēkā tika ierīkota pamatskola, kas to apsaimnieko arī mūsdienās. Uz austrumiem no pils ir 20,1 ha liels parks ar diķi. (29.) Tā dienvidu daļā saglabājušies dārza paviljona akmens pamati un kāpnes. Parkā stādītas gan vietējās, gan eksotisku koku un krūmu sugas. No vietējām sugām daudz lazdu un ozolu, kā arī kļavu, melnalkšņu, ošu, egļu, apšu, liepu, gobu, pilādžu, segliņu un parasto sausseržu. (68., 115.-116.) No muižas saimniecības ēkām tuvākajā apkārtnē saglabājušās oranžērija, "vešūzis", stalli ar ratnīcu un kučiera dzīvokli, pagrabs u.c.

Stāmerienas pagastā dzimuši un dzīvojuši vairāki plašāk pazīstami cilvēki: Stāmerienas muižā - Zemgaliešu Biruta, istajā vārdā Konstānce Grencione (1878.-1906.) - rakstniece (134., 329.), Jānis Kārstenis - Šmits (1884.-1921.) - dzejnieks, skolotājs (61.), Ēvalds Ezerietis (dz. 1913. g.) - ārsts, medicīnas zinātni doktors (110.), Alfrēds Gāters (1921.-1986.) - valodnieks, literatūrzinātnieks un ārsts (181.), Daina Ilva (1938.-1970.) - dzejniece, medicīnas darbiniece (32.), Visvaldis Budze (dz. 1953. g.) - kokačīlnieks (147.), folkloriste Vilma Greble (1906.-1991.), zinātnieks Leo Āboliņš (1895.-1974.), literatūrkritiķis un izdevējs Jānis Kadilis (1903.-1994.), keramiķe Ilga Vanaga (1928.), mūzikas pedagogs, trompetists Kārlis Ozols (1905.-1990.), Latvijas armijas militārpersonas brāļi Arvīds (1893.-1968.) un Kārlis Valdemārs (1895.) Kripēni.

Stāmerienas pagasts. Informācija

Pašvaldība

- Stāmerienas pagasta padome - Stāmerienā, tālr. 36772

Aptiekas, ārstniecības iestādes

- Stāmerienas aptieka - Stāmerienā, Brīvības ielā 27, tālr. 36767
- Stāmerienas ambulance - Stāmerienā, Brīvības ielā 22, tālr. 36716
- Kalnienas feldšeru-vecmāšu punkts - Kalnienā, tālr. 36344

Auto uzpildes un remonts

- Z/s SIA "Lāčplēši - Moto" - Stāmerienas "Lāčplēšos", tālr. 36752, 36730

Ēdināšana un tirdzniecība

- Dzintara Poļaka i/ū bārs - kafējnīca "Sonāte" - Stāmerienā, pretī pilij
- SIA paviljons "Zilīte" - Stāmerienā, Brīvības ielā 34, tālr. 36744
- Ralfa Rubeņa i/ū "Alianse" kafējnīca - bārs - Stāmerienā, Brīvības ielā 29
- Z/s "Priednieki" kafējnīca "Ozolnieki" - Ozolniekos, tālr. 36449

Izglītības un kultūras iestādes

- Kalnienas bibliotēka - Kalnienā, tālr. 36335
- Stāmerienas bibliotēka - Stāmerienā, tālr. 36772
- Kalnienas pamatskola - Kalnienā, tālr. 36327
- Stāmerienas pamatskola - Stāmerienā, tālr. 36634, 36756

Izklaide

- Atpūtas vieta "Lāčauss" - pie Stāmerienas ezera
- Izjāde ar zirgiem - Stāmerienā, z/s "Pils sēta"

Kārtības sargāšanas iestādes vai personas

- 25. Gulbenes zemessardzes bataljona 1. rotas 1. vads - Stāmerienā, tālr. 36795

Naktsmītnes

- Dzintara Poļaka i/ū "Sonāte" - Stāmerienā, pretī pilij

Pasts, telefona sakaru pakalpojumi

- Kalnienas p.n. - Kalnienā, LV 4407, tālr. 36340
- Stāmerienas p.n. - Stāmerienā, LV 4406, tālr. 36740

Tirdzniecība

- K.s. "Vecgulbene" veikals nr. 23 - Stāmerienā, Brīvības ielā 32, tālr. 36788
- K.s. "Vecgulbene" veikals nr. 25 - Kalnienā, tālr. 36321

Ugunsdzēsēji

- Atbildīgais par ugunsdzēsību - Stāmerienas "Sūnekļos", tālr. 36723

S T R A D U

P A G A S T S

1. Zemnieku sēta "Vecdziesnieki"
2. Lietišķās mākslas meistara Jūlija Madernieka dzimtās mājas "Vecmadernieki"
3. Ezernieku kapi
4. Jaunpommeru senkapi

Škieneri. Bij. "Lauktechnikas" korpusi.
1995.g.

Pēc Otrā pasaules kara izveidotais Stradu pagasts atrodas rajona dienvidaustrumu daļā un robežojas ar Balvu rajonu. Tā teritorija ir 174 km², iedzīvotāju skaits - 2429. (217.) Lielākās apdzīvotās vietas ir Stāķi, Šķieneri, Lejasstradi, Zeltaleja un Samiņi. Ziemeļdaļā pagastu šķērso Rīgas - Pitalovas dzelzceļa līnija un Gulbenes - Balvu šoseja. No autoceļiem minami Gulbene - Rēzekne un Gulbene - Jaungulbene (caur Elsti).

Pagasta ziemeļrietumu daļa ir pauguraināka un reljefa ziņā iekļaujas Gulbenes paugurvalnī. Pārējā daļā ir Austrumlatvijas līdzenums, kur ievērojamas platības klāj meži un purvi. (161.) Meži pagastā aizņem 11316,2 ha lielu platību jeb 86 % no teritorijas. (256.) Dienvidaustrumdaļā likumo Pededze, kas labajā pusē uzņem pietekas Krustalīci, Audīli un Melnupi. Mežos aiz Pededzes prāvi ezeri - Lazdaga (140 ha), Kaļņa (120 ha) un Mežišu (14 ha). (161.) Šeit atrodas arī lielākās kūdras atradnes - Piebēgas (511 ha), Lazdaga (232 ha), Dziesnieku (213 ha). (80., 152.-158.) Pagasta vidienē atrodas māla ieguves vietas, ko izmanto keramikas cehs Samiņos.

STRADU "VECDZIESNIEKU" KLĒTS. 1996.g.

Ceļojumu pa Stradu pagastu sāksim, no Gulbenes dodoties pa Rēzeknes ceļu. Apmēram pēc 7 km ceļa kreisajā pusē redzama 1875. - 1876. gadā celtā Stradu pamatskola (toreiz Vecgulbenes pagasta Krusta 1. pakāpes skola). Lai gan skolēnu skaits tajā ir neliels, tomēr skolai ir savas tradīcijas, skolēni aktīvi piedalās mākslinieciskajā pašdarbībā, dažādos pulciņos.

Turpinājumā dosimies līdz Pededzes tiltam un pirms tā nogriezīsimies pa labi. Braucot cauri mežam, pēc apmēram 4,3 km nogriezīsimies pa kreisi uz "Vecdziesnieku" sētu. Šeit 1995. gada septembrī notika Eiropas kultūras mantojuma dienu "Koka mantojums Latvijā" rīkoti pasākumi. "Vecdziesnieku" sētā saglabājušās 19. gs. beigās 20. gs. pirmajā pusē celtās ēkas - dzīvojamā māja, klēts, rija, pirts ar namiņu, kā arī seni darbarīki. Apkārtne ir skaista daba, garām likumo Pededze.

Aiz "Vecdziesniekiem" dodoties uz priekšu, sasniegsim "Vecmadarnieku" sētu, kur 1870. g. šūpulis kārts nākamajam lietišķās mākslas meistaram Jūlijam Madarniekam (1870.-1955.). (137.) Jau bērnībā krāšņie dabas iespaidi rosināja mazo Jūliju uz zīmēšanu.

Darbam zēns izmantoja pieejamo materiālu - zīmuli, krāsas un parasto ogli. (158.) Skolas gadus J. Madernieks pavadīja Vecpiebalgas draudzes skolā un pēc tam iestājās Štiglica centrālajā tehniskās zīmēšanas skolā Pēterburgā, kur mācījās dekoratīvās glezniecības nodaļā. (125.) Šo skolu Madernieks beidza ar izcilību un izpelnījās stipendiju zināšanu papildināšanai Francijā, Itālijā, Vācijā un Lielbritānijā. Turpmākie darba gadi J. Maderniekam saistīti ar Rīgu, vadot mākslas studiju un strādājot par zīmēšanas skolotāju skolās. Šajā laikā mākslinieks pievērsās sienas segu un paklāju metu darināšanai. Tomēr, neskatoties uz lielo aizņemtību, J. Madernieks katru vasaru izbrīvēja laiku un atbrauca pacienoties dzimtajās vietās. Gar Pededzes krastiem staigājot gūtie iespaidi izmantoti darbos. 20. gadsimta 20. - 30. gados Madernieka popularitāte bija tik liela, ka kļuva jau nomācoša un bieži vien ieguva pat banālu pieskaņu. Turpretī šodien šis izcilais latviešu mākslas meistars ir piemirsts un pelnījis, lai par to atkal atgādinātu.

STRADU "VECMADERNIEKI". 1996. g.

Atgriezīsimies atpakaļ uz Rēzeknes ceļu un, šķērsojot Pededzi, turpināsim ceļu līdz Ezernieku kapiem. To sākotnējais nosaukums ir Pededzes brāļu kapi, jo kā pirmie šeit apglabāti 14 latviešu karavīri, kurus 1941. gada vasarā atrada nobendētus bijušajā Latvijas armijas Ostraviešu vasaras nometnē. Kā ievērojams cianīgs fakts jāmin tas, ka šis apbedījums palika neapgānīts visus pēckara gadus.

No pagastā esošajām senvietām jāmin Zviedru kapi, kas atrodas starp "Jaunpommeru", "Aizpuru" un "Kapeniešu" mājām. (230.) Apbedījumi konstatēti trijos uzkalniņos, kas ir 1,5 - 2 m augsti un apmēram 20 m diametrā. (231.) Ap 1935. gadu uzkalniņos atrasti dažī gredzeni. Senkapu teritoriju sarakņājuši mantrači, ir arī kara laiku tranšejas. Pēc nostāsta, šeit esot aprakta muca ar zelta naudu, ko jau daudzas reizes mēģinājuši izrakt, bet līdz šim nevienam tas neesot izdevies.

Ar to arī varētu beigt Stradu pagasta apskati, tikai gribētos ieteikt ceļotājiem nepalaist garām izdevību un izbaudīt šīs puses mežu noslēpumainību (tie aizņem vairāk nekā 4/5 no pagasta teritorijas) un Pededzes burvību.

Stradu pagasts. Informācija

Valsts pārvalde

- Stradu pagasta padome - Lejasstradu "Margās", tālr. 22052, 23860

Aptiekas, ārstniecības iestādes

- Stāķu feldšeru-vecmāšu punkts - Stāķos-18, tālr. 97411

- Stradu feldšeru-vecmāšu punkts - Stradu "Rotās", tālr. 91411

Auto uzpilde un remonts

- SIA "Brālītis" - Stāķu "Stigās", tālr. 97235

Izglītības un kultūras iestādes

- Stāķu bibliotēka - Stāķos 19-19

- Stradu bibliotēka - Strados

- Stāķu pamatskola - Stāķos, tālr. 97253

- Stradu pamatskola - Lejasstrados, tālr. 91444

Kārtības sargāšanas iestādes vai personas

- Gulbenes rajona Policijas nodaļas iecirkņa inspektors Stradu pagastā - tālr. 23002

- 25. Gulbenes zemessardzes bataljona 2. rotas 2. vads - Stradu pag. "Rasās", tālr.

91459 vai Jaungulbenes pag. "Veczakaros", tālr. 31616

Naktsmītnes

- Ar atpūtnieku inventāru - Pededzes krastos, pie Kaļņa ezera un Lazdoga ezera

Pakalpojumi

- I/ū "Samiņi" - Samiņos, tālr. 91529 (māla izstrādājumu izgatavošana un tirdzniecība)

- Stāķu pirts - Stāķos

Pasts, telefona sakaru pakalpojumi

- Lejasstradu p.n. - Lejasstrados, LV 4431, tālr. 91440

- Stāķu p.n. - Stāķos, LV 4417, tālr. 97240

- Zeltalejas p.n. - Zeltalejā, LV 4404, tālr. 96340

Tirdzniecība

- I/u "Sonija" veikals - Stāķos, tālr. 97553
- K.s. "Vecgulbene" veikals nr. 26 - Šķieneros, tālr. 97210
- K.s. "Vecgulbene" veikals nr. 29 - Stāķos, tālr. 97239
- K.s. "Vecgulbene" veikals nr. 30 - Lejasstrados, tālr. 91417
- SIA "Inter Skonto" veikals - Tiltakalnā, tālr. 22871
- SIA "Niko-4" veikals - Šķieneros
- Veikals "House of Prince" - Tiltakalnā, tālr. 22871
- Z/s "Rotas" veikals - Lejasstradu "Rotās"

Ugunsdzēsēji

- Brīvprātīgo ugunsdzēsēju Stradu pagasta formējums - Lejasstrados, tālr. 91437; Šķieneros, tālr. 97438, 97483; Stāķos, tālr. 97230

T I R Z A S

P A G A S T S

1. Āža dzirnavu drupas
2. Rata kalns
3. Tirzas muiža, viduslaiku pilsdrupas, 1905.g. revolūcijas dalībnieku nošaušanas vieta
4. Zvanuleju senkapi
5. Tirzas ev.-luterāņu baznīca
6. Tirzas svētavots
7. Novadnieku birzs
8. Tirzas-Velēnas Lauksaimniecības biedrības nams
9. Kancēna kapi
10. Bibliogrāfa J.Misiņa dzimtās mājas "Krāces"
11. Piemiņas akmens operdziedātājam un rakstniekam Marisam Vētram

Tirzas-Velēnas lauksaimniecības b-bas ēka, tagad kultūras nams. 1996.g.

Tirzas pagasts atrodas rajona dienvidrietumu daļā un robežojas ar Madonas rajonu. Tā platība ir 130 km², iedzīvotāju skaits - 1227. (217.) Lielākās apdzīvotās vietas ir Tirza, Virāne, Vecaduliena, Troškas un Alsupes. Pagasta ziemeļdaļu šķērso Rīgas - Pitalovas (caur Ieriķiem) dzelzceļa līnija. No autoceļiem nozīmīgākie ir Gulbene - Druvienu un Cesvaine - Tilderi.

Pagasta teritorijā vērojama pāreja no Vidzemes augstienes uz Vidusgaujas iepaklu. (195.) Upes - Tirza ar pietekām Azandu, Virānīti un Gosupi. Lielākie ezeri - Virānes (104 ha) un Adulienas (7 ha). Meži aizņem 6506,6 ha lielu platību jeb 48 % no teritorijas. (156.) Lielākie mežu masīvi atrodas gar Tirzas upes labo krastu un pagasta dienvidaustrumdaļā.

TIRZAS MUIŽAS KUNGU MĀJA. 1996. g.

Tirza un tās apkārtnē jau kopš seniem laikiem bijusi apvīta dažādām teikām un nostāstiem. Tādēļ, lai iepazītu šo pagastu, savu ceļojumu sāksim, dodoties pa Galgauskas - Tirzas ceļu. Kādu kilometru pirms Tirzas ceļa malā ir pietura " Āža dzirnavas". Dzirnavas celtas 1818. gadā uz Tirzas upes pie vecā Pleskavas - Kokneses pasta ceļa. (114.) Savu nosaukumu ieguvušas tādēļ, ka dzirnavniekam bijis āzis, kas klaiņojis pa dzirnavu apkārtni un reizēm badijis arī cilvēkus. Dzirnavas bijušas pazīstamas plašā apkārtnē, jo tās darbojušās arī tad, kad citur ūdens trūkuma dēļ malšana pārtraukta. Lai vairāk piesaistītu klientus un vienlaikus gūtu lielāku peļņu, nemitīgi tika strādāts pie dzirnavu pilnveidošanas. Tā 1898. gadā bez jau pierastās malšanas, bīdelēšanas un koku zāģēšanas dzirnavās sāka kārēt vilnu, vērp un aust ar rokas stellēm. Taču 1912. gadā notika nelaime, un dzirnavas nodega ar visām iekārtām. Pēc tam īsā laikā - četros mēnešos uz vecajām drupām tika uzcelta jauna ēka. Dzirnavu iekārta tika veidota no jaunākās un modernākās tā laika tehnikas. Būtībā dzirnavas tika pārvērstas par fabriku, kuras izstrādājumi visvairāk sūtīti uz Krieviju - Maskavu, Pēterburgu, Vladivostoku un Krimu. Pirmā pasaules kara gados Āža dzirnavas panīka, jo lielākā daļa iekārtu tika evakuētas uz Krieviju. Pēc kara dzirnavu darbība atkal atjaunojās, tika iepirkta jaunas

iekārtas. Dzirnavu ēka otrreiz gāja bojā Otrā pasaules kara gados un pēc tam vairs nav atjaunota. Āža dzirnavu krāšņā apkārtnē vairākkārt rosinājusi rakstniekus to izmantot savos darbos. Piemēram var minēt Andrieva Niedras "Līduma dūmos" un Jāņa Poruka stāstu "Perpetuum mobile".

Netālu no Āža dzirnavām ceļa labajā pusē ir neliels, iegarenas formas paugurs, ko sauc par Ratakalnu, jo senos laikos tur stāvējis mocekļa rats, uz kura mocīti cilvēki. Teika stāsta,

"ka senos laikos Tirzas barons bijis iemīlējis kādu čigānieti, ļoti skaistu, un solīties precēt. Un tai ar baronu bijis bērns. Bet radīnieki par to negribējuši ne dzirdēt; tie saķēruši čigānieti un aizveduši uz Rata kalnu, kur bijis sakurts liels sārts. Čigāniete ar bērnu tikusi sadedzināta uz sārta.

Pāri Tirzai mežā pret Āža dzirnavām bijuši apmetušies čigāni. Čigānietes māte nākusi pāri upei uz Rata kalnu, ģērbusies melnās drēbēs, uz galvas bijis uzsiets sarkans lakatiņš, rokās krusts un Bībele. Čigāniete pie sārta nolādējusi visu baronu dzimtu līdz astotam augumam. No tā laika visi Tirzas baroni miruši nedabīgā nāvē. "(146.)

TIRZAS DZIRNAVAS. 20. - 30. gadi. F. KNOKA FOTO.

Turpinot ceļu, nonāksim Tirzā. Senākās vēsturiskās ziņas par Tirzu (vāc. Tirsen) sastopamas kopš 15. gs., kad Rīgas arhibīskaps to izlēpojis Tizenhauzenam, bet 1533. gadā tam muižu piešķīris kā mūža valdījumu. (39., 164.) Viņš muižu nodeva iegātnim Samolofskim, un pēc tam to ieguva Rudumins. 1628. gadā kā muižas īpašnieks tiek minēts Felicērs, kas to pārdeva Bekeram. 1747. gadā Tirzas muiža piederēja fon Budbergam, līdz beidzot nonāca fon Ceimernu īpašumā. Tagadējā Tirzas muižas apbūve veidojās vietā, kur pirms tam atradās viduslaiku celtā mūra pils. Tā sagrauta Livonijas kara laikā, kad 1559. g. 17. janvārī pie Tirzas upes Ivana IV karaspēks sakāva Rīgas arhibīskapa spēkus. (81.) Līdz mūsu dienām saglabājušies pils aizsardzībai raktie grāvji, vecās pils un torņa atliekas. Daļēji virs tām uzcelta Tirzas muižas kungu māja, kuras celtniecības laiku, iespējams, var datēt ar 18. gadsimtu. (251.) Pašlaik šī ēka ir ļoti

sliktā stāvoklī, izdemolēta. Tuvākajā apkārtnē atrodas vairākas saimniecības ēkas - stallis ar kučiera dzīvokli, klēts, kūtis u.c., taču arī tās nav rūpīgi koptas.

Pie Tirzas muižas, tā saucamajā Liepudārzā, soda ekspedīcija nošāvusi vienpadsmit 1905. gada notikumu dalībniekus. (229.)

Netālu no muižas atrodas Zvanuleju senkapi. Šī vieta savu nosaukumu ieguvusi no tiem laikiem, kad, slēpdami no Jāņa Briesmīgā karapulkiem baznīcas zvanu, tizmalieši to iegremdējuši Tirzā. Vēlāk, pēc kara, zvans vairs neesot atrasts, bet šī vieta nosaukta par Zvanulejām. (255.) 19. gadsimtā, ierīkojot Tirzas muižas baronu kapus, šeit izrakti cilvēku kauli un senlietas.

TIRZAS "DĀRTIŅAS". PIEMIŅAS ZĪME MARISAM VĒTRAM.1996. g.

Iepretim senkapiem, kalniņā pakāpusies, stāv Tirzas ev.-lut. baznīca, kas pēc skaita šajā pusē ir jau trešā. Tirzas ev.-lut. draudze pastāv kopš 1636. gada, bet pirms tam daļa draudzes locekļu piederēja Gulbenes un daļa Piebalgas draudzēm. (151.) Tirzas draudzē apvienoti Tirzas, Adulienas, Galgauskas un Druvienas pagasta iedzīvotāji. Pirmā baznīca celta pēc 1589. gada, aptuveni tajā vietā, kur atrodas Zvanuleju senkapi. Ziemeļu kara laikā šo baznīcu kopā ar skolu un mācītāja dzīvojamu ēku nodedzināja krievi. Arī otrā baznīca celta tajā pašā vietā 1729. gadā. Tā bija koka ēka ar apzeltītu vara gaili un bumbu torņa galā. Draudzes locekļu skaitam strauji pieaugot (Ziemeļu kara un mēra

laikos tas bija stipri samazinājies), vecā baznīca izrādījās par mazu. Darbs pie tagadējās baznīcas ēkas celtniecības uzsākts 1823. gadā un pabeigts 1826. gadā, kad Jēkaba dienā, 25. jūlijā, notikušas iesvētīšanas svinības. (76.) Netālu no baznīcas atrodas vecas kapličas mūri. Virs ieejas tajā redzams granītā kalts Ceimernu dzimtas ģerbonis. Kapliča celta 1781. gadā pēc toreizējā Tirzas muižas īpašnieka Ceimerna sievas vēlēšanās. Šeit apglabāts draudzes mācītājs Johans fon Kube. (197.) Baznīcas kalnā 1777. gadā apglabāts draudzes mācītājs Filips Bartolomejs un 1821. gadā draudzes mācītājs Ernests Fišers, kas bijis pazīstams arī kā rakstnieks. Tirzas draudzes mācītāji jau kopš draudzes izveidošanas veicināja skolu attīstību un apkārtnes iedzīvotāju izglītošanu. Šajā ziņā īpašu ievēribu ir pelnījis mācītājs P. E. Šacs. Viņš ir 1844. g. izdotās "Pirmās lasīšanas grāmatas", kas ilgus gadus izmantota bērnu apmācībai, autors. (30., 132.) P. E. Šacs gandrīz katru dienu apmeklēja skolas un bieži ieradās arī mājās pārklaušināt bērnus. Nabadzīgākos un centīgākos visādi pabalstīja. Ziemassvētkos baznīcā dedzināja eglīti un dialogu veidā veda sarunas ar skolēniem, kuriem vēlāk P. E. Šacs izdalīja grāmatas un klijģerus. (151.)

LAUKSAIMNIECĪBAS IZSTĀDE PIE TIRZAS BIEDRĪBAS NAMA
F. KNOKA FOTO. 10. gadi.

Pirms dodamies tālāk, vēlreiz iegriezīsimies Tirzaslejā, kur ceļa malā pie "Zvanuleju" mājām plūst Tirzas svētavots. Tautā to sauc arī par Veselibas, Dzīvības vai Svēto avotu. (170.) Pirmās ziņas par to saglabājušās no 1748. gada Tirzas draudzes protokolos, kur teikts, ka Tirzā pie kapsētas esot "aka", pie kuras no tālienes nākuši ļaudis dzert ūdeni un mazgāties, tā domādami izvesējoties. (15.) Tomēr, pēc arheologu atzinuma, Tirzas avots kā dziedināšanas vieta, iespējams, izmantots jau ilgi pirms 18. gs., uz ko norāda tuvumā esošās senvietas (Zvanuleju senkapi, baznīcu vietas, viduslaiku pilsdrupas). (170.) Plašāko dziedniecības paņēmieni aprakstu par Tirzas avotu 1832. g. ir atstājis mācītājs K. Šilings. Jāņu dienā pie avota sabraukuši ļaudis no visas Vidzemes.

"Slimie izģērbti, noguldīti uz zemes un aplaistīti ar avota ūdeni. Pēc tam avotam

ziedojuši, lai iegūtu svētību mājai, un apdāvinājuši pie avota sabraukušos nabagus. Pie avota dažādās izdarībās pavadīta visa nakts un tikai no rīta, līdz ņemot avota ūdeni, ļaudis devušies uz mājām." (169.)

Ap šo pašu laiku sākās aktīva baznīcas cīņa pret dziedniecības avota apmeklētājiem. Tā laika presē atrodamas ziņas, ka Tīrzas muižas barons aizliedzis ļaudīm avotu apmeklēt. Viņš pavēlējis turpmāk Jāņu vakarā avotu apsargāt un visus elku kalpus ar kokiem nodzīt. (170.) Laikam jau tā arī noticis, jo daudzos Tīrzas pusē pierakstītajos nostāstos minēts avota apmeklēšanas aizliegums un tā sekas.

"Reiz Tīrzas kungs aizliedzis avotiņu apmeklēt. Tomēr cilvēku ticība avotiņa ūdenim bijusi tik liela un tik stipra, ka tie nebijuši atturami. Tad kungs līcis avotiņu aizmest. Bet, tikko avotiņš bijis aizmests, kungs palicis akls. Pēc kāda laika viņš līcis avotiņu atrakt, izmūrēt ar cementu, un arī pats braucis uz to pēc ūdens. Nu kungs palicis atkal redzīgs un ticējis, ka avotiņš ir svēts." (42.)

TIRZAS SVĒTAVOTS. 1996. g.

Aprakstos par Tīrzas avotu atrodamas ziņas arī par nabagu apdāvināšanu un atļauju tiem bez bailēm izmantot slimnieku atstātās drēbes un avotā ziedoto naudu, savukārt tie, kas to neievērojuši, saņēmuši sodu. Kādā no teikām stāstīts, ka katrs, kas ejot uz avotiņu pēc ūdens, iemetot tajā kapeiku un novēlot to izņemt kroplim. Mūsdienās avots savu kādreizējo slavu zaudējis. Vīrs tā izbūvēts jumtiņš, un tuvējo māju iedzīvotāji avota ūdeni lieto savām vajadzībām. Tīrzas svētavots attēlots J. Poruka stāstā "Ubagi gadatirgū".

Dodoties tālāk, nonāksim pie Novadnieku birzs, kur uzstādītas tēlnieka Induļa Rankas darinātās skulptūras "Asni" un "Lāčplēša dzimšana". Pēdējais no minētajiem darbiem veltīts latviešu tautas trešajai atmodai.

20. gs. pirmajā pusē Tīrzas vārds plašākā apkārtnē daudziem saistījās ar šeit rīkotajām lauksaimniecības izstādēm. To galvenā organizētāja bija Tīrzas - Velēnas lauksaimniecības biedrība, kas dibināta 1900. gadā. (250.) Jau no pašiem pirmsākumiem biedrība uzsāka

aktīvu iedzīvotāju izglītošanas darbu, organizējot priekšlasījumus par lauku lietām, izplatot literatūru un *"kopējā ceļā apgādājot ar mākslīgajiem mēsliem un sēklu"*, kā arī rīkojot piensaimnieku kursus un jau minētās izstādes. Biedrības darbība bija tik plaša, ka radās vajadzība būvēt savu namu, un pēc kāda laika tas arī tapa pēc arhitekta E. Laubes projekta. 1911. g. 20. maijā notika jaunuzceltā nama iesvētīšanas svinības. Tagad šajā ēkā atrodas Tirzas pagasta padome, kultūras nams, bibliotēka u.c. iestādes.

J. MISIŅA TIRZAS "KRĀCĒS".1996.g.

Ceļu krustojumā aiz bijušās lauksaimniecības biedrības nama, pagriežoties pa kreisi un šķērsojot Tirzas upi, nonāksim pie Tirzas Kancēna kapiem. To veidošana sākta ap 1825. gadu, pēc tam, kad Adulienas barons piešķīra zemi kapsētas veidošanai Kancēna silā. (214.) Kapos apglabāta dzejniece Tīrzmaliete (istajā vārdā Minna Dzelzkalne, 1876.-1942.) un viņas tēvs, skolotājs Andrievs Dzelzkalns, Latvijas atbrīvošanas cīņās kritušie K. Sebris un K. Brigers, Pirmajā pasaules karā bojā gājušie bēgļi (apbedījums atrodas pa labi no kapličas, kapsētas malā, bez piemiņas zīmēm). 1928. g. Kancēna kapos uzstādīja pieminekli Latvijas atbrīvošanas karā kritušo draudzes locekļu piemiņai. Pieminekli cēla pēc arhitekta A. Birzenieka meta, bronzas daļas un izrotājumus veidoja tēlnieks V. Treijs. (94., 96.) Pieminekli ir celts no masīviem granīta blūķiem četrstūra kolonnas veidā.

Dosimies atpakaļ un ceļu turpināsim Lizuma virzienā. Drīz vien ceļa kreisajā pusē redzama 1867. gadā celtā Tirzas pamatskolas (toreiz pagastskolas) ēka (252.), bet pirms tās pa kreisi nogriežas ceļš uz "Krācēm", kur 1862. gada 25. aprīlī dzimis latviešu zinātniskās bibliogrāfijas pamatlicējs un plašākās latviešu grāmatu krātuves veidotājs Jānis Misiņš. (113.) Bērnu dienās J. Misiņš daudz slimoja un nevarēja apmeklēt skolu, tādēļ zināšanas apguva pašmācības ceļā, kas viņu tuvināja bibliotēkas darbam. Visu dzīvi, sākot no agras jaunības līdz mūža nogalei (miris 1945. gada 17. janvārī), J. Misiņa lielā mīlestība bija grāmatu krāšana. Lielu ietekmi uz jaunekli atstāja 1880. g. laikrakstos publicētais K. Valdemāra raksts "Grāmatu krātuves kā tautas gara modinātājas". (190.) Tā iespaidā starp J. Misiņu un K. Valdemāru uzsākās sarakste, kuras laikā K. Valdemārs mudināja J. Misiņu darboties ar bibliotēku lietām. 1885. g. 19. septembrī J. Misiņš saņēma oficiālu Vidzemes gubernatora atļauju Tirzas "Krācēs" ierīkot pirmo publisko bibliotēku, taču, kā rāda saglabājušās lasītāju reģistrācijas burtnīcas, grāmatas izsniegtas jau krietni agrāk. 1892. g. J. Misiņš pārcēlās uz Lejasciemu, kur atvēra grāmatu veikalu un nodarbojās ar grāmatu iesiešanu. (112.) 1906. gadā, pārceļoties uz Rīgu, J. Misiņa grāmatu skaits bija pieaudzis līdz pieciem tūkstošiem. (191.) Bez grāmatu krāšanas J. Misiņš vāca arī latviešu kultūras darbinieku manuskriptus, vēstules un fotoattēlus. Kad 1925. g. J. Misiņš savu bibliotēku nodeva Rīgas pilsētai, tās fondos bija vairāk nekā 28 tūkstoši sējumu, neieskaitot rokrakstus, grafikas materiālus un sīkdarbus. Godinot novadnieku, "Krāču" pagalmā 1977. g. Dzejas dienās atklāts J. Misiņam veltīts piemiņas akmens, bet dzīvojamā mājā iekārtota ekspozīcija.

TIRZAS MUIŽAS KUNGU MĀJA. 20./30. gadi.

Turpinot iesākto ceļu, nonāksim pie Tirzas pagasta "Dārtnām", kur 1901. g. 19. jūlijā dzimis latviešu operdziedonis un rakstnieks Mariss Vētra (istajā vārdā Morīcs Blumbergs, 1901.-1965.). (179.) Šeit, vecu ozolu pavēnī, 1991. g. 19. jūlijā tika atklāts M. Vētram veltīts piemiņas akmens, kura autors ir tēlnieks V. Šuškevičs.

Tirzas pusē dzimuši vēl vairāki ievērojami cilvēki, kas ar sava mūža veikumu pelnījuši, lai tos vismaz pieminētu ar labu vārdu. Lūk, daži no tiem: teoloģijas profesors Voldemārs Maldonis (1870.-1941.) (101.), rakstnieks, mācītājs un politiskais darbinieks Andrievs Niedra (1871.-1942.) (186.), pirmā latviešu profesionālā gleznotāja Emīlija Gruzīte (1873.-1945.) (47.), gleznotājs Ludolfs Liberts (1895.-1959.) (28.), rakstniece Aida Niedra (1899.-1972.) (115.), dzejniece Elza Ķezbere (dz. 1911. g.) (40.).

Tirzas pagasts. Informācija

Pašvaldība

- Tirzas pagasta padome - Tirzā, tālr. 44221, 44399

Aptiekas, ārstniecības iestādes

- Z. Dzenītes i/ū "Aptieka Tirza" - Tirzas "Aptiekas mājā", tālr. 44231
- Tirzas ambulance - Tirzas "Doktorātā", tālr. 44233
- Tirzas slimnīca - Tirzas "Doktorātā", tālr. 44273

Ēdināšana

- I/ū "Vildēni" kafejnīca - Tirzas kultūras namā

Izglītības un kultūras iestādes

- Tirzas bibliotēka - Tirzā, tālr. 44375
- Tirzas kultūras nams - Tirzā, tālr. 44375
- Tirzas pamatskola - Tirzā, tālr. 44271

Kārtības sargāšanas iestādes vai personas

- Gulbenes rajona Policijas nodaļas iecirkņa inspektors Tirzas pagastā - Tirzas "Robežniekos", tālr. 44230
- 25. Gulbenes zemessardzes bataljona 3. rotas 3. vads
- Druvienas pag. "Murānos", tālr. 44542

Pasts, telefona sakaru pakalpojumi

- Tirzas p.n. - Tirzā, LV 4424, tālr. 44240
- Virānes p.n. - Virānē, LV 4423, tālr. 44340

Tirdzniecība

- A. Pabrika i/ū "Vildēni" veikals - Tirzas "Zvirgzdiņos", tālr. 44281
- K.s. "Vecgulbene" veikals nr. 64 - Virānē, tālr. 44330
- SIA "Gusts" veikals - Tirzas "Tirzaslejā", tālr. 44274

I E T E I C A M I E

M A R Š R U T I

Šajā nodaļā tiek piedāvāti seši iespējamie maršruti rajona apskatei, ko var veikt gan braukšus, gan atsevišķus posmus arī kājām un izmantojot sabiedrisko transportu. Protams, izvēle paliek jūsu pašu ziņā - vai tos izmantot, vai varbūt sastādīt maršrutu atbilstoši savām interesēm un iespējām. Piedāvātos maršrutus var arī pārveidot - ceļojumam izvēloties tikai kādu posmu vai kādu konkrētu objektu. Lai aptuveni būtu iespējams paredzēt ceļojumam nepieciešamo laiku, apskatei piedāvātie objekti apzīmēti šādi:

● objekti, kurus var apskatīt garāmejojot vai garāmbraucot;

■ objekti, kuru apskatei nav vajadzīgs daudz laika;

▲ objekti, kuru apskate prasa ilgāku laiku.

Maršruti sadalīti vairākos posmos, un aiz katra no tiem iekavās norādīts aptuvenš attālums kilometros. Ceļu uz konkrēto objektu atvieglinās katra pagasta aprakstam pievienotā shēma. Iekavās aiz objekta norādīta lappuse, kurā rodama sīkāka informācija par to.

Nodaļā nav iekļauti maršruti ūdenstūristiem, lai gan Gauja, Tirza un Pededze ir iecienītas upes šī sporta un tūrisma veida piekritēju vidū. Tas saistīts ar ūdenstūrisma īpašo specifiku, tādēļ sīkāka informācija par to meklējama citos literatūras avotos (Konstants Z. Lejup pa Gauju.-R.-1961., u.c.). Kā interesantākos var ieteikt posmus starp Rēveļu tiltu un Sikšņiem pa Gaujas upi, no Tirzas tilta pie Kancēna kapiem Tirzas pag. un Lejasciemu (vieta, kur Tirza ietek Gaujā) pa Tirzas upi, bet pa Pededzi - no Litenes līdz Ostraviešu tiltam vai no Ostraviešu tilta līdz Jaunvanagiem.

1. maršruts

GULBENE - KALNIENA - LITENE - STĀMERIENA - GULBENE

Gulbene - Kalniena (17 km)

Apskatāmie objekti:

● Naglenes krogs (1881. g.)

● Naglenes muižas apbūve (19. gs. 1. p.)

■ Skolu senkapi (skat. 99. lpp.)

▲ Kalnamuižas apbūve, parks (18.-20. gs.) (skat. 99. lpp.)

Kalniena - Litene (12 km)

Apskatāmie objekti:

■ Litenes kapi (skat. 69.,71. lpp.)

▲ Litenes muižas apbūve, parks (19. gs.) (skat. 70. lpp.)

▲ Latvijas armijas Litenes vasaras nometnes vieta (skat. 70.,71. lpp.)

■ Piemiņas vieta Otrajā pasaules karā nogalinātajiem ebrejiem (skat.71. lpp.)

Litene - Stāmeriena (9,5 km)

Apskatāmie objekti:

▲ Stāmerienas muižas apbūve, parks (19.-20. gs.) (skat. 94. - 97. lpp.)

▲ Sv. Aleksandra Ņevska Stāmerienas pareizticīgo baznīca (1904. g.) (sk.97.,98. lpp.)

■ Stāmerienas pamatskola (1923.-1928. g., arh. V. Freizaks) (skat. 98. lpp.)
Stāmeriena - Gulbene (10,5 km)

2. maršruts

GULBENE - BEĻAVA - AUGULIENA - LEJASCIEMS - SINOLE - MĀLMUIŽA - VELĒNA - GULBENE

Gulbene - Beļava (11,7 km)

Apskatāmie objekti:

- Gleznotāja Leo Svempa krūšutēls (1987. g., tēln. E. Melderis) (skat. 28. lpp.)
- Beļavas (Kārtenes) pilskalns (skat. 28. lpp.) un "Burtnieku" dzīvojamā rija (19. gs. 2. p.)
- ▲ Beļavas muižas apbūve, parks (18.-19. gs.) (skat. 28. - 29. lpp.)

Beļava - Auguliena (8 km)

Apskatāmie objekti:

- Lisas (Pinteļu) ezers (skat. 29. - 30. lpp.)
- Augulienas muižas apbūve (18.-20. gs.) (skat. 30. - 31. lpp.)

Auguliena - Lejasciems (7,5 km)

Apskatāmie objekti:

- Lejasciema kapi
- Dzejnieces Tīrzmalietes mājas Lejasciemā, Skolas ielā 3 (skat. 63. lpp.)
- Rakstnieces, literatūrzinātnieces un filozofes Zentas Mauriņas dzimtās mājas - Lejasciemā, Rīgas ielā 18 (skat. 63. lpp.)
- ▲ Lejasciema vidusskolas muzejs

Lejasciems - Sinole (6 km)

Apskatāmie objekti:

- Novadpētnieka J. Kučera mājas Lejasciema pag. "Zemītes" (skat. 63. - 64. lpp.)
- Sinoles muižas apbūve (19. gs. b.) (skat. 64. lpp.)
- ▲ Sinoles ūdensdzirnavas (1872.) (skat. 64. lpp.)
- Aktiera Kārļa Sebra istaba Sinolē

Sinole - Mālmuiža (7 km)

Apskatāmie objekti:

- Mālmuižas apbūve (19. gs.) (skat. 64. - 65. lpp.)

Mālmuiža - Velēna (9 km)

Apskatāmie objekti:

- Jaunzemnieku ūdensdzirnavas (19. gs.) (skat. 74. - 75. lpp.) Velēnā
- ▲ Velēnas Gaujas kapi (skat. 75. - 76. lpp.)
- ▲ Velēnas ev.lut. baznīca (1898.g., arh. J. Brauns) (skat. 74. - 75. lpp.)

Velēna - Gulbene (21,5 km)

Apskatāmie objekti:

- Velēnas draudzesskola (ap 1830.g.) (skat. 75. lpp.)

- Blomes (tag. Ozolkalns) muižas apbūve (19. gs.) (skat. 31. lpp.)
- Pērļu kalns - senkapi (skat. 31. - 32. lpp.)
- Lazdu kalns - pilskalns un senkapi (skat. 31. lpp.)
- Rutkastes pilskalns (skat. 32. lpp.)

3. maršruts

GULBENE - VELĒNA - LIZUMS - TIRZA - DRUVIENA - RANKA - VELĒNA - GULBENE

Gulbene - Velēna (21,5 km)

Apskatāmie objekti: (skat. 2. maršrutu)

Velēna - Lizums (5,5 km)

Apskatāmie objekti:

- Gosupes velns (skat. 76. lpp.)
- ▲ Lizuma muižas apbūve, parks (19.gs. 2.p.) (skat. 76. - 77. lpp.)
- ▲ Lizuma vējdzirnavas (19.gs. 2.p.) (skat. 78. lpp.)
- ▲ Rakstnieka Apsīšu Jēkaba dzimtās mājas "Veckalaņģi" (skat. 78. lpp.)

Lizums - Tirza (9,5 km)

Apskatāmie objekti:

- Tirzas pamatskola (1867.g.) (skat. 113. lpp.)

Tirza - Druviena (9 km)

Apskatāmie objekti:

- ▲ Bibliogrāfa Jāņa Misiņa dzimtās mājas "Krāces" (skat. 113. lpp.)
- Piemiņas akmens operdziedoņa Marisa Vētras dzimto māju vietā Tirzas pag. "Dārtiņās" (skat. 109., 113 lpp.)
- Druvienas muižas apbūve (19.-20. gs.) (skat. 41. lpp.)
- ▲ Druvienas vecā skola - muzejs (skat. 41. - 42. lpp.)
- ▲ "Silmaču" muzejs un estrāde (skat. 42. lpp.)

Druviena - Ranka (15,5 km)

Apskatāmie objekti:

- Rankas Luterā skola, tagad Rankas pamatskola (1887.g.) (skat. 90. lpp.)
- Rankas muižas apbūve, parks (18.20.gs.) (skat. 89. - 90. lpp.)
- Rankas kapi (skat. 88. lpp.)
- Rankas kartonfabrika (skat. 88. lpp.)
- Rankas Elizabetes skola, tagad Rēveļu pamatskola (1880.g.) (skat. 87. - 88. lpp.)
- Kaudžu pilskalns (skat. 88. lpp.)

Ranka - Velēna (14,5 km)

Apskatāmie objekti:

- Rutkaviņu avoti (no kartonfabrikas pa Gauju uz leju) (skat. 88. lpp.)
- Lācītes ūdensdzirnavas (19.gs. 2.p.) (autobusu pietura "Lācītes" uz Smiltenes - Gulbenes ceļa vidū starp lielākajiem pagriezieniem uz Ranku.)

Velēna - Gulbene (21,5 km)

Apskatāmie objekti: (skat. 2. maršrutu)

4. maršruts

GULBENE - GALGAUSKA - TIRZA - LIZUMS - VELĒNA - GULBENE

Gulbene - Galgauska (15 km)

Apskatāmie objekti:

- Krapas krusta priede (skat. 36. lpp.)
- Krapas Kapu kalns (Zajumu senkapi) (skat. 35. - 36. lpp.)
- Krapas muižas apbūve, parks (19.gs. 2.p.) (skat. 36. lpp.)
- Krapas pilskalns (skat. 36. lpp.)
- Rožkalnu Raganas akmens - kulta vieta (skat. 36. - 37. lpp.)
- Galgauskas pamatskola (1937.g., arh. V. Bergkinds) (skat. 45. - 46. lpp.)
- Galgauskas dziedāšanas biedrības nams (1924.g., arh.V. Bergkinds) (skat. 46. - 47. lpp.)

Galgauska - Tirza (8,5 km)

Apskatāmie objekti:

- Sv. Jāņa Kristītāja Galgauskas pareizticīgo baznīca (ap 1850.-60.g.) (skat. 46. - 48. lpp.)
- Galgauskas muižas apbūve (19.gs.) (skat. 47. - 48. lpp.)
- "Božās" - fotogrāfa Ferdinanda Knoka mājas (skat. 49. lpp.)
- Rata kalns (skat. 108. lpp.)
- Tirzas muižas apbūve (19.gs. 2.p.) (skat. 108. - 109. lpp.)
- Tirzas viduslaiku pilskalns (skat. 108. - 109. lpp.)
- Zvanuleju senkapi (skat. 109. lpp.)
- Svētavots - kulta vieta (skat. 110. - 111. lpp.)
- ▲ Tirzas ev. - lut. baznīca (1826.g.) un Ceimernu dzimtas kapliča (1781.g.) (skat. 109. - 110. lpp.)
- Novadnieku birzs (skat. 111. lpp.)
- Tirzas - Velēnas lauksaimniecības biedrības nams (1911.g., arh. E. Laube) (skat. 111. - 112. lpp.)
- ▲ Kancēna kapi (skat. 112. lpp.)

Tirza - Lizums (14,5 km)

Apskatāmie objekti:

- Tirzas pamatskola (1867.g.) (skat. 113. lpp.)

Lizums - Velēna - Gulbene (27 km)

Apskatāmie objekti: (skat. 2. maršrutu)

5. maršruts

GULBENE - JAUNGULBENE - LĪGO - JAUNGULBENE - KAIPI - TIRZA - GALGAUSKA - GULBENE

Gulbene - Jaungulbene (16 km)

Apskatāmie objekti:

- Krapas krusta priede (skat. 36. lpp.)
- Krapas Kapu kalns (Zajumu senkapi) (skat. 35. - 36. lpp.)
- ▲ Jaungulbenes muižas apbūve un parks (19.-20. gs.) (skat. 54. - 56. lpp.)

Jaungulbene - Līgo (6,5 km)

Apskatāmie objekti:

- Siltāju pamatskola (1876.g.) (skat. 82. - 84. lpp.)
- Piemiņas akmens vietā, kur 1920. g. noticis atentāta mēģinājums pret Ministru prezidentu K. Ulmani (skat. 83. - 84. lpp.)

Līgo - Jaungulbene (6,5 km)

Jaungulbene - Kaipi (4 km)

Apskatāmie objekti:

- ▲ Liedeskalni - pilskalns, kulta vieta, apmetne (skat. 53. - 54. lpp.)

Kaipi - Tirza (15,5 km)

Apskatāmie objekti:

- ▲ Kancēna kapi (skat. 112. lpp.)
- Tirzas - Velēnas lauksaimniecības biedrības nams (1911., arh. E. Laube) (skat. 111. - 112. lpp.)

Tirza - Galgauska - Gulbene (25 km)

Apskatāmie objekti: (skat. 4. maršrutu)

6. maršruts (kājniekiem, izmantojot sabiedrisko transportu)

GULBENE - STĀMERIENA - GULBENE

Gulbene - Stāmeriena (6,4 km) (ceļu veic ar šaursliežu vilcienu Gulbene - Alūksne)

Apskatāmie objekti:

- Stāmerienas dzelzceļa stacija (1902.g.) (skat. 98. lpp.)
- Bij. Stāmerienas pagasta valdes ēka (19./20. gs.) (skat. 98. lpp.)
- Stāmerienas centra apbūve (20.gs. 1.p.) (skat. 98. lpp.)
- Stāmerienas kapi (skat. 98. lpp.)
- Stāmerienas pamatskola (1923.-1928., arh. V. Freizaks) (skat. 98. lpp.)
- ▲ Sv. Aleksandra Ņevska Stāmerienas pareizticīgo baznīca (1904.g.) (skat. 97. - 98. lpp.)
- ▲ Stāmerienas muižas apbūve, parks (19.-20. gs.) (skat. 94. - 97. lpp.)

Stāmeriena - Gulbene (6,4-10,5 km) (atpakaļceļam var izmantot gan dzelzceļu, gan autotransportu)

Izmantotās literatūras saraksts

1. A. Jauna lauksaimniecības skola // *Latvis*. - 1927. - 8. nov.
2. Aizkrācnieks. Velnes baznīca // *Mājas Viesis*. - 1898. - nr. 31.
3. Alfrēds Vārdaunis // *Dzirkstele*. - 1982. - 29. apr.
4. Alksnis J. Lancmanis Zelmārs // *LME*. - Rīga, 1968. - 2. sēj. - 228. - 229. lpp.
5. Amantovs J. Tajās vētrainajās Piektā gada dienās. - *Dzirkstele*. - 1975. - 4. dec.
6. Anna Sakse // *Dzirkstele*. - 1981. - 7. marts.
7. Apals J. Hidroarheoloģisko pieminekļu apzināšana 1964. gadā // *Zinātniskās atskaites sesijas referātu tēzes*. - Rīga, 1965. - 4. lpp.
8. Apals J. Klāstu mītnes Latvijas PSR teritorijā // *LPSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. - 1965. - Nr. 5.
9. Apalups R. ... mēs paņēmām uz visu mūžu līdz // *Dzirkstele*. - 1987. - 10. okt.
10. Apsišu Jēkabs // *LME*. - Rīga, 1967. - 1. sēj. - 88. lpp.
11. Ašmanis K. Gauja. - Rīga, 1930. - 34. - 35. lpp.
12. Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas. - Rīga, 1924. - 2. d.
13. Augstkalne R. Augstkalns Alvils // *LME*. - Rīga, 1967. - 1. sēj. - 134. - 135. lpp.
14. Āboltiņš O. Liedeskalni // *Latvijas daba*. - Rīga, 1995. - 3. sēj. - 116. lpp.
15. Ādamovičs L. Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks: 1710. - 1740. - Rīga, 1933. - 479. lpp.
16. Baltijas skolotāju seminārs (1870. - 1919.). - Rīga, 1940.
17. Bauers Ernests // *Latvijas darbinieku galerija: 1918. - 1928.* - Rīga, 1929. - 36. lpp.
18. -be. Vēstules no Vidzemes Malienas: V // *Rīgas Avīze*. - 1907. - Nr. 146.
19. -be. Vēstules no Vidzemes Malienas: VII // *Rīgas Avīze*. - 1907. - Nr. 152.
20. Beļavas ciems // *LME*. - Rīga, 1967. - 1. sēj. - 202. lpp.
21. B. P. No Ramkas // *Mājas Viesis*. - 1900. - Nr. 29.
22. Brastiņš E. Latvijas pilskalni: Vidzeme. - Rīga, Pieminekļu Valde, 1930.
23. Bruģis D. Historisma pilis Latvijā. - Rīga, 1996.
24. Bwt. Beļava // *Balss*. - 1897. - Nr. 80.
25. Caune V. 1905. gada revolūcija Alūksnes un Smiltenes novadā // *Latvijas vēstures pētišanas biedrības raksti*. - Rīga, 1930. - Nr. 3-40. - 52. lpp.
26. Ceplis Alvils // *Dzirkstele*. - 1969. - 8. marts.
27. Ceplis Alvils // *LPE*. - Rīga, 1982. - 2. sēj. - 254. lpp.
28. Cielava S. Liberts Ludolfs // *LME*. - Rīga, 1968. - 2. sēj. - 336. - 337. lpp.
29. Cinovskis R. Aizsargājami parki un dendroloģiskie stādījumi // *Latvijas daba*. - Rīga, 1994. - 1. sēj. - 31. lpp.
30. Čakars O., Grigulis A., Losbergs M. Latviešu rakstniecības vēsture. - Rīga, 1987.
31. Čerbikova T. Pirmais dievkalpojums Stāmerienas pareizticīgo baznīcā // *Dzirkstele*. - 1995. - 5. dec.
32. Daina Ilva // *Dzirkstele*. - 1970. - 14. apr.
33. Dambītis A. Atmiņas par dzimteni // *Dzimtenes Balss*. - 1987. - 4. jūl.
34. Daukstu ciems // *LME*. - Rīga, 1967. - 1. sēj. - 367. lpp.
35. Dēķens Kārlis // *Latvijas darbinieku galerija: 1918. - 1928.* - Rīga, 1929. - 44. lpp.
36. Dr. Kaķu un kapu kalns // *Baltijas Vēstneša pielikums*. - 1889. - nr. 102.
37. Dr. Kapu kalns // *Baltijas Vēstneša pielikums*. - 1888. - nr. 248.
38. Druvienas ciems // *LME*. - Rīga, 1967. - 1. sēj. - 412. lpp.

39. Dunsdorfs E. Lielvidzemes kartes (17. un 18. gadsimteni). - Melburna, 1986.
40. Dzejniecei Elzai Ķezberei - 85 // Jaunā Dzirkstele. - 1996. - 6. maijs.
41. Dzijākie ezeri // Latvijas daba. - Rīga, 1995. - 2. sēj. - 62. lpp.
42. Dzīvības avotiņš // Latviešu tautas teikas. - Rīga, 1961. - 157. lpp.
43. Eberhards G. Mums tikai viena Gauja. - Rīga, 1991.
44. E. K. No Gulbenes // Latviešu Tautas Biedrs. - 1887. - Nr. 41.
45. Eņiņš G. Ir divas krusta priedes // Lauku Avīze. - 1994. - 25. janv.
46. Galgauskas ciems // LME. - Rīga, 1967. - 1. sēj. - 557. lpp.
47. Gruzīte Emīlija // Literatūra un Māksla. - 1973. - 8. sept.
48. Gulbene // Gulbenes Ziņas. - 1929. - 31. maijs.
49. Gulbene // LPE. - Rīga, 1983. - 3. sēj. - 674. lpp.
50. Gulbene: Pilsētas plāns. - Rīga, 1995.
51. Gulbenes baznīcai - 150. - Rīga, 1993. - 5. lpp.
52. Gulbenes rajons // LPE. - Rīga, 1983. - 3. sēj. - 674. lpp.
53. Ilgaža M. Rūdolfa Dzērves atcerei // Dzirkstele. - 1996. - 25. janv.
54. Jauna gaismas pils Gulbenē // Dzirkstele. - 1962. - 22. febr.
55. Jaungulbenes ciems // LME. - Rīga, 1967. - 1. sēj. - 688. - 689. lpp.
56. Jaunzems P. Nāksim rit... // Dzirkstele. - 1967. - 18. nov.
57. Jākabsons J. Atceramies veterinārārstu un mikrobiologu Oto Kalniņu // Dzirkstele. - 1983. - 26. nov.
58. Jklvs. No Golgovskas pagasta // Mājas Viesis. - 1901. - nr. 6.
59. Kalnmaliets. Raganas akmīns // Mājas Viesis. - 1891. - nr. 52.
60. Kārlim Sebrim - 80 // Lauku Avīze. - 1994. - 18. feb.
61. Kārstenis Jānis // Latviešu konversācijas vārdnīca. - Rīga, 1932. - 1933. - 8. sēj. - 15944. - 15945. sl.
62. Klēbahs A. Biezā ģimenes darbs Galgauskas skolā // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - 1933. - Nr. 12-486. - 494. lpp.
63. Klēbahs Alvis // Es viņu pazīstu. - Rīga, 1939. - 255. lpp.
64. Kļava I. Aiz fabrikas vārtiem // Dzirkstele. - 1967. - 24. okt.
65. Knope E. Egle Kārlis // LME. - Rīga, 1967. - 1. sēj. - 447. lpp.
66. Knope E. Egle Rūdolfs // LME. - Rīga, 1967. - 1. sēj. - 447. lpp.
67. Kokars Gido, Kokars Imants // LPE. - Rīga, 1984. - 5. sēj. - 204. lpp.
68. Koki un krūmi Latvijas lauku parkos. - Rīga, 1974.
69. Krastiņš J. Latvijas Republikas būvmāksla. - Rīga, 1992.
70. Krastiņš J. Raisters Augusts // Māksla un arhitektūra biogrāfijās. - Rīga, 1996. - 2. sēj. - 206. lpp.
71. Kučers J. Divu tautu draudzības maģistrāle // Dzirkstele. - 1967. - 20. jūn.
72. Kučers J. Krāšņa ir Lisas ezera apkārtnē // Dzirkstele. - 1971. - 1. jūn.
73. Kučers J. No Gulbenes līdz Lejasciemam // Dzirkstele. - 1971. - 10. jūl.
74. Kur kādreiz rādīja "velnu" // Dzirkstele. - 1968. - 8. jūn.
75. Kuzminovs P. Jubilāre // Dzirkstele. - 1966. - 22. dec.
76. L. Tirzas baznīcas 100 gadu jubileja // Jaunākās Ziņas. - 1926. - 10. aug.
77. Lampeduza Tomazi di Džuzepe. Gepards. - Rīga, 1964.
78. Lancmanis I. Muiža Latvijā kādreiz un tagad // Sestdiena. - 1993. - 22. maijs.
79. Latvijas PSR arheoloģija. - Rīga, 1974.
80. Latvijas PSR kūdras fonds uz 1980. gada 1. janvāri. - Rīga, 1980.
81. Latvijas PSR vēsture. - Rīga, 1953. - 1. sēj. - 127. lpp.

82. Latvijas Republikas administratīvais iedalījums // Latvijas Vēstnesis. - 1993. - 13. apr.
83. Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata. - Rīga, 1983. - 1. sēj. - 3. d.
84. Latviešu tautas teikas. - Rīga, 1961. - 333. - 334. lpp.
85. Latviešu tautas tēpi. - Rīga, 1936. - 33. - 38. lpp.
86. Latviešu tēlotāja māksla: 1860. - 1940. - Rīga, 1986.
87. Lejasciema ciems // LME. - Rīga, 1968. - 2. sēj. - 327. - 328. lpp.
88. Lejasciems // Valkas apriņķis: Dzīve un darbs. - Rīga, 1937. - 7. lpp.
89. Lejēnietis. Auguliena // Dzimtenes Vēstnesis. - 1914. - Nr. 8.
90. Liedskalniņa Antra // LPE. - Rīga, 1985. - 6. sēj. - 95. lpp.
91. Liepa L., Liepa P. Gulbene. - Rīga, 1976. - 10. lpp.
92. Liepa P. Ikvienam mums pieder šī vēsture // Dzirkstele. - 1978. - 26. dec.
93. Liepa P. Tautas tradīciju liecinieki atgādina un mudina // Dzirkstele. - 1977. - 5. jūl.
94. Likerts V. Brīvības un kritušo pieminēkļi: 1920. - 1938. - Rīga, 1938.
95. Lielmeža B. Parks pārveidosies // Dzirkstele. - 1977. - 24. maijs.
96. Literatūras un mākslas lappuse // Dzirkstele. - 1982. - 27. marts.
97. Lizuma ciems // LME. - Rīga, 1968. - 2. sēj. - 404. - 405. lpp.
98. Līva D. Leo Svemps - viņa dzimtajā pusē // Dzirkstele. - 1987. - 23. jūl.
99. Lupiķe L. Ērika Raistera atceres sarīkojumā // Dzirkstele. - 1995. - 27. apr.
100. Makstenieks J. Stāmerienas pagasta vēsturiskā attīstība // Gulbenes Balss. - 1938. - 18. nov.
101. Maldonis Voldemārs // Baznīcas kalendārs. - Rīga, 1942. - 1. d. - 57. lpp.
102. Markots A. Beļavas kalns // Latvijas daba. - Rīga, 1994. - 1. sēj. - 141. lpp.
103. Markots A. Kamanu kalni // Latvijas daba. - Rīga, 1995. - 2. sēj. - 218. lpp.
104. Marmorā kalti un darbos celti // Dzirkstele. - 1968. - 7. maijs.
105. Martinsons K. Gulbenes draudzes skola: 1733. - 1933. - Rīga, 1933.
106. Martinsons K. Skaistā Gulbene // Brīvās Zemes Ilustrētais Pielikums. - 1935. - 29. maijs.
107. Mauriņš A. Saistošā dendroloģija. - Rīga, 1973.
108. Miks E. Arī šīs vietas nedrīkst aizmirst // Dzirkstele. - 1994. - 6. sept.
109. Miks E. Saglabāt atmiņā savu gaismas pili // Dzirkstele. - 1994. - 29. sept.
110. Miks E. Tas ir ozola stiprums, drosme un nesavtība // Dzirkstele. - 1983. - 24. dec.
111. Milzis Ušurs // Latviešu tautas teikas. - Rīga, 1961. - 264. lpp.
112. Misiņš Jānis // Latvijas darbinieku galerija: 1918. - 1928. - Rīga, 1929. - 227. - 228. lpp.
113. Misiņš Jānis // LME - Rīga, 1968. - 2. sēj. - 583. - 584. lpp.
114. Misiņš J. Tirzas Āžu dzirnavas // Ilustrēts Žurnāls. - 1923. - Nr. 45.
115. Niedra Aida // Latvijas darbinieku galerija: 1918. - 1928. - Rīga, 1929. - 228. lpp.
116. No Gulbenes // Latviešu Tautas Biedrs. - 1878. - Nr. 41.
117. No Rankas ciema "Magnūžu" mājām // Dzirkstele. - 1987. - 8. aug.
118. Odumiņa D. Rīti agri, dienas garas, vakari vēli un naktis // Dzirkstele. - 1994. - 21. jūn.
119. Ojārs Zanders // Dzirkstele. - 1986. - 7. jūl.
120. -ots. No Golgovskas // Dienas Lapa. - 1887. - Nr. 112.
121. Ozolajs J. No Gulbenes caur Inflantiju uz Pleskavu // Balss. - 1902. - Nr. 39.
122. Ozoliņa Ā. Esiet sveicināti, Liedskalniņi! // Dzirkstele. - 1983. - 26. nov.
123. Ozoliņa G. No čuksta līdz kļiedzienam, no vieglas pūsmas līdz vētrai, no ledus līdz

- liesmai // Dzirkstele. - 1980. - 7. nov.
124. Ozols J. Par velanes jauno baznīcu // Baznīcas Vēstis. - 1899. - Nr. 5 180. - 188. lpp.
125. Pakalns Ž. Jūlijam Maderniekam - 100 // Dzirkstele. - 1970. - 28. febr.
126. Pastors A. Augulienas ezers // LME. - Rīga, 1967. - 1. sēj. - 139. lpp.
127. Pastors A. Pinteļu ezers, Lisas ezers // LME. - Rīga, 1970. - 3. sēj. - 30. lpp.
128. Pavasars Helmers // Latviešu konversācijas vārdnīca. - Rīga, 1937. - 1938. - 16. sēj. - 31310. sl.
129. Pilsētas // Alfa un omega. - Rīga, 1994. - 155. un 157. lpp.
130. Placēns U. Stāmerienas ciems // LME. - Rīga, 1970. - 3. sēj. - 406. - 407. lpp.
131. Plēķu laukakmens // Valsts aizsargājami dabas objekti Latvijas PSR teritorijā. - Rīga, 1977. - 29. lpp.
132. Plotnieks Jānis // Dzirkstele. - 1982. - 27. marts.
133. Plukša E. Novadnieka Kārļa Kraujiņa piemiņai // Dzirkstele. - 1975. - 29. marts.
134. Prande A. Latvju rakstniecība portjerās. - Rīga, 1926.
135. Preimāte Elza // LPE. - Rīga, 1986. - 8. sēj. - 121. lpp.
136. Priede Č. Mācīties var visi // Dzirkstele. - 1967. - 16. dec.
137. Pujāts J. Madernieks Jūlijs // LME. - Rīga, 1968. - 2. sēj. - 458. lpp.
138. Purēns V. Latvijas ģerboņu grāmata. - Rīga, 1993. - 118. - 119. lpp.
139. Puriņš J. Pa vēstures takām // Sarkanais Stars. - 1958. - 1. maijs.
140. Pūriņš V. Gulbenes rajons // LME. - Rīga, 1967. - 1. sēj. - 607. - 609. lpp.
141. Pūriņš V. Līgo ciems // LME. - Rīga, 1968. - 2. sēj. - 380. lpp.
142. Pūriņš V. Ozolkalna ciems // LME. - Rīga, 1968. - 2. sēj. - 684. lpp.
143. Pūriņš V., Placēns U. Litenes ciems // LME. - Rīga, 1968. - 2. sēj. - 389. - 390. lpp.
144. Radiņš A. Saglabāsim arheoloģijas pieminekļus! // Dzirkstele. - 1977. - 19. nov.
145. Rasa D. Lai ikviens no mums // Dzirkstele. - 1977. - 20. janv.
146. Rata kalns // Latviešu tautas teikas. - Rīga, 1988. - 248. lpp.
147. Raudzeņa V. Budze Visvaldis // Māksla un arhitektūra biogrāfijās. - Rīga, 1995. - 1. sēj. - 88. lpp.
148. Revolucionārās cīņas ugunis - vieni no pirmajiem // Dzirkstele. - 1983. - 16. jūl.
149. Riekstiņš H. Vēsturiskas vietas Vecgulbenes apkārtnē // Latvijas Saule. - 1925. - Nr. 28/30.
150. Riemeļu Jānis // Latviešu konversācijas vārdnīca. - Rīga, 1938. - 1939. - 18. sēj. - 35682. - 35683. sl.
151. Sakārnis D. Tīrzas baznīcas 100 gadu jubileja // Latvis. - 1926. - 8. aug.
152. Salnais V., Maldups A. Pilsētu apraksti: I daļa. - Rīga, 1936. - 41. lpp.
153. Salnais V., Maldups A. Latvijas ciemi. - Rīga, 1936. - 66. - 67. lpp.
154. Salenieks A. Straumes Jūlijs // LME. - Rīga, 1970. - 3. sēj. - 431. lpp.
155. Siltāji // LME. - Rīga, 1968. - 2. sēj. - 380. lpp.
156. Sinoles ciems // LME. - Rīga, 1970. - 3. sēj. - 340. lpp.
157. Sirmāis O. Mums svēti un godīgi jāglabā savai tautai un zemei uzticīgo dēlu piemiņa // Dzirkstele. - 1989. - 12. dec.
158. Skara V. Pededzes ozolu pavēni // Dzirkstele. - 1970. - 28. febr.
159. Sockis J. Jubileja būs pēc 6 gadiem // Dzirkstele. - 1968. - 17. sept.
160. Stāmerienas villaine // Latviešu konversācijas vārdnīca. - Rīga, 1939. - 1940. - 20. sēj. - 40460. - 40461. sl.
161. Stradu ciems // LME. - Rīga, 1970. - 3. sēj. - 430. lpp.

162. Strīdi ap Gulbenes baznīcu // Gulbenes Vēstnesis. - 1930. - 28. maijs.
163. Stumbre S. Straumes Jānis // LME. - Rīga, 1970. - 3. sēj. - 431. lpp.
164. Terāle L. Rankas ciems // LME. - Rīga, 1970. - 3. sēj. - 134. lpp.
165. Tidomane G. Jakubs Vilhelms // Māksla un arhitektūra biogrāfijās. - Rīga, 1995. - 1. sēj. - 212. lpp.
166. Tīks atjaunots piemineklis // Tālava. - 1990. - Nr. 11.
167. Urtāns J. Atklāts jauns pilskalns // Zinātne un Tehnika. - 1988. - Nr. 3 - 4. lpp.
168. Urtāns J. Pēdakmeņi, robežakmeņi, muldakmeņi. - Rīga, 1990. - 72. lpp.
169. Urtāns J. Senie veselības un svētavoti Latvijā // Lauku Avīze. - 1994. - 29. marts.
170. Urtāns J. Tirzas avots // Veselība. - 1988. - Nr. 1.
171. Ušuru ezers // Latviešu tautas teikas. - Rīga, 1961. - 143. lpp.
172. Valmieras (Valkas) skolotāju semināra audzēkņi. - Rīga, 1936.
173. Valdības Vēstnesis. - 1938. - 28. okt.
174. Vanzoviča G. Vasaras vidus dziesma par Jaungulbeni // Labrit. - 1994. - 15. jūl.
175. Veldre V. Ceļi un cilvēki. - Rīga, 1937. - 342. lpp.
176. Velna klēpis Uriekstes upītes krastā // Latviešu tautas teikas. - Rīga, 1961. - 62. lpp.
177. Vēstules no Malienas // Liepājas Apskats. - 1911. - Nr. 185.
178. Vēsturisks atskats par Gulbenes ev. lut. draudzi 1843. - 1924. - Alūksne, 1924.
179. Vētra Mariss // Latvijas kino: 1920. - 1940. - Rīga, 1990. 37. lpp.
180. Vidzemes piededceļu biedrība ... // Dienas Lapa. - 1902. - 12. okt.
181. Vieglaiss G. Alfrēds Gāters // Dzirkstele. - 1993. - 3. nov.
182. Vieglaiss G. Dzejniecei Līlijai Auzai - 95 // Dzirkstele. - 1995. - 12. dec.
183. Vieglaiss G. Gan ražošanas un sadzīves, gan kultūras vajadzībām // Dzirkstele. - 1982. - 23. nov.
184. Vieglaiss G. Pamatīgums // Dzirkstele. - 1986. - 29. marts.
185. Vieglaiss G. Vilis Lesiņš // Dzirkstele. - 1993. - 22. dec.
186. Vilsons A. Niedra Andrievs // LME. - Rīga, 1968. - 2. sēj. - 630. lpp.
187. Vilsons A. Poruks Jānis // LME. - Rīga, 1970. - 3. sēj. - 68. - 69. lpp.
188. Zanders O. Ar Lizuma gāršas atbalsi // Dzirkstele. - 1978. - 2. dec.
189. Zanders O. Daži brīži ar Apsīšu Jēkabu // Lauku Avīze. - 1993. - 10. dec.
190. Zanders O. Katrai upei ir sākums // Dzirkstele. - 1977. - 28. aug.
191. Zanders O. Viss mūžs kopā ar grāmatu // Dzirkstele. - 1982. - 24. aug.
192. Zeibārts J. Tā Gulbene kļuva dzelzceļa pilsēta // Dzirkstele. - 1988. - 2. febr.
193. Zilgalvis J. Jaungulbenes pils // Madonas un Gulbenes kalendārs 1995. gadam. - Madona, 1994. - 52. - 54. lpp.
194. Zvana kalns // Latviešu tautas teikas. Vēsturiskās teikas. - Rīga, 1990. - 111. lpp.
195. Zvirbule M., Bērziņa I. Tirzas ciems // LME. - Rīga, 1970. - 3. sēj. - 546. lpp.
196. Žukova Z. Latvijas zili zaļā rota. - Rīga, 1971.
197. Weitas Julijs. No Tirzas draudzes // Mājas Viesis. - 1901. - Nr. 41.

Nepublicētie materiāli:

Gulbenes vēstures un mākslas muzeja fondu materiāli:

198. Ādolfa Knoka un Jāņa Knoka atmiņas. 90. gadu
199. Galgauskas skolas vēsture. 80. gadu
200. Gulbenes rajona ekonomiskais un ģeogrāfiskais raksturojums. 1949. - 1960.
201. Kompleksā ekspedīcija Druvienas ciemā. 1985. g.

202. Kompleksā ekspedīcija Lizuma ciemā. 1986. g.
203. Kučera J. vēstule 1986. g. 20. dec.
204. Kučers J. Gulbenes vēsturiskais komplekss. 1987. g.
205. Kučers J. Krāču apmetne. 60. gadi
206. Kučers J. Kulta vietas Gulbenes rajonā. 70. gadi
207. Kučers J. Lejasciema apkārtnes lielie laukakmeņi. 70. gadi
208. Kučers J. Materiāli par Ranku. 1965. g.
209. Kučers J. Senu baznīcu vietas Gulbenes rajonā. 80. gadu v.
210. Kučers J. Ziņas par Lejasciema baznīcām. 80. gadi
211. K. Martinsona autobiogrāfija. 60. gadi
212. K. Martinsona runa biedrības nama atklāšanā. 20. gadi
213. Miežītis O. Sabiedriskā dzīve Galgauskā. 80. gadi
214. Sebris J. Kultūras pieminekļi Lizuma apkārtnē. 90. gadu s.
215. Sebris J. Kultūras pieminekļi Tīrzas teritorijā. 90. gadu s.
216. Tilgass Ē. Gulbenes pilsētas vēsture. - Rīga, LVU Vēstures un filozofijas fakultāte. - 1969.
217. Zābera A. atmiņas par Ušuru senkapjiem. 60. gadi

Pilsonības un imigrācijas departamenta Gulbenes rajona nodaļas ziņas:

218. Iedzīvotāju skaits Gulbenes rajonā uz 1995. g. 11. apr.

Restaurācijas institūta arhīva materiāli:

219. Īvāns G. Stāmerienas muižas vēsturiskās izpētes materiāli. - Rīga, RI. - 1988.
220. Minde G. Rankas muižas vēsturiskās izpētes materiāli. - Rīga, KPRPK. - 1983.
221. Reinvalde D. Vecgulbenes muižas parka pirmsprojekta izpēte. - Rīga, RI. - 1989.

Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Gulbenes rajona inspektora materiāli un dokumentācija:

222. Akmeņrūču senkapi. 80./90. gadi
223. Beļavas (Kārtenes) pilskalns. 80./90. gadi
224. Beļavas muižas pils. 80./90. gadi
225. Bļodas kalns. 80./90. gadi
226. Galgauskas muižas apbūve. 90. gadi
227. Galgauskas pamatskola. 90. gadi
228. Gulbenes kapi. 80./90. gadi
229. Gulbenes rajona kultūras pieminekļu saraksti. 80./90. gadu s.
230. Gulbenes rajona kultūras pieminekļu saraksts. 1996. g.
231. Jaunpommeru senkapi. 80./90. gadi
232. Kaudžu pilskalns. 80./90. gadi
233. Kučera J. vēstule 1985. g. 3. nov.
234. Lazdu kalns - senkapi un pilskalns. 80./90. gadi
235. Lizuma muižas pils. 80./90. gadi
236. Lizuma vēdzirnava. 80./90. gadi
237. Martinsone L. Mālmuižas apkārtnē. 1994. g.
238. Mācītāja Edgara Jundža atmiņas par Gulbenes baznīcu. 50. gadi
239. Otrajā pasaules karā kritušo karavīru apbedījumi Gulbenes rajonā. 90. gadi
240. Pieminekļis divkārtējai sociālistiskā darba varonei M. Semulei. 80./90. gadi

241. Pērļu kalns - senkapi. 80./90. gadi
242. Radiņa A. ziņojums par Krāču pilskalnu. 1977. g.
243. Radiņa A. ziņojums par Liedeskalniem. 1977. g.
244. Radiņa A. ziņojums par Uriekstes pilskalnu. 1977. g.
245. Radiņa A. ziņojums par Ušura ezera mītni. 1977. g.
246. Rankas Elizabetes skola. 90. gadi
247. Rankas muižas pils. 80./90. gadi
248. Rutkastes (Likanšu) pilskalns. 80./90. gadi
249. Šaursliežu dzelzceļa līnija Gulbene - Alūksne. 80./90. gadi
250. Tīrzas lauksaimniecības biedrības nams. 90. gadi
251. Tīrzas muiža. 80./90. gadi
252. Tīrzas pamatskola. 90. gadi
253. Ticāņu senkapi. 80./90. gadi
254. Zaļumu senkapi (Krapas Kapu kalns). 80./90. gadi
255. Zvanuleju senkapi. 80./90. gadi

Valsts Zemes dienesta Gulbenes rajona nodaļas ziņas:

256. Gulbenes rajona zemes lietošana uz 1995. g. 1. janv.

GRCB - Gulbenes bibliotēkas Novadnieku kartotēka

181. ...

182. ...

183. ...

184. ...

185. ...

186. ...

187. ...

188. ...

189. ...

190. ...

191. ...

192. ...

193. ...

194. ...

195. ...

196. ...

197. ...

198. ...

199. ...

200. ...

201. ...

202. ...

203. ...

204. ...

205. ...

206. ...

207. ...

208. ...

209. ...

210. ...

211. ...

212. ...

213. ...

214. ...

215. ...

216. ...

217. ...

218. ...

219. ...

220. ...

221. ...

222. ...

223. ...

224. ...

225. ...

226. ...

227. ...

228. ...

229. ...

230. ...

231. ...

232. ...

233. ...

234. ...

235. ...

236. ...

237. ...

238. ...

239. ...

240. ...

241. ...

242. ...

243. ...

244. ...

245. ...

246. ...

247. ...

248. ...

249. ...

250. ...

251. ...

252. ...

253. ...

254. ...

255. ...

256. ...

257. ...

258. ...

259. ...

260. ...

261. ...

262. ...

263. ...

264. ...

265. ...

266. ...

267. ...

268. ...

269. ...

270. ...

271. ...

272. ...

273. ...

274. ...

275. ...

276. ...

277. ...

278. ...

279. ...

280. ...

281. ...

282. ...

283. ...

284. ...

285. ...

286. ...

287. ...

288. ...

289. ...

290. ...

291. ...

292. ...

293. ...

294. ...

295. ...

296. ...

297. ...

298. ...

299. ...

300. ...

301. ...

302. ...

303. ...

304. ...

305. ...

306. ...

307. ...

308. ...

309. ...

310. ...

311. ...

312. ...

313. ...

314. ...

315. ...

316. ...

317. ...

318. ...

319. ...

320. ...

321. ...

322. ...

323. ...

324. ...

325. ...

326. ...

327. ...

328. ...

329. ...

330. ...

331. ...

332. ...

333. ...

334. ...

335. ...

336. ...

337. ...

338. ...

339. ...

340. ...

341. ...

342. ...

343. ...

344. ...

345. ...

346. ...

347. ...

348. ...

349. ...

350. ...

351. ...

352. ...

353. ...

354. ...

355. ...

356. ...

357. ...

358. ...

359. ...

360. ...

361. ...

362. ...

363. ...

364. ...

365. ...

366. ...

367. ...

368. ...

369. ...

370. ...

371. ...

372. ...

373. ...

374. ...

375. ...

376. ...

377. ...

378. ...

379. ...

380. ...

381. ...

382. ...

383. ...

384. ...

385. ...

386. ...

387. ...

388. ...

389. ...

390. ...

391. ...

392. ...

393. ...

394. ...

395. ...

396. ...

397. ...

398. ...

399. ...

400. ...

401. ...

402. ...

403. ...

404. ...

405. ...

406. ...

407. ...

408. ...

409. ...

410. ...

411. ...

412. ...

413. ...

414. ...

415. ...

416. ...

417. ...

418. ...

419. ...

420. ...

421. ...

422. ...

423. ...

424. ...

425. ...

426. ...

427. ...

428. ...

429. ...

430. ...

431. ...

432. ...

433. ...

434. ...

435. ...

436. ...

437. ...

438. ...

439. ...

440. ...

441. ...

442. ...

443. ...

444. ...

445. ...

446. ...

447. ...

448. ...

449. ...

450. ...

451. ...

452. ...

453. ...

454. ...

455. ...

456. ...

457. ...

458. ...

459. ...

460. ...

461. ...

462. ...

463. ...

464. ...

465. ...

466. ...

467. ...

468. ...

469. ...

470. ...

471. ...

472. ...

473. ...

474. ...

475. ...

476. ...

477. ...

478. ...

479. ...

480. ...

481. ...

482. ...

483. ...

484. ...

485. ...

486. ...

487. ...

488. ...

489. ...

490. ...

491. ...

492. ...

493. ...

494. ...

495. ...

496. ...

497. ...

498. ...

499. ...

500. ...

501. ...

502. ...

503. ...

504. ...

505. ...

506. ...

507. ...

508. ...

509. ...

510. ...

511. ...

512. ...

513. ...

514. ...

515. ...

516. ...

517. ...

518. ...

519. ...

520. ...

521. ...

522. ...

523. ...

524. ...

525. ...

526. ...

527. ...

528. ...

529. ...

530. ...

531. ...

532. ...

533. ...

534. ...

535. ...

536. ...

537. ...

538. ...

539. ...

540. ...

541. ...

542. ...

543. ...

544. ...

545. ...

546. ...

547. ...

548. ...

549. ...

550. ...

551. ...

552. ...

553. ...

554. ...

555. ...

556. ...

557. ...

558. ...

559. ...

560. ...

561. ...

562. ...

563. ...

564. ...

565. ...

566. ...

567. ...

568. ...

569. ...

570. ...

571. ...

572. ...

573. ...

574. ...

575. ...

576. ...

577. ...

578. ...

579. ...

580. ...

581. ...

582. ...

583. ...

584. ...

585. ...

586. ...

587. ...

588. ...

589. ...

590. ...

591. ...

592. ...

593. ...

594. ...

595. ...

596. ...

597. ...

598. ...

599. ...

600. ...

601. ...

602. ...

603. ...

604. ...

605. ...

606. ...

607. ...

608. ...

609. ...

610. ...

611. ...

612. ...

613. ...

614. ...

615. ...

616. ...

617. ...

618. ...

619. ...

620. ...

621. ...

622. ...

623. ...

624. ...

625. ...

626. ...

627. ...

628. ...

629. ...

630. ...

631. ...

632. ...

633. ...

634. ...

635. ...

636. ...

637. ...

638. ...

639. ...

640. ...

641. ...

642. ...

643. ...

644. ...

645. ...

646. ...

647. ...

648. ...

649. ...

650. ...

651. ...

652. ...

653. ...

654. ...

655. ...

656. ...

657. ...

658. ...

659. ...

660. ...

661. ...

662. ...

663. ...

664. ...

665. ...

666. ...

667. ...

668. ...

669. ...

670. ...

671. ...

672. ...

673. ...

674. ...

675. ...

676. ...

677. ...

678. ...

679. ...

680. ...

681. ...

682. ...

683. ...

684. ...

685. ...

686. ...

687. ...

688. ...

689. ...

690. ...

691. ...

692. ...

693. ...

694. ...

695. ...

696. ...

697. ...

698. ...

699. ...

700. ...

701. ...

702. ...

703. ...

704. ...

705. ...

706. ...

707. ...

708. ...

709. ...

710. ...

711. ...

712. ...

713. ...

714. ...

715. ...

716. ...

717. ...

718. ...

719. ...

720. ...

721. ...

722. ...

723. ...

724. ...

725. ...

726. ...

727. ...

728. ...

729. ...

730. ...

731. ...

732. ...

733. ...

734. ...

735. ...

736. ...

737. ...

738. ...

739. ...

740. ...

741. ...

742. ...

743. ...

744. ...

745. ...

746. ...

747. ...

748. ...

749. ...

750. ...

751. ...

752. ...

753. ...

754. ...

755. ...

756. ...

757. ...

758. ...

759. ...

760. ...

761. ...

762. ...

763. ...

764. ...

765. ...

766. ...

767. ...

768. ...

769. ...

770. ...

771. ...

772. ...

773. ...

774. ...

775. ...

776. ...

777. ...

778. ...

779. ...

780. ...

781. ...

782. ...

783. ...

784. ...

785. ...

786. ...

787. ...

788. ...

789. ...

790. ...

791. ...

792. ...

793. ...

794. ...

795. ...

796. ...

797. ...

798. ...

799. ...

800. ...

801. ...

802. ...

803. ...

804. ...

805. ...

806. ...

807. ...

808. ...

809. ...

810. ...

811. ...

812. ...

813. ...

814. ...

815. ...

816. ...

817. ...

818. ...

819. ...

820. ...

821. ...

822. ...

823. ...

824. ...

825. ...

826. ...

827. ...

828. ...

829. ...

830. ...

831. ...

832. ...

833. ...

834. ...

835. ...

836. ...

837. ...

838. ...

839. ...

840. ...

841. ...

842. ...

843. ...

844. ...

845. ...

846. ...

847. ...

848. ...

849. ...

850. ...

851. ...

852. ...

853. ...

854. ...

855. ...

856. ...

857. ...

858. ...

859. ...

860. ...

861. ...

862. ...

863. ...

864. ...

865. ...

866. ...

867. ...

868. ...

869. ...

870. ...

871. ...

872. ...

873. ...

874. ...

875. ...

876. ...

877. ...

878. ...

879. ...

880. ...

881. ...

882. ...

883. ...

884. ...

885. ...

886. ...

887. ...

888. ...

889. ...

890. ...

891. ...

892. ...

893. ...

894. ...

895. ...

896. ...

897. ...

898. ...

899. ...

900. ...

901. ...

902. ...

903. ...

904. ...

905. ...

906. ...

907. ...

908. ...

909. ...

910. ...

911. ...

912. ...

913. ...

914. ...

915. ...

916. ...

917. ...

918. ...

919. ...

920. ...

921. ...

922. ...

923. ...

924. ...

925. ...

926. ...

927. ...

928. ...

929. ...

930. ...

931. ...

932. ...

933. ...

934. ...

935. ...

936. ...

937. ...

938. ...

939. ...

940. ...

941. ...

942. ...

943. ...

944. ...

945. ...

946. ...

947. ...

948. ...

949. ...

950. ...

951. ...

952. ...

953. ...

954. ...

955. ...

956. ...

957. ...

958. ...

959. ...

960. ...

961. ...

962. ...

963. ...

964. ...

965. ...

966. ...

967. ...

968. ...

969. ...

970. ...

971. ...

972. ...

973. ...

974. ...

975. ...

976. ...

977. ...

978. ...

979. ...

980. ...

981. ...

982. ...

983. ...

984. ...

985. ...

986. ...

987. ...

988. ...

989. ...

990. ...

991. ...

992. ...

993. ...

994. ...

995. ...

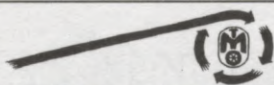
996. ...

997. ...

998. ...

999. ...

1000. ...

LĀČPLĒŠI - MOTO

ZEMNIEKU SAIMNIECĪBA SIA

- Visa veida automašīnu tehniskā apkope
- Visa veida virsbūvju remonts
- Rezerves daļu pasūtīšana, piegāde un uzstādīšana
- Kvalitatīva riepu montāža, balansēšana, riepu remonts
- Auto riepu aprikošana ar radzēm
- FIRESTONE pārstāvis - riepu tirdzniecība

«Lāčplēši», Stāmerienas pagasts, Gulbenes raj. Tālr.:244-36752

KOMBAINSERVISS

LATVIJAS - KRIEVIJAS
KOPUZŅĒMUMS

Vienīgais oficiālais Krasnojarskas kombainu rūpnīcas pārstāvis Baltijā piedāvā:

- ❖ dažādu modifikāciju un komplektācijas labības kombainus(24 mēneši garantija)
- ❖ rezerves daļas kombainiem «JENISEJA» un «NIVA»
- ❖ minitraktoros DFN (Kīna, 18Zs)
- ❖ servisa pakalpojumi pie pasūtītāja jebkurā Latvijas rajonā

Iespējams kredīts tehnikas iegādei Hipotēku un zemes bankā, Laukkreditā.

Šķieneri, p.n. Stāķi, Stradu pag., Gulbenes raj., LV-4417

Tālr.: (244) 23052, 22205, 22132, tālr./ fax: (244) 23349

M.T.Z.-SERVISS

Vienīgais oficiālais Minskas traktorū rūpnīcas pārstāvis Latvijā piedāvā:

- traktoros MT2 (garantija 12 mēneši)
- rezerves daļas MT2 traktoriem
- minitraktoros MT2 08Bs (ar ASV ražotu dzinēju), darbarīku komplektu
- transporta pakalpojumus
- servisa pakalpojumus pie pasūtītāja jebkurā Latvijas rajonā

Iespējams kredīts tehnikas iegādei Hipotēku un zemes bankā, Laukkreditā.

Šķieneri, p.n. Stāķi, Stradu pag., Gulbenes raj., LV-4417

Tālr.: (244) 23052, 22132, 97103, tālr./ fax: (244) 23349

SIA „GULBENES AUTO- APMĀCĪBAS CENTRS»,
sagatavo

"B", "C₁", "C", "D₁", "D", "E"

kategoriņu transporta vadītājus.

Gulbenē, Litenes ielā 20, tālruni-23285; 22475

GULBENES
AUTO-MOTO

- Apmācām transporta līdzekļu vadītājus.
- Organizējam LR čempionātus autorallijā - rallijus "Sarma" un "Gulbis".
- Organizējam dažādas autoamatieru veiklības sacensības.

Kļavu ielā 30, Gulbene, LV-4401, tel. 22714

G U L B E N E S F I L I Ā L E

Rīgas ielā 65, Gulbene, tālr./fakss: 23264, tālr.: 23575, 23854

DZIRKSTELE

Gulbenes rajona laikraksts

Redaktore	23852
Direktore	23851
Reklāmas nodaļa	23257
Fax numurs	23257

Kosmētika
Veterinārie medikamenti

i/u ANĪSS V.K.

LEJAS APTIEKA

Medikamenti
Higiēnas preces

Rīgas iela 41, Gulbene, tālr.: 23310
Darbdienās 8.00-19.00, sestd. 9.00-16.00

JU un VA

V E I K A L S

Darba laiks 8.00-20.00, bez brīvdienām
Blaumaņa iela 46 a, Gulbene

- Autoriepas
- Smērvielas, motoreļļas
- Akumulātori
- Auto kosmētika
- Krāsas

PRESES

APVIENĪBA

A/S «PRESES APVIENĪBA» Gulbenes aģentūra
Rīgas iela 41, Gulbene, tālr./fakss: 23467
Kioski: Rīgas 38a, 66a, Tirgus laukumā,
Stacijas laukumā, Nākotnes ielā 2a.

V E I K A L S

als *lanateks - gulbene*

Ābeļu iela 17b, tālr./fakss: 23115

- veidlapas
- grāmatas
- biroja preces

Šķieneri, LV-4417, Stradu pag.
Gulbenes raj.
Tālruni: 8-244-22100, 22106

REMONTDARBI

- TRAKTORIEM ○ DZINĒJIEM ○ DEGVIELAS APARĀTŪRAI
- FERMU IEKĀRTĀM ○ DEGVIELAS UZPILDES IEKĀRTĀM

MONTĀŽAS DARBI

- DZĪLSŪKŅIEM ○ SAKARU SISTĒMĀM
- SIGNALIZĀCIJAI ○ ELEKTROMONTĀŽA

REZERVES DAĻAS

LATVIJAS - VĀCIJAS
KOPUZŅĒMUMS
FILIĀLE «GULBENE»

- Iepērkam taras dēlīšus, zāģmateriālus.
- Iepērkam visa veida papīrmalku, zāģbaļķus
- Izgatavojam šūtenes hidromanipulatoriem
- «Husqvarnas» preču tirdzniecība
- Transporta pakalpojumi

Brīvības iela 99, Gulbene, LV-4400, Tālrunis: 22246, 22083, 22726

SIA APGĀDE

Piedāvājam

- lauksaimniecības tehniku un rezerves daļas,
- celtniecībasmateriālus,
- minerālmēslus un ķīmikālijas,
- akmeņogles,
- dārzeņu sēklas,
- saimniecības preces, mēbeles.

Veicam izkraušanas un iekraušanas darbus

Apmeklējiet mūsu veikalus
Gulbenē - Brīvības ielā 97 un Rīgas ielā 47
Rankā, Lejasciemā, Kalnienā, Druvienā.

t. 22204, 23314

I/U ĀBELE

Grāmatu un kancelejas preču tirdzniecība

Veikali: Ozolu 2a, Rīgas 26

LV-4401, Gulbene, tālr.: 23420

GULBENES VETERINĀRĀ APTIEKA - POLIKLĪNIKA

PIEDĀVA

- * veterināros medikamentus * minerāl piedevas * grauzēju iznīcināšanas līdzekļus
- * konsultācijas veterinārijā un lopkopībā * pieņem ambulatoriskā ārstēšanā
- * veic ķirurģiskās operācijas

Dzelzceļa iela 1, Tālr.: 23196, darb. d. 9.00 - 16.00

ALUS

Rīgas iela 46

BĀRS

7.00-19.00 katru dienu

Veikals
Kvadrāts
&Go

Apavi, gumijas apavi, somas u.c.
Rīgas iela 47, tālr.: 23396
D.d.: 9.00-18.00, sest: 9.00-14.00

Par atbalstu un sadarbību redkolēģija pateicas:

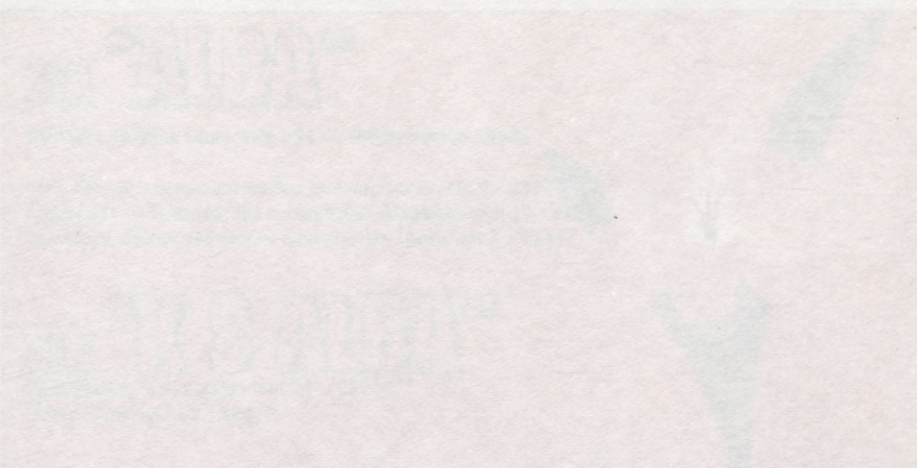
- LR Kultūras ministrijai
- Gulbenes rajona padomei
- Gulbenes pilsētas domei
- Visām pagastu pašvaldībām
- Gulbenes vēstures un mākslas muzejam

INĀRĪBĪGĀS

SIA RCI GULBENE

Adrese: 23400
Tālrunis: 23432
Fakss: 23470
E-pasts: 23013
Tālrunis: 23215

Celtniecības un remonta darbi
Kokapstrāde

**PIŅĒMĒMĀS
VAR
SAŅĒMĒMĀS**

23400, LV 4401, Reiznab

SIA ALFO A. A.

Kokmateriālu izstrāde un
transporta
kokapstrāde
paldiniecības darbi

Ulīstiņi 87, Gulbene, LV 4401, RCI 22400
mobiltālrunis: 29 33095

312730000
312730000

Par atbalstu un sadarbību redzniecīgo pat...

- LR Kultūras ministrijai
- Gulbenes rajona padomei
- Gulbenes pilsētas domei
- Visām pagastu pašvaldībām
- Gulbenes vēstures un mākslas muzejam

OBLIGĀTAIS
EKSEMPLĀRS

Gulbenes
RCI

SIA RCI GULBENE

Baložu iela 4

LV-4400

Gulbene

Direktors 22248

Galv. grāmatvede 23432

Galdniecība 22970

Darbu vadītājs 23013

Kokzāģētava 22219

- Celtniecības un remonta darbi
- Kokapstrāde

SIA "ALBA"

Direktors Romāns Adamovičs 23417, Grāmatvedība 23508

ceļu, tiltu un zaļumsaimniecības remonts, Lauku iela 2 - 23363
ūdensvada un kanalizācijas saimniecība, Blaumaņa iela 5a - 23210
pilsētas sanitārās aptīrīšanas saimniecība, Lauku iela 2 - 23417

SIA "K S ALBA"

apbedīšanas birojs, Rīgas iela 36 - 23534

tirgus, Rīgas iela 65 - 22078

AUTOATBILDĒTĀJS

MŪS
VAR
SATIKT

22045

NO PULKSTEN
15.00 LIDZ 20.00

Rīgas 41, LV 4401, Gulbene

i/u ALFO A. A.

- kokmateriālu iepirkšana un transports
- kokapstrāde
- galdniecības pakalpojumi

Brīvības 97, Gulbene, LV 4401, tālr.: 22202
mobilais tālr.: 29 - 359085

GAULBENES
GĀJŠANĀ

GULBENES AUTOTRANSPORTS

- Republikāniskie un ārvalstu transporta pakalpojumi
- Pārtikas veikals "LAIMĪTE"

BRĪVĪBAS IELA 22, LV - 4401, GULBENE
TĀLR.: (244) 23491, TĀLR./FAKSS: (244) 23502

NERALTO DIENU NEBŪS, JA BALTAJĀS PAR TĀM DOMĀ

Apdrošināšanas akciju sabiedrība

APDROŠINA:

ĒKAS, MANTU, KRAVAS, KUĢUS TRANSPORTA
LĪDZEKLUS, DZĪVNIEKUS,
CEĻOJUMUS, CIVILTIESISKO ATBILDĪBU,
ARĪ NOLAUPĪŠANAS UN NELAIMES GADĪJUMOS.
PĀRDOD «ZAĻĀS KARTES»

PĀRAPDROŠINA LIELĀKAJĀS EIROPAS FIRMĀS

Ābeļu ielā 8, Gulbenē, Tālrunis: 23985

Ražojam un realizējam skābekli.

Pārdodam ogļskābo gāzi, argonu, acitilēnu.

Šķieneri, LV-4417, p.n. Stāķi
Tāl.: 23861, 97202

BŪVE

Izpildām visa veida celtniecības, montāžas un remontu darbus

Pēc individuāla pasūtījuma izgatavojam durvju un logu blokus, koka apdares latus u. c. koka izstrādājumus

Piedāvājam būvtehnikas pakalpojumus - ekskavatorus, buldozerus, autokrānus, pacelājus - grozus

Konsultācijas par būvdarbiem un būvmateriāliem un materiālu piegādi

ŠĶIENERI, p.n. STĀĶI, LV-4419, TĀLR.:97435

J. Podniecha

FOTO
SERVISA
CENTRS

● ATTĪSTAM KRĀSU FILMAS ●
● 5 IZMĒRU FOTOGRAFĪJAS ●
● FOTOGRAFĒJAM SALONĀ ●
● UN IZBRAUKUMĀ ●
● FOTOPREČU TIRDZNICĪBA ●
● REKLĀMFOTOGRAFĪJA ●
● DATORSALIKUMS ●

Mūsu garantijas formula:

- + profesionāla iekārta
- + profesionāls kopēšanas darbs
- + FUJI materiāli
- = 10 gadu garantija

Gulbene, Ozolu 3a
Tāl.: 22208

Alūksne, Pils 21
Tāl.: (243) 22522

OBLIGĀTAIS
EKSEMPLĀRS

1-26

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA
0304017582

GULBENES
BIBLIOTĒKA

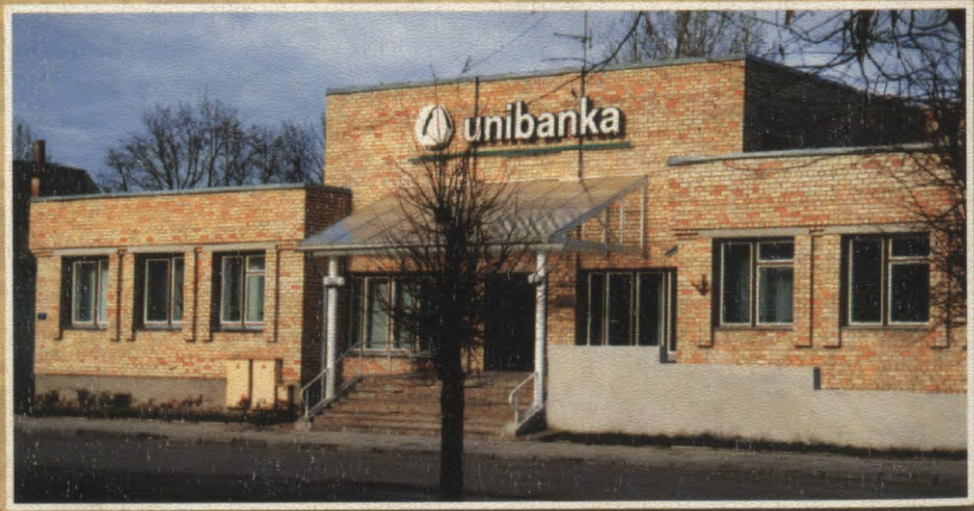
O. Kalpaka 60A
LV 4401
GULBENE

97-4
L 118

LATVIJAS
unibanka
GULBENES FILIĀLE

Unibankas Gulbenes filiāle, Ozolu iela 1, tālr.: 23260